

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΜΕΤΑ ΤΑ ΦΥΣΙΚΑ

ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ – ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
ΑΝΔΡ. ΔΑΛΕΖΙΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΠΑΠΥΡΟΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΑ ΦΥΣΙΚΑ

Ζ

Τὸ δὲν λέγεται πολλαχῶς, καθάπερ διειλόμεθα
πρότερον ἐν τοῖς περὶ τοῦ ποσαχῶς· σημαίνει γὰρ
τὸ μὲν τί ἐστὶ καὶ τότε τι, τὸ δὲ ὅτι ποιὸν ἢ ποσὸν
10 ἢ τῶν ἄλλων ἕκαστον τῶν οὕτω κατηγορουμένων.
Τοσαυταχῶς δὲ λεγομένου τοῦ ὄντος φανερόν ὅτι
τούτων πρῶτον δὲν τὸ τί ἐστίν, ὅπερ σημαίνει τὴν
οὐσίαν. Ὅταν μὲν γὰρ εἰπώμεν ποιόν τι τότε, ἢ
ἀγαθὸν λέγομεν ἢ κακόν, ἀλλ' οὐ τρίπηχυν ἢ ἄνθρω-
15 πον· ὅταν δὲ τί ἐστίν, οὐ λευκὸν οὐδὲ θερμὸν οὐδὲ
τρίπηχυν, ἀλλ' ἄνθρωπον ἢ θεόν. Τὰ δ' ἄλλα λέγε-
ται ὄντα τῷ τοῦ οὕτως ὄντος τὰ μὲν ποσότητας εἶ-
ναι, τὰ δὲ ποιότητας, τὰ δὲ πάθη, τὰ δὲ ἄλλο τι
τοιούτων. Διὸ κἄν ἀπορήσειέ τις πότερον τὸ βαδί-
20 ζειν καὶ τὸ ὑγιαίνειν καὶ τὸ καθῆσθαι ἕκαστον αὐ-
τῶν δὲν ἢ μὴ δὲν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὅτου-
οὖν τῶν τοιούτων· οὐδὲν γὰρ αὐτῶν ἐστὶν οὔτε
καθ' αὐτὸ πεφυκὸς οὔτε χωρίζεσθαι δυνατόν τῆς
οὐσίας, ἀλλὰ μάλλον, εἴπερ, τὸ βαδίζον τῶν ὄντων
25 τι καὶ τὸ καθήμενον καὶ τὸ ὑγιαῖνον. Ταῦτα δὲ μάλ-
λον φαίνεται ὄντα, διότι ἐστὶ τι τὸ ὑποκείμενον αὐ-
τοῖς ὠρισμένον· τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ οὐσία καὶ τὸ καθ'
ἕκαστον, ὅπερ ἐμφαίνεται ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῇ τοι-

1. Ὑπαινίσσεται τὸ βιβλίον Δ', ἀφιερωμένον ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν λογι-
κὴν ἀνάλυσιν ὠρισμένων λέξεων καὶ ἰδίᾳ τὸ ἑβδομὸν κεφάλαιον ὅπου ἐκτί-
θενται αἱ διάφοροι ἐκδοχαὶ τῆς λέξεως ὄν. (Βιβλιοθ. «Παπύρου» ἀριθ. 195).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΑ ΦΥΣΙΚΑ Ζ

BIBLION Ζ'

Περὶ οὐσίας

1. Τὸ ὄν ἔχει πολλὰς καὶ διαφόρους σημασίας, σύμφωνα
μὲ τὰς διαιρέσεις πού ἐδώσαμεν εἰς τὰ προηγούμενα συζη-
τοῦντες τὴν ποικιλίαν τῶν σημασιῶν. Διότι τὸ ὄν ἄλλοτε ση-
μαίνει τί ἐστὶ καὶ δεικνύει ἓνα συγκεκριμένον κάτι, ἄλλοτε ση-
μαίνει ὅτι κάτι εἶναι ποιὸν ἢ ποσὸν ἢ κάτι ἀπὸ τὰς ἄλλας
ὁμοτρόπους κατηγορίας. Ἐνῶ ὅμως τὸ ὄν εἰς τόσας ὥσας εἴ-
πομεν κατηγορικὰς σημασίας ἐκφωνεῖται, εἶναι φανερόν ὅτι
μεταξὺ αὐτῶν πρῶτον ὄν εἶναι τὸ τί ἐστὶ, αὐτὸ ἀκριβῶς
πού φανερώνει καὶ τὴν οὐσίαν. Διότι βεβαίως ὅταν εἰπώμεν τί
ποιότητος εἶναι τοῦτο ἐδῶ τὸ πρᾶγμα, λέγομεν ὅτι εἶναι ἢ ἀγα-
θὸν ἢ κακόν καὶ ὄχι τρίπηχυν ἢ ἄνθρωπος. Ὅταν ὅμως λέγωμεν
τί ἐστὶ, δὲν λέγομεν οὔτε λευκόν οὔτε θερμὸν οὔτε τρίπηχυν,
ἀλλὰ λέγομεν ἄνθρωπος ἢ θεός. Τὰ ἄλλα δὲ λέγονται ὄντα
ἐπειδὴ τοῦ ὄντος πού ὑπάρχει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μερικὰ
εἶναι ποσότητες, μερικὰ ποιότητες, μερικὰ πάθη, μερικὰ ἄλλο
τι παρόμοιον. Διὰ τοῦτο θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀπορήσῃ
ἐὰν αἱ ἐκφράσεις, βαδίζει, ὑγιαίνει, κάθεται, δεικνύουν ὅτι
καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία εἶναι ὄν ἢ Μὴ-ὄν, μία δὲ τοιαύτη
ἀπορία ἤμπορεῖ νὰ παρουσιασθῇ μὲ κάθε ἀνάλογον ἐκφρασιν.
Διότι κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔχει μίαν καθ' ἑαυτὴν φύσιν, οὔτε
ἤμπορεῖ νὰ χωρίζεται ἀπὸ τὴν οὐσίαν· ἀντιθέτως, ἐὰν ἤμπο-
ροῦσε κάτι ἀπὸ αὐτὰ νὰ εἶναι ὄν εἰς τὸν ὑψιστον βαθμόν, θὰ
εἶχε δικαίωμα νὰ λάβῃ μίαν θέσιν μέσα εἰς τὰ ὄντα αὐτὸ πού
βαδίζει καὶ κάθεται καὶ ὑγιαίνει. Ἐκεῖνο δὲ πού κυρίως τὰ
κάμνει νὰ εἶναι ὄντα, εἶναι ὅτι εἰς ὅλα αὐτὰ ὑπάρχει ἓνα ὠρι-
σμένον ὄν πού τοὺς χρησιμεύει ὡς ὑποκείμενον. Τὸ ὑποκείμε-
νον αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἡ οὐσία καὶ τὸ ἄτομον πού ἔρχεται εἰς
ἐμφάνισιν μέσα εἰς τὴν ἀπόφανσιν τοῦ κατηγορικοῦ αὐτοῦ
εἴδους. Διότι ὁ προσδιορισμὸς ἀγαθὸν ἢ καθήμενον δὲν ἤμπο-

- αὐτῇ τὸ ἀγαθὸν γὰρ ἢ τὸ καθήμενον οὐκ ἄνευ τούτου λέγεται. Δῆλον οὖν ὅτι διὰ ταύτην ἀκείνων
- 30 ἕκαστον ἔστιν. Ὡστε τὸ πρῶτον δὴ καὶ οὐ τί δὴ ἀλλ' ὃν ἀπλῶς ἡ οὐσία ἂν εἴη. Πολλαχῶς μὲν οὖν λέγεται τὸ πρῶτον· ὅμως δὲ πάντως ἡ οὐσία πρῶτον καὶ λόγῳ καὶ γνώσει καὶ χρόνῳ. Τῶν μὲν γὰρ
- 35 ἄλλων κατηγορημάτων οὐδὲν χωριστόν, αὕτη δὲ μόνη, καὶ τῷ λόγῳ δὲ τοῦτο πρῶτον· ἀνάγκη γὰρ ἐν τῷ ἑκάστῳ λόγῳ τὸν τῆς οὐσίας ἐνυπάρχειν. Καὶ εἰδέναι τότε ὁλόμεθα ἕκαστον μάλιστα, ὅταν τί ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος γινώμεν ἢ τὸ πῦρ, μᾶλλον ἢ τὸ ποῖον ἢ
- 1028b τὸ ποσόν ἢ τὸ ποῦ, ἐπεὶ καὶ αὐτῶν τούτων τότε ἕκαστον ἴσμεν, ὅταν τί ἐστὶ τὸ ποσόν ἢ τὸ ποῖον γινώμεν. Καὶ δὴ καὶ τὸ πάλαι τε καὶ νῦν καὶ αἰεὶ ζητούμενον καὶ αἰεὶ ἀπορούμενον, τί τὸ ὄν, τοῦτό ἐστι τίς ἡ οὐσία. Τοῦτο γὰρ οἱ μὲν ἐν εἶναι φασιν, οἱ δὲ πλείω ἢ ἐν, καὶ οἱ μὲν πεπερασμένα, οἱ δὲ ἄπειρα. Διὸ καὶ ἡμῖν καὶ μάλιστα καὶ πρῶτον καὶ μόνον ὥς εἰπεῖν περὶ τοῦ οὕτως ὄντος θεωρητέον τί ἐστὶν.
- 10 2. Δοκεῖ δ' ἡ οὐσία ὑπάρχειν φανερώτατα μὲν τοῖς σώμασιν· διὸ τὰ τε ζῷα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ μόρια αὐτῶν οὐσίας εἶναι φαμεν καὶ τὰ φυσικὰ σώματα, οἷον πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆν καὶ τῶν τοιούτων ἕκαστον, καὶ ὅσα ἢ μόρια τούτων ἢ
- 15 ἐκ τούτων ἐστὶν, ἢ μορίων ἢ πάντων, οἷον δ' οὐρανὸς καὶ τὰ μόρια αὐτοῦ, ἄστρα καὶ σελήνη καὶ ἥλιος. Πότερον δὲ αὐταὶ μόναι οὐσίαι εἰσὶν ἢ καὶ ἄλλαι [ἢ τούτων τινὲς καὶ ἄλλων], ἢ τούτων μὲν οὐδὲν ἕτεραι δὲ τινες, σκεπτέον. Δοκεῖ δὲ τισὶ τὰ τοῦ
- 20 σώματος πέρατα, οἷον ἐπιφάνεια καὶ γραμμὴ καὶ στιγμή καὶ μονάς εἶναι οὐσίαι, καὶ μᾶλλον ἢ τὸ σῶ-

1. Ὁ σύγχρονος Γερμανὸς φιλόσοφος Μάρτιν Χάιντεγκερ ἐρμηνεύει ὡς ἀκολούθως τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἀριστοτέλους διὰ τοῦ ὁποῦ διατυπώσεται ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς μεταφυσικῆς: «En vérité, le 'jadis et maintenant et toujours débattu, et toujours irrésolu: qu' est - ce que L' existant (L' étant)? (Was ist Metaphysik, γαλλικὴ μετάφρασις ὑπὸ Henry Corbin, ἔκδοσις Gallimard, Παρίσιοι 1951, σελ. 230). Ὁ σοφὸς Γάλλος μεταφραστὴς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀκαδημαϊκὸς J. Barthélemy - Saint - Hilaire, ἀποδίδει ὡς ἐξῆς τὸ χωρίον: «On le voit donc: cette question agitée depuis si longtemps, agitée encore aujourd' hui, cette question toujours posée, et toujours douteuse de la nature de L' Être, revient à savoir ce qu' est, la substance». (Métaphysique d' Aristote, Παρίσιοι 1879, τόμος Β' σελ. 247). Ὁ Χάιντεγκερ εὗρσκει ἀνεπαρκῆ τὴν τοιαύτην τοποθέτησιν καὶ θεωρεῖ ὅτι τὸ

ρεῖ νὰ ἐκφωνηθῇ χωρὶς τὴν οὐσίαν. Εἶναι ὅθεν φανερόν ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς οὐσίας ὑπάρχει τὸ καθένα καὶ ἀπὸ ἐκείνα. Κατὰ ταῦτα, τὸ πρωταρχικόν ὄν πού δὲν εἶναι κάτι, ἀλλὰ εἶναι ὄν καθαρόν, αὐτὸ εἶναι ἡ ἀτομικὴ οὐσία. Ἡ λέξις πρῶτον (πρωταρχικόν) ἔχει θεβαίως πολλαπλᾶς σημασίας. Εἰς οἰανδήποτε ὅμως περίπτωσιν ἡ οὐσία εἶναι πρῶτον καὶ κατὰ τὸν ὀριστικὸν λόγον καὶ κατὰ τὴν γνώσιν καὶ κατὰ τὸν χρόνον, διότι ἀπὸ τὰ ἄλλα κατηγορήματα κανένα δὲν ἔχει αὐθύπαρκτον ξεχωριστὴν ὑπαρξιν παρὰ μόνον αὐτή. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ὀριστικὸν λόγον εἶναι ἡ οὐσία πρῶτον, διότι εἶναι ἀνάγκη ὁ ὀριστικὸς λόγος τῆς οὐσίας νὰ ἐνυπάρχῃ μέσα εἰς τοῦ καθενὸς πράγματος τὸν ὀρισμόν. Τότε δὲ πιστεύομεν ὅτι ἔχομεν καθαρωτάτην εἶδῃσιν διὰ κάθε πρᾶγμα, ὅταν π.χ. κατανοήσωμεν τὶ ἐστὶ ὁ ἄνθρωπος ἢ τὸ πῦρ, παρὰ ἔαν γνωρίζωμεν ἢ τὸ ποῖον ἢ τὸ ποσόν ἢ τὸ ποῦ, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτὰς τὰς ἰδίας ἐννοίας κατανοοῦμεν καλύτερά ὅταν γνωρίζωμεν τὶ ἐστὶ τὸ ποσόν ἢ τὸ ποῖον. Τῇ ἀληθείᾳ, τὸ ἀπὸ τὸν πανάρχαιον καιρὸν καὶ τώρα καὶ πάντοτε συζητούμενον καὶ πάντοτε ἀπορούμενον ἐρώτημα τὶ ἐστὶ τὸ ὄν, σημαίνει ποῖα εἶναι ἡ οὐσία¹. Ἄλλοι ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ ὄν εἶναι ἓνα, ἄλλοι περισσότερα ἀπὸ ἓνα καὶ ἄλλοι θεωροῦν τὰ περισσότερα αὐτὰ πεπερασμένα καὶ ἄλλοι ἄπειρα. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἡμᾶς, θὰ ἀναζητήσωμεν κυρίως, πρωτίστως καὶ ἀποκλειστικῶς θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰπώμεν, νὰ μάθωμεν τί εἶναι τὸ ὄν ἐκ τῆς ἀπόψεως πού ὑπεδηλώσαμεν.

2. Εἰς τὰ σώματα κυρίως φαίνεται νὰ ὑπάρχῃ φανερώτατα ἡ ἀτομικὴ οὐσία. Διὰ τοῦτο λέγομεν καὶ τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ μόρια τῶν ὅτι εἶναι οὐσίαι, καὶ τὰ φυσικὰ σώματα π.χ. τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὴν γῆν καὶ καθένα ἀπὸ τὰ τοιαῦτα, καὶ ὅσα εἶναι ἢ μόρια αὐτῶν ἢ ἀποτελοῦνται ἀπὸ αὐτά, εἴτε ἀπὸ μερικὰ μόρια τῶν εἴτε ἀπὸ τὸ σύνολόν τῶν π.χ. ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ μόριά του: ἄστρα καὶ σελήνη καὶ ἥλιος. Ἀλλ' ἔαν μόνον αὐταὶ εἶναι οὐσίαι ἢ ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι, ἢ ἔαν οὐσίαι εἶναι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἢ ὅχι μόνον τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἄλλαι - εἶναι ἓνα ζήτημα πού χρειάζεται σκέψιν. Μερικοὶ ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι τὰ πέρατα τοῦ σώματος π.χ. ἡ ἐπιφάνεια καὶ ἡ γραμμὴ καὶ ἡ στιγμή καὶ ἡ μονάς, εἶναι

θεμελιῶδες ἐρώτημα τῆς μεταφυσικῆς εἶναι: Διατί τέλος πάντων ὑπάρχει ὄν μᾶλλον παρὰ τίποτε; (ἔθν. ἀνωτ. σελ. 44).

μα καὶ τὸ στερεόν. Ἔτι παρὰ τὰ αἰσθητὰ οἱ μὲν οὐκ οἶονται εἶναι οὐδὲν τοιοῦτον, οἱ δὲ πλείω καὶ μᾶλλον ὄντα αἰδία, ὥσπερ Πλάτων τὰ τ' εἶδη καὶ
 25 τὰ μαθηματικά δύο οὐσίας, τρίτην δὲ τῶν αἰσθητῶν σωμάτων οὐσίαν. Σπεύσιππος δὲ καὶ πλείους οὐσίας ἀπὸ τοῦ ἐνός ἀρξάμενος, καὶ ἀρχὰς ἐκάστης οὐσίας ἄλλην μὲν ἀριθμῶν, ἄλλην δὲ μεγεθῶν, ἔπειτα ψυχῆς· καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον ἐπεκτείνει τὰς
 30 οὐσίας. Ἐνιοὶ δὲ τὰ μὲν εἶδη καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τὴν αὐτὴν ἔχειν φασὶ φύσιν, τὰ δ' ἄλλα ἐχόμενα, γραμμὰς καὶ ἐπίπεδα, μέχρι πρὸς τὴν τοῦ οὐρανοῦ οὐσίαν καὶ τὰ αἰσθητά. Περὶ δὲ τούτων τί λέγεται καλῶς ἢ μὴ καλῶς, καὶ τίνες εἰσὶν οὐσίαι, καὶ πό-
 35 τερον εἰσὶ τινες παρὰ τὰς αἰσθητάς ἢ οὐκ εἰσὶ, καὶ αὐταὶ πῶς εἰσὶ, καὶ πότερον ἔστι τις χωριστὴ οὐσία, καὶ διὰ τί καὶ πῶς, ἢ οὐδεμία παρὰ τὰς αἰσθητάς, σκεπτέον, ὑποτυπωσαμένοις τὴν οὐσίαν πρῶτον τί ἐστίν.
 40 3. Λέγεται δ' ἡ οὐσία, εἰ μὴ πλεοναχῶς, ἀλλ' ἐν τέτταρσί γε μάλιστα· καὶ γὰρ τὸ τί ἦν εἶναι καὶ τὸ καθόλου καὶ τὸ γένος οὐσία δοκεῖ εἶναι ἐκάστου, καὶ τέταρτον τούτων τὸ ὑποκείμενον. Τὸ δ' ὑποκείμενόν ἐστι καθ' οὗ τὰ ἄλλα λέγεται, ἐκεῖνο δ' αὐτὸ μηκέτι κατ' ἄλλου. Διὸ πρῶτον περὶ τούτου διοριστέον· μάλιστα γὰρ δοκεῖ εἶναι οὐσία τὸ ὑποκείμενον πρῶτον. Τοιοῦτον δὲ τρόπον μὲν τινα ἢ ὕλη λέγεται, ἄλλον δὲ τρόπον ἢ μορφή, τρίτον δὲ τὸ ἐκ

1029a

1. Αἰδῖος: ἐπιθετον δηλωτικὸν τῆς εἰς οἰανδήποτε χρονικὴν στιγμήν παρουσίας τῆς οὐσίας.

2. Βλ. εἰς Βιβ. Α' κεφ. β, ὅτι ἐλέχθη ἤδη περὶ τῆς θεωρίας τῶν Ἰδεῶν (Βιβλιοθ. «Παύρου» ἀριθ. 177).

3. Τί ἦν εἶναι: ἡ οὐσιαστικότης (essentia) ἐνός πράγματος, ἡ causa formalis – καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τὸν Ἀριστοτέλη: ἡ οὐσία, τὸ εἶδος, τὸ παράδειγμα. Πρὸς Λεξικὸν Φιλοσοφίας Λαλάντ, ἐκδόσις «Παύρου», τόμ. Α', ἀρθρον Αἰ-τρία, σελ. 74.

Ὁ Κ. Γεωργούλης εἰς τὸ Ἑγκυκλ. Λεξικὸν τοῦ «Ἠλίου», τόμος Γ', σελ. 555, γράφει τὰ ἀκόλουθα σχετικῶς πρὸς τὸν ἀνωτέρω ἀριστοτελικὸν ὅρον: «Ἄν ἠθέλαμεν νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν ὅρον τοῦτον κατὰ λέξιν, θὰ ἐξυπολογισθῶμεν τὴν δημῶδη ἐκφράσιν “τί ἦταν νὰ εἶναι” ἕνα πρᾶγμα, τὸν ἀρχικὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς του, ἐκ τοῦ ὁποίου καθορίζεται ἡ μορφή τὴν ὁποίαν ἔχει ἕν πρᾶγμα, τόσον εἰς τὸ παρελθὸν ὅσον καὶ εἰς τὸ παρὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον. Δεικνύεται διὰ τοῦ ὅρου τούτου τί εἶναι ἕνα πρᾶγμα (π.χ. ἄνθρωπος, φυτὸν, ζῷον) δυνάμει τῆς ἱστορικότητός του καὶ τί θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ εἶναι εἰς τὸ

οὐσίαι καὶ οὐσίαι πλέον πραγματικαὶ παρ' ὅσον αὐτὸ τοῦτο τὸ σῶμα καὶ τὸ στερεόν. Ἄλλοι πάλιν εἶναι τῆς γνώμης ὅτι παραπλεύρως πρὸς τὰ αἰσθητὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε ποῦ νὰ ἡμπορῇ νὰ ὀνομασθῇ οὐσία, ἄλλοι ἀντιθέτως παραδέχονται αἰδία¹ (αἰώνια) ὄντα περισσότερα κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν ὄντα (οὐσίας), ὅπως ὁ Πλάτων παραδέχεται δύο οὐσίας: τὰ εἶδη² καὶ τὰ μαθηματικά, καὶ ὡς τρίτην οὐσίαν τὴν οὐσίαν τῶν αἰσθητῶν σωμάτων. Ὁ Σπεύσιππος ἐπίσης ἀρχίζων ἀπὸ τὴν μονάδα παρεδέχθη περισσότερας οὐσίας, ἀκόμη δὲ παρεδέχθη διαφορετικὰς ἀρχὰς δι' ἕκαστον εἶδος οὐσίας, ἄλλην ἀρχὴν τῶν ἀριθμῶν, ἄλλην τῶν μεγεθῶν καὶ ἔπειτα ἄλλην τῆς ψυχῆς. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον καταστρώνει μίαν ἐκτενὴ σειρὰν οὐσιῶν. Ἀλλὰ μερικοὶ λέγουσιν ὅτι τὰ εἶδη καὶ οἱ ἀριθμοὶ ἔχουν τὴν αὐτὴν φύσιν καὶ ὅτι ὅλα τὰ ὑπόλοιπα παράγονται ἀπὸ αὐτὰ ἕως τὴν οὐσίαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἕως τὰ αἰσθητά. Διὰ νὰ διασαφηνισθοῦν ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τί λέγεται καλῶς ἢ μὴ καλῶς ἐντὸς τῶν συστημάτων αὐτῶν, ποῖαι εἶναι οὐσίαι, ἂν ὑπάρχουν οὐσίαι τινὲς παραπλεύρως πρὸς τὰς αἰσθητάς ἢ δὲν ὑπάρχουν καὶ τί εἶδους ὑπαρξίν ἔχουν αὐταί, ἂν ὑπάρχη κάποια αὐθύπαρκτος ξεχωριστὴ οὐσία καὶ διατί καὶ πῶς, ἢ ἐὰν καμμία οὐσία δὲν ὑπάρχη παραπλεύρως πρὸς τὰς αἰσθητάς, ἀφοῦ πρῶτον ὑποτυπώσωμεν τὸ τί εἶναι ἡ οὐσία.

3. Ὁ ὅρος οὐσία ἡμπορεῖ νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τέσσαρας τουλάχιστον κυρίας σημασίας. Διότι βεβαίως τὸ τί ἦν εἶναι³ καὶ τὸ καθολικὸν καὶ τὸ γένος φαίνονται νὰ εἶναι οὐσία τοῦ καθενὸς πράγματος καὶ πλησίον εἰς αὐτὰ ὡς τέταρτον ἔρχεται τὸ ὑποκείμενον. Τὸ ὑποκείμενον εἶναι αὐτὸ ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον ἐκφωνοῦνται αἱ ἄλλαι ἐκφωνήσεις, τὸ ἴδιον ὅμως δὲν ἐκφωνεῖται ἐπάνω εἰς ἄλλα. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ δοθοῦν σχετικῶς πρὸς αὐτὸ οἱ ἀναγκαῖοι προσδιορισμοί. Διότι εἰς τὸν ὑψιστον βαθμὸν φαίνεται νὰ ἔχη τὴν προτεραιότητα νὰ εἶναι οὐσία τὸ ὑποκείμενον. Εἰς τὴν σημασίαν αὐτὴν ἀπὸ κάποιαν ἀποψιν ἐκφωνεῖται ἡ ὕλη, ἀπὸ μίαν ἄλλην ἀποψιν ἡ μορφή, καὶ ἀπὸ μίαν τρίτην αὐτὸ ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὕλην καὶ μορ-

μέλλον. Δηλοῦται δι' αὐτοῦ τὸ ἀμετάβλητον εἶδος, ὅπως ἦτο ἐκ πρώτης καταβολῆς καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχη ἐν τῷ παρόντι καὶ μέλλοντι ἢ ὑπερχρονικῇ ἐνότητι τοῦ εἰδολογικοῦ πλάσματος. Κατὰ συνέπειαν τὸ “εἶδος” εἶναι ἀρχὴ τῆς ἐνιαίας ὕψης τοῦ συγκεκριμένου πράγματος, ἡ συγκεκριμένη αὐτοῦ εἰς ἐνότητα ἐνεργητικῇ. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ὀρμηθεὶς ὁ Λάμπινις, ἐφθασεν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς μονάδος, ἥτις εἶναι τὸ ἀριστοτελικὸν εἶδος ἀπηλλαγμένον πάσης ἐπαφῆς μὲ τὴν ὕλικότητα».

τούτων. Λέγω δὲ τὴν μὲν ὕλην οἶον τὸν χαλκόν, τὴν
 5 δὲ μορφήν τὸ σχῆμα τῆς ἰδέας, τὸ δ' ἐκ τούτων τὸν
 ἀνδριάντα τὸ σύνολον. Ὡστ' εἰ τὸ εἶδος τῆς ὕλης
 πρότερον καὶ μάλλον ὄν, καὶ τοῦ ἐξ ἀμφοῖν πρότε-
 ρον ἔσται διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Νῦν μὲν οὖν τύπῳ
 10 εἴρηται τί ποτ' ἐστὶν ἡ οὐσία, ὅτι τὸ μὴ καθ' ὑπο-
 κειμένου ἀλλὰ καθ' οὗ τὰ ἄλλα. Δεῖ δὲ μὴ μόνον
 οὕτως· οὐ γὰρ ἱκανόν. Αὐτό τε γὰρ τοῦτο ἄδηλον,
 καὶ ἔτι ἡ ὕλη οὐσία γίγνεται. Εἰ γὰρ μὴ αὕτη οὐσία,
 τίς ἐστὶν ἄλλη διαφεύγει. Περιαιρουμένων γὰρ τῶν
 15 ἄλλων οὐ φαίνεται οὐδὲν ὑπομένον. Τὰ μὲν γὰρ ἄλ-
 λα τῶν σωμάτων πάθη καὶ ποιήματα καὶ δυνάμεις, τὸ
 δὲ μήκος καὶ πλάτος καὶ βάθος ποσότητές τινες ἀλλ'
 οὐκ οὐσίαι. Τὸ γὰρ ποσὸν οὐκ οὐσία· ἀλλὰ μάλλον
 ᾧ ὑπάρχει ταῦτα πρῶτον, ἐκεῖνό ἐστὶν ἡ οὐσία.
 Ἀλλὰ μὴν ἀφαιρουμένου μήκους καὶ πλάτους καὶ
 20 βάθους οὐδὲν ὀρώμεν ὑπολειπόμενον, πλὴν εἴ τι
 ἔστι τὸ ὀριζόμενον ὑπὸ τούτων, ὥστε τὴν ὕλην
 ἀνάγκη φαίνεσθαι μόνην οὐσίαν οὕτω σκοπούμενοις.
 Λέγω δ' ὕλην ἢ καθ' αὐτὴν μήτε τί μήτε ποσὸν μήτε
 ἄλλο μηδὲν λέγεται οἷς ὠρίσται τὸ ὄν. Ἔστι γὰρ
 25 τι καθ' οὗ κατηγορεῖται τούτων ἕκαστον, ᾧ τὸ εἶ-
 ναι ἕτερον καὶ τῶν κατηγοριῶν ἑκάστη· τὰ μὲν γὰρ
 ἄλλα τῆς οὐσίας κατηγορεῖται, αὕτη δὲ τῆς ὕλης.
 Ὡστε τὸ ἔσχατον καθ' αὐτὸ οὔτε τί οὔτε ποσὸν
 οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἐστὶν· οὐδὲ δὴ αἱ ἀποφάσεις· καὶ
 30 γὰρ αὗται ὑπάρξουσιν κατὰ συμβεβηκός. Ἐκ μὲν
 οὖν τούτων θεωροῦσι συμβαίνει οὐσίαν εἶναι τὴν
 ὕλην. Ἀδύνατον δὲ καὶ γὰρ τὸ χωριστὸν καὶ τὸ
 τὸδε τι ὑπάρχειν δοκεῖ μάλιστα τῇ οὐσίᾳ. Διὸ τὸ

1. Πρὸβλ. Ἀριστοτέλους Φυσικά, Βιβλ. Α', κεφ. 8 καὶ 10.

φήν. Ὑλὴ π.χ. εἶναι ὁ χαλκός, μορφή εἶναι τὸ σχῆμα ποῦ
 προσλαμβάνει ἢ σύλληψις τοῦ καλλιτέχνου, τὸ δὲ σύνολον ποῦ
 παράγουν ἐνούμενα εἶναι ἐν τέλει τὸ ἄγαλμα. Κατ' ἀκολου-
 θίαν, ἐὰν τὸ εἶδος (ἢ μορφή) εἶναι πρότερον τῆς ὕλης καὶ εἰς
 μεγαλύτερον βαθμὸν ὄν, θὰ εἶναι διὰ τὸν ἴδιον λόγον πρότε-
 ρον καὶ ἀπὸ τὸ σύνθετον ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὕλην καὶ μορ-
 φήν. Ἐχομεν λοιπὸν μὲ ὅσα εἶπομεν μίαν γενικὴν ὑποτύπωσιν
 τοῦ τί εἶναι οὐσία τέλος πάντων, ὅτι δηλαδὴ οὐσία εἶναι αὐτὸ
 ποῦ δὲν ἐκφωνεῖται ἐπάνω εἰς ἄλλο, ἀλλ' ἐπάνω σ' αὐτὸ ἐκ-
 φωνοῦνται τὰ ἄλλα. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς αὐ-
 τὴν τὴν ὑποτύπωσιν ἢ ὅποια δὲν εἶναι πλήρως ἐπαρκής. Διότι
 αὕτη αὕτη ἢ ὑποτύπωσις παραμένει σκοτεινὴ, καὶ ἐπὶ πλέον
 γίνεται ἡ ὕλη οὐσία. Διότι, ἐὰν δὲν εἶναι ἡ ὕλη οὐσία, δὲν βλέ-
 πομεν ποῖα ἄλλη οὐσία ἡμπορεῖ ἐκεῖ νὰ ὑπάρχη. Διότι ἐὰν
 ὁλόγυρα ἀπὸ τὴν ὕλην ἀφαιρεθοῦν ὅλα τὰ ἄλλα, δὲν φαίνεται
 νὰ ἀπομένῃ ὡς ὑπόλοιπον τίποτε. Διότι τὰ ἄλλα εἶναι παθή-
 ματα καὶ δημιουργήματα καὶ δυνάμεις τῶν σωμάτων, καὶ ἀπὸ
 τὸ ἄλλο μέρος τὸ μήκος καὶ τὸ πλάτος καὶ βάθος εἶναι ποσό-
 τητές τινες, ὅχι ὅμως οὐσίαι (διότι τὸ ποσὸν δὲν εἶναι οὐσία),
 ἀλλ' εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν εἶναι οὐσία· τὸ πρωταρχικὸν
 ὑποκειμενον εἰς τὸ ὅποιον ὅλα αὐτὰ ἀνήκουν. Δὲν πρέπει νὰ
 20 λησμονώμεν ὅτι, ἐὰν ἀφαιρεθῇ τὸ μήκος καὶ πλάτος καὶ βά-
 θος, δὲν βλέπομεν νὰ ἀπομένῃ ὡς ὑπόλοιπον τίποτε ἄλλο εἰμὴ
 μόνον αὐτὸ ποῦ τυχὸν ὀρίζεται ἀπὸ τὰς ιδιότητας αὐτὰς ὥστε
 ἀναγκαστικῶς νὰ παρουσιάζεται ὕστερα ἀπὸ ἓνα τοιοῦτον
 τρόπον θεωρήσεως ἡ ὕλη· ὡς μοναδικὴ οὐσία. Ἀλλ' ὅταν λέγω
 ὕλην, ἐννοῶ τὴν ὕλην αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, ἐκείνην ποῦ δὲν εἶ-
 ναι οὔτε ἓνα ἀτομικὸν ἀντικείμενον, οὔτε ἓνα ποσὸν ἢ τίποτε
 ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἀποτελοῦν σταθεροὺς ὁρισμοὺς τοῦ ὄν-
 τος. Ὑπάρχει κάτι εἰς τὸ ὅποιον ἐφαρμόζονται ὅλα αὐτὰ τὰ
 κατηγορήματα, ὁ δὲ τρόπος ὑπάρξεως αὐτοῦ εἶναι ἐντελῶς
 διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν τρόπον ὑπάρξεως ἐκάστης τῶν κατηγο-
 ριῶν. Πράγματι τὰ ἄλλα ἐκφωνοῦνται ἐπάνω εἰς τὴν οὐσίαν
 ὡς κατηγορήματά της, καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ ἔσχατον τοῦτο
 τέρμα δὲν εἶναι ἀκόμη οὐδὲ αἱ ἀποφατικαὶ ἀρνήσεις ὅλων τού-
 των, διότι θεδαίως αὐταὶ θὰ ὑπάρξουν κατὰ συμβεβηκός.
 Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν θεώρησιν αὐτὴν, συμβαίνει νὰ εἶναι
 οὐσία ἡ ὕλη. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἀδύνατον. Διότι θεδαίως τὸ χα-
 ρακτηριστικὸν τῆς ξεχωριστῆς αὐθυπαρξίας καὶ τῆς συγκε-
 κριμένης ἀτομικότητος φαίνεται εἰς ὑψιστον βαθμὸν νὰ εἶναι
 ὁ ἐξέχων χαρακτήρ τῆς οὐσίας. Διὰ τοῦτο ἡμπορεῖ ἡ μορφή

εἶδος καὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν οὐσία δόξειεν ἂν εἶναι μάλ-
 35 λον τῆς ὕλης. Τὴν μὲν τοίνυν ἐξ ἀμφοῖν οὐσίαν, λέ-
 γω δὲ τὴν ἐκ τε τῆς ὕλης καὶ τῆς μορφῆς, ἀφετέον·
 ὁστέρα γὰρ καὶ δῆλη. Φανερά δὲ πως καὶ ἡ ὕλη.
 Περὶ δὲ τῆς τρίτης σκεπτέον· αὕτη γὰρ ἀπορωτάτη.
 Ὅμολογοῦνται δ' οὐσίαι εἶναι τῶν αἰσθητῶν τινές,
 ὥστ' ἐν ταύταις ζητητέον πρῶτον. Πρὸ ἔργου γὰρ
 1029b τὸ μεταβαίνειν εἰς τὸ γνωριμώτερον. Ἡ γὰρ μάθη-
 σις οὕτω γίγνεται πᾶσι διὰ τῶν ἥττον γνωρίμων
 φύσει εἰς τὰ γνώριμα μᾶλλον· καὶ τοῦτο ἔργον ἐστίν,
 ὥσπερ ἐν ταῖς πράξεσι τὸ ποιῆσαι ἐκ τῶν ἐκάστω
 5 ἀγαθῶν τὰ ὅλως ἀγαθὰ ἐκάστω ἀγαθὰ, οὕτως ἐκ
 τῶν αὐτῶ γνωριμωτέρων τὰ τῇ φύσει γνώριμα αὐτῶ
 γνώριμα. Τὰ δ' ἐκάστοις γνώριμα καὶ πρῶτα πολ-
 λάκις ἡρέμα ἐστὶ γνώριμα, καὶ μικρὸν ἢ οὐδὲν ἔχει
 τοῦ ὄντος. Ἄλλ' ὅμως ἐκ τῶν φύλως μὲν γνω-
 10 στῶν, αὐτῶ δὲ γνωστῶν, τὰ ὅλως γνωστά γνωναί
 πειρατέον, μεταβαίνοντας, ὥσπερ εἴρηται, διὰ τού-
 των αὐτῶν

4. Ἐπεὶ δ' ἐν ἀρχῇ διειλόμεθα πόσοις ὀρίζο-
 μεν τὴν οὐσίαν, καὶ τούτων ἓν τι ἐδόκει εἶναι τὸ τί
 15 ἦν εἶναι, θεωρητέον περὶ αὐτοῦ. Καὶ πρῶτον εἴπω-
 μεν ἓνια περὶ αὐτοῦ λογικῶς, ὅτι ἔστι τὸ τί ἦν εἶναι
 ἐκάστω δ λέγεται καθ' αὐτό. Οὐ γὰρ ἔστι τὸ σοί
 εἶναι τὸ μουσικῶ εἶναι· οὐ γὰρ κατὰ σαυτὸν εἶ
 μουσικός. Ὁ ἄρα κατὰ σαυτὸν. Οὐδὲ δὲ τοῦτο

1. Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν θέλει νὰ εἰπῇ ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ὕλης παρουσιάζει
 μίαν τελείαν σαφήνειαν· τοῦτο θὰ ἦτο ἀντιφατικὸν πρὸς ὅ,τι πρὸ ὀλίγου ἐξ-
 ἔθεσεν ἀνωτέρω. Ἄλλ' ἐνδεχομένως ἐπιθυμεῖ νὰ περιορισθῇ νὰ δεβαιώσῃ ὅτι
 ἡ ὕλη δὲν ἠμπορεῖ προφανῶς νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἡ οὐσία, οὔτε καὶ τὸ σύνθετον
 ὕλης καὶ μορφῆς

καὶ αὐτὸ ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν σύνθεσιν ὕλης καὶ μορφῆς
 νὰ φαίνεται ὅτι εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν ἀπὸ τὴν ὕλην εἶναι
 οὐσία. Τὴν οὐσίαν λοιπὸν ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὕλην καὶ μορ-
 φὴν ἅς τὴν ἀφήσωμεν, διότι καὶ μεταγενεστέρα καὶ φανερά
 εἶναι· φανερά κάπως εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ ὕλη! Διὰ τὴν τρίτην
 ὅμως πρέπει νὰ γίνῃ ἔρευνα, διότι αὕτη παρουσιάζει τὰς με-
 γαλυτέρας δυσκολίας. Ἐπειδὴ ὅλοι συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὴν
 ὑπαρξιν μερικῶν αἰσθητῶν οὐσιῶν, πρέπει μέσα εἰς τὴν περι-
 οχὴν αὐτῶν νὰ ἀρχίσῃ ἔρευνα. Διότι εὐκολύνει τὴν ἐργασίαν
 τὸ νὰ προχωροῦμεν προοδευτικῶς πρὸς ὅ,τι εἶναι γνωριμώτε-
 ρον. Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπιτελεῖται πᾶσα μάθησις·
 μὲ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν ποῦ κατὰ φύσιν εἶναι ὀλιγώτε-
 ρον γνώριμα γίνεται προχώρησις εἰς ἐκεῖνα ποῦ εἶναι πλεόν
 γνώριμα. Τὸ δὲ ἔργον ποῦ ἔχομεν νὰ κάμωμεν εἶναι τὸ ἀκό-
 λουθον· ὅπως σκοπός μας εἶναι εἰς τὴν πρᾶξιν, ἐκκινοῦντες
 ἀπὸ ὅ,τι εἰς τὸν καθένα εἶναι ἀγαθὸν νὰ καταστήσωμεν τὸ κα-
 θολικὸν ἀγαθὸν εἰς τὸν καθένα ἀγαθόν, κατὰ τὸν ἴδιον τρό-
 πον ἔργον μας εἶναι, ἐκκινοῦντες ἀπὸ ἐκεῖνα ὅσα εἶναι εἰς τὸ
 ὑποκειμενικὸν ἄτομον γνωριμώτερα, νὰ καταστήσωμεν εἰς τὸ
 αὐτὸ ἄτομον γνώριμα ὅσα εἶναι κατὰ φύσιν γνώριμα. Ὅσα
 ὅμως εἶναι εἰς τὸν καθένα γνώριμα καὶ ἴστανται εἰς ἄμεσον
 πλησίαν πρὸς αὐτόν, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἀσήμαντον
 βαθμὸν γνώριμα καὶ ἔχουν μικρὰν ἢ μηδαμινὴν οὐσιαστικό-
 τητα. Παρὰ ταῦτα, πρέπει κανεὶς ἐκκινῶν ἀπὸ αὐτὰ ὅσα παρ'
 ὅτι εἰς μικρὸν βαθμὸν γνώριμα εἶναι ἐν τούτοις προσεῖτα εἰς
 τὴν ὑποκειμενικὴν γνῶσιν, νὰ προσπαθήσῃ νὰ κερδίσῃ τὴν
 γνῶσιν αὐτῶν ποῦ εἶναι ἀντικείμενα τῆς καθολικῆς γνώσεως,
 προχωρῶν προοδευτικῶς, ὅπως ἔχομεν εἰπεῖ, μὲ τὴν χρησιμο-
 ποίησιν αὐτῶν τῶν ἰδίων.

4. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν εἴχομεν ὑποδηλώσει ὅλας τὰς
 σημασίας ποῦ διακρίνομεν εἰς τὸν ὅρον οὐσία καὶ ἐπειδὴ μία
 ἀπὸ τὰς σημασίας αὐτὰς ἦτο τὸ τί ἦν εἶναι, πρέπει μὲ τὴν
 θεωρήσιν αὐτοῦ νὰ ἀσχοληθῶμεν. Καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἅς εἴπω-
 μεν μερικὰ δι' αὐτὸ ἀπὸ λογικῆς (ἀφηρημένης) ἀπόψεως· δη-
 λαδὴ λέγομεν ὅτι εἰς κάθε πρᾶγμα εἶναι τὸ τί ἦν εἶναι, ὅ,τι
 λέγεται ὅτι εἶναι κάθε πρᾶγμα καθ' ἑαυτό. Διότι τὸ εἶναί σου
 δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι τὸ εἶναι ποῦ συγκρατεῖ τὴν ὄντοτητα τοῦ
 μουσικοῦ. Διότι σύ, θεωρημένος ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἑαυτο-
 τητός σου, δὲν εἶσαι μουσικός. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ εἶσαι, θεωρη-
 μένος ἀπὸ τὴν ἄποψιν τῆς ὄντοτητός σου, τοῦτο εἶναι ἡ ὄντο-
 της σου ὅχι ὅμως τοῦτο ὁλόκληρον. Διότι καθ' ἑαυτὸ ἑαυτότης

- 20 πᾶν· οὐ γὰρ τὸ οὕτως καθ' αὐτὸ ὡς ἐπιφάνεια λευκόν, ὅτι οὐκ ἔστι τὸ ἐπιφανεία εἶναι τὸ λευκῶ εἶναι. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὸ ἐξ ἀμφοῖν τὸ ἐπιφάνεια λευκῇ. Διὰ τί; ὅτι πρόσσεστιν αὐτό. Ἐν ᾧ ἄρα μὴ ἐνέσται λόγῳ αὐτό, λέγοντι αὐτό, οὗτος ὁ λόγος
- 25 τοῦ τί ἦν εἶναι ἐκάστω. "Ὡστ' εἰ τὸ ἐπιφανεία λευκῇ εἶναι ἔστι τὸ ἐπιφάνεια εἶναι λεῖα, τὸ λευκῶ καὶ λεῖω εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ ἓν. Ἐπεὶ δ' ἔστι καὶ κατὰ τὰς ἄλλας κατηγορίας σύνθετα (ἔστι γὰρ τι ὑποκείμενον ἐκάστω, οἷον τῷ ποιῶ καὶ τῷ ποσῶ καὶ τῷ ποτὲ καὶ τῷ ποῦ καὶ τῇ κινήσει), σκεπτέον ἄρ'
- 30 ἔστι λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι ἐκάστω αὐτῶν, καὶ ὑπάρχει καὶ τούτοις τὸ τί ἦν εἶναι, οἷον λευκῶ ἀνθρώπῳ τί ἦν λευκῶ ἀνθρώπῳ. Ἐστὼ δὲ ὄνομα αὐτῷ ἱμάτιον. Τί ἔστι τὸ ἱματίῳ εἶναι; Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῶν καθ' αὐτὸ λεγομένων οὐδὲ τοῦτο. "Ἡ τὸ οὐ καθ' αὐ-
- 35 τὸ λέγεται διχῶς, καὶ τούτου ἔστι τὸ μὲν ἐκ προσθέσεως, τὸ δ' οὐ. Τὸ μὲν γὰρ τῷ αὐτὸ ἄλλω προσκεῖσθαι λέγεται ὁ ὀρίζεται, οἷον εἰ τὸ λευκῶ εἶναι ὀριζόμενος λέγοι λευκοῦ ἀνθρώπου λόγον· τὸ δὲ τῷ ἄλλο αὐτῷ, οἷον εἰ σημαίνει τὸ ἱμάτιον λευκὸν ἀν-
- 40 θρώπον, ὁ δ' ὀρίζει τὸ ἱμάτιον ὡς λευκόν τὸ δὲ
- 1030a λευκὸς ἀνθρώπος ἔστι μὲν λευκόν, οὐ μέντοι τί ἦν εἶναι λευκῶ εἶναι. Ἀλλὰ τὸ ἱματίῳ εἶναι ἄρα ἔστι τί ἦν εἶναι τι [ἦ] ὅλως ἢ οὐ; ὅπερ γὰρ τότε τι ἔστι τὸ τί ἦν εἶναι· ὅταν δ' ἄλλο κατ' ἄλλου λέγηται,
- 5 οὐκ ἔστιν ὅπερ τότε τι, οἷον ὁ λευκὸς ἀνθρώπος

1. Εἰς τὰς ἄλλας κατηγορίας ἐκτὸς τῆς οὐσίας παρουσιάζονται κυρίως τὰ σύνθετα περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ἐδῶ ὁ Ἀριστοτέλης. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς οὐσίας τὸ πρᾶγμα εἶναι καθ' ἑαυτὸ καὶ δι' ἑαυτὸ (en soi et pour soi). Ὁ ὀρισμὸς δὲν κἀμνεῖ τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἐξηγῇ τὴν ἀτομικὴν του ὑπόστασιν. Ἀντιθέτως εἰς τὰς ἄλλας κατηγορίας ὑπάρχει πάντοτε καὶ ἀναγκαστικῶς ἡ ἔνωσις ἐνὸς ὑποκειμένου καὶ ἐνὸς κατηγορήματος, μῆς οὐσίας καὶ ἐνὸς τρόπου ὑπάρξεως. Ὁ Ἀριστοτέλης διερωτᾷται ἂν τὰ σύνθετα αὐτὰ ἡμποροῦν νὰ ἔχουν ἓνα κατ' οὐσίαν ὀρισμὸν ὅπως ἀκριβῶς ἡ οὐσία. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα εἶναι ἴσως τόσο καταφανές ὥστε δὲν ὑπῆρχε καὶ λόγος νὰ τεθῇ. Εἶναι φανερόν ὅτι τὰ σύνθετα αὐτὰ δὲν ἔχουν κατ' οὐσίαν ὀρισμὸν διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι δὲν εἶναι οὐσίαι. Ὁλόκληρον τὸ ἐν λόγῳ χωρίον εἶναι πολὺ σκοτεινὸν χωρὶς νὰ παρουσιάσῃ ἐξ ἄλλου καὶ μεγάλῃν σπουδαιότητα. Σχολιασταὶ περιωπῆς ὡσὺν τὸν Bonitz καὶ τὸν Schwegler δὲν ἡμπόρεσαν νὰ τὸ διασαφηνίσουν. Ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος Ἀφροδισιεὺς (περίφημος σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τὴν ἀρχαιότητα) ἡμπόρεσε νὰ διαλύσῃ τὸ σκότος (J. Barthélemy - Saint - Hilaire).

δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐννοηθῇ εἰς τὴν μορφήν τῆς ἐκφωνήσεως «ἡ ἐπιφάνεια εἶναι λευκὸν πρᾶγμα», διότι τὸ εἶναι τῆς ἐπιφανείας δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ εἶναι τῆς λευκότητος. Δὲν εἶναι ἀκόμη ἡ καθ' ἑαυτὸ ἑαυτότης οὐδὲ αὐτὸ ποὺ δίδει ὁ συνδυασμὸς «ἐπιφάνεια λευκῇ». Διὰ ποῖον λόγον; Διότι εἰς τὸν συνδυασμὸν αὐτὸν ἐξακολουθεῖ αὐτὸ τὸ ἴδιον, δηλαδή ὁ ὅρος ἐπιφάνεια, νὰ εἶναι προστεθειμένον. Εἰς τὸν λόγον λοιπὸν εἰς τὸν ὁποῖον αὐτὸ δὲν θὰ ἐνυπάρχῃ, ἐνῷ ὁ λόγος αὐτὸς θὰ τὸ ἐκφράξῃ, ὁ λόγος οὗτος εἶναι ὁ λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι καὶ ἕκαστου πράγματος.

"Ὡστε ἂν τὸ εἶναι τῆς λευκῆς ἐπιφανείας εἶναι ἡ ἐκφρασις ποὺ λέγει ὅτι ἡ ἐπιφάνεια εἶναι λεῖα, τὸ εἶναι τῆς λευκότητος καὶ τὸ εἶναι τῆς λειότητος εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχουν σύνθετα ποὺ ἀνταποκρίνονται καὶ εἰς τὰς ἄλλας κατηγορίας¹ (διότι ὅλα ἔχουν κάποιο ὑποκείμενον, π.χ. τὸ ποῖον καὶ τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποτὲ καὶ τὸ ποῦ καὶ τὴν κίνησιν), πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν μήπως εἰς τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχει ἓνας λόγος ποὺ δίδει τὸ τί ἦν εἶναι καὶ ἂν ἔχουν καὶ αὐτὰ ἓνα τί ἦν εἶναι π.χ. εἰς τὸν λευκὸν ἀνθρώπον τὸ τί ἦν εἶναι τοῦ λευκοῦ ἀνθρώπου. Ἄς δώσωμεν εἰς αὐτὸ ἓνα ὄνομα καὶ ἂς τὸ εἰπώμεν ἱμάτιον. Τί εἶναι τὸ εἶναι τοῦ ἱματίου; Ἀλλὰ ἡμπορεῖ ὅμως νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς ὅτι οὐδὲ αὐτὸ ἡμπορεῖ νὰ ἀνήκῃ εἰς αὐτὰ ποὺ λέγονται καθ' ἑαυτά. Ἡ ἡμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ ὄχι καθ' ἑαυτὸ λέγεται μὲ διττὴν σημασίαν. Ἡ μία προκύπτει ἐκ μιᾶς προσθήκης εἰς τὸ καθοριστέον πρᾶγμα καὶ ἡ ἄλλη ἐκ μιᾶς παραλείψεως. Τὸ ἓνα εἶναι ὄχι καθ' ἑαυτὸ, ἐπειδὴ αὐτὸ ποὺ ὀρίζεται εἰς τὸν ὀρισμὸν ἔχει προστεθῇ εἰς κάποιο ἄλλο, ὅπως συμβαίνει ὅταν προκειμένου νὰ ὀρίσωμεν τὸ εἶναι τοῦ λευκοῦ παρουσιάζωμεν ἓνα ὀρισμὸν ποὺ λέγει τί εἶναι ὁ λευκὸς ἀνθρώπος. Τὸ ἄλλο εἶναι ὄχι καθ' ἑαυτὸ, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸ ἓνα ἄλλο ἔχει προστεθῇ, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ λέξις ἱμάτιον ἠθέλε σημαίνει λευκὸς ἀνθρώπος καὶ ἓνας ἠθέλεν ὀρίζει τὸ ἱμάτιον ὡς λευκόν. Καὶ εἶναι μὲν ὁ λευκὸς ἀνθρώπος κατὰ μέσα εἰς τὸ λευκόν, ὅμως ὁ οὐσιαστικὸς τοῦ ὀρισμὸς δὲν εἶναι νὰ εἶναι λευκός. Ἀλλὰ τὸ εἶναι τοῦ ἱματίου, δηλαδή τὸ εἶναι τοῦ λευκοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἄρα γε κατὰ κάποιαν ἁποψιν ἓνα τί ἦν εἶναι, ἢ κατὰ καμμίαν ἁποψιν δὲν εἶναι; Διότι τὸ τί ἦν εἶναι εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ εἶναι ἓνα ξεχωριστὸ πρᾶγμα. Ὅταν ὅμως ἓνα πρᾶγμα εἶναι τὸ κατηγορήμα ἐνὸς ἄλλου, σημαίνει ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι κατὰ ἀτομικὸν καὶ ἀνεξάρτητον. Τοιοῦτοτρόπως τὸ σύμπλεγμα «λευκὸς ἀνθρώπος» δὲν εἶ-

οὐκ ἔστιν ὅπερ τόδε τι, εἴπερ τὸ τόδε τι ταῖς οὐσί-
 αῖς ὑπάρχει μόνον. Ὡστε τὸ τί ἦν εἶναι ἔστιν ὅσων
 ὁ λόγος ἔστιν ὁρισμός. Ὅρισμός δ' ἔστιν οὐκ ἂν
 ὄνομα λόγῳ ταῦτό σημαίνει· πάντες γάρ ἂν εἴεν οἱ
 10 λόγοι ὅροι· ἔσται γὰρ ὄνομα ὁτιοῦν λόγῳ [ταῦτόν],
 ὥστε καὶ ἡ Ἰλιάς ὁρισμός ἔσται· ἀλλ' ἂν πρώτου
 τινὸς ἦ· τοιαῦτα δ' ἔστιν ὅσα λέγεται μὴ τῷ ἄλλο
 κατ' ἄλλου λέγεσθαι. Οὐκ ἔσται ἄρα οὐδενὶ τῶν μὴ
 γένους εἰδῶν ὑπάρχον τὸ τί ἦν εἶναι, ἀλλὰ τοῦτοις
 15 μόνον· ταῦτα γὰρ δοκεῖ οὐ κατὰ μετοχὴν λέγεσθαι
 καὶ πάθος, οὐδ' ὥς συμβεβηκός· ἀλλὰ λόγος μὲν
 ἔσται ἐκάστου καὶ τῶν ἄλλων τί σημαίνει, ἂν ἦ
 ὄνομα, ὅτι τόδε τῷδε ὑπάρχει, ἢ ἀντὶ λόγου ἀπλοῦ
 ἀκριβέστερος· ὁρισμός δ' οὐκ ἔσται οὐδὲ τὸ τί ἦν
 20 εἶναι. Ἡ καὶ ὁ ὁρισμός ὥπερ καὶ τὸ τί ἐστὶ πλεο-
 ναχῶς λέγεται· καὶ γὰρ τὸ τί ἐστὶν ἓνα μὲν τρόπον
 σημαίνει τὴν οὐσίαν καὶ τὸ τόδε τι, ἄλλον δ' ἕκαστον
 τῶν κατηγορουμένων, ποσόν, ποιόν καὶ ὅσα ἄλλα
 τοιαῦτα. Ὡπερ γὰρ καὶ τὸ ἔστιν ὑπάρχει πᾶσιν
 25 ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ τῷ μὲν πρώτῳ τοῖς δ' ἐπο-
 μένως, οὕτω καὶ τὸ τί ἐστὶν ἀπλῶς μὲν τῇ οὐσίᾳ
 πῶς δὲ τοῖς ἄλλοις. Καὶ γὰρ τὸ ποιόν ἐροίμεθ' ἂν
 τί ἐστὶν, ὥστε καὶ τὸ ποιόν τῶν τί ἐστὶ μὲν ἀλλ' οὐχ
 ἀπλῶς, ἀλλ' ὥπερ ἐπὶ τοῦ μὴ ὄντος λογικῶς φασί
 30 τινες εἶναι τὸ μὴ ὄν οὐχ ἀπλῶς ἀλλὰ μὴ ὄν, οὕτω
 καὶ τὸ ποιόν. Δεῖ μὲν οὖν σκοπεῖν καὶ τὸ πῶς δεῖ
 λέγειν περὶ ἕκαστον, οὐ μὴν μᾶλλον γε ἢ τὸ πῶς
 ἔχει. Διὸ καὶ νῦν ἐπεὶ τὸ λεγόμενον φανερόν, καὶ
 τὸ τί ἦν εἶναι ὁμοίως ὑπάρξει πρώτως μὲν καὶ

1. Ἐδῶ τὸ πρῶτον δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν οὐσίαν.

2. Κατὰ τὰς διαφόρους κατηγορίας. Τὸ κείμενον ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι κα-
 τηγορηματικόν.

ναὶ ἓνα ἀτομικὸν πρᾶγμα, ἐφ' ὅσον ἡ ἀνεξάρτητος αὐτὴ ἀτο-
 μικότης ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς οὐσίας. Ὡστε ὅσων ἡ
 ἀναλυτικὴ λεκτικὴ ἐνδειξεις εἶναι ὁρισμός, αὐτὰ ἔχουν τὸ τί
 ἦν εἶναι. Ὅρισμός πάλιν ὑπάρχει ὅχι ὅταν ἓνα ὄνομα ἔχη
 τὸ αὐτὸ σημασιολογικὸν περιεχόμενον μὲ μίαν ἀναλυτικὴν λε-
 κτικὴν ἐνδειξιν. Διότι εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ἕκαστος λόγος
 θὰ ἦτο ὁρισμός. Διότι ἡμπορεῖ νὰ ἀντικατασταθῇ κάθε ἀναλυ-
 τικὴ λεκτικὴ ἐνδειξις μὲ ἓνα ὄνομα, ὥστε καὶ τὸ ποίημα τῆς
 Ἰλιάδος θὰ εἶναι ἓνας ὁρισμός τῆς λέξεως Ἰλιάς, ἀλλὰ ὁρι-
 σμός εἶναι ἓνας λόγος ὅταν μᾶς διδῇ κάποιο πρῶτον¹. Πρῶτα δὲ
 εἶναι ὅσα ἐκφωνοῦνται ὅχι κατὰ τὸν λεκτικὸν τύπον σύμφωνα μὲ
 τὸν ὁποῖον ἐπάνω εἰς ἄλλο ἐκφωνεῖται ἓνα ἄλλο. Τὸ τί ἦν
 εἶναι ἐπομένως δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ εἰμὴ εἰς τὰ εἶδη ποῦ
 ἀποτελοῦν μέρος τοῦ γένους. Διότι τὰ εἶδη φαίνονται νὰ ἔχουν
 μίαν σημασίαν ποῦ δὲν εἶναι οὔτε μετοχῆς, οὔτε πάθους, οὔτε
 συμβεβηκότος σημασία. Ἀλλὰ καὶ δι' ἕκαστον ἀπὸ τὰ ἄλλα
 πράγματα θὰ ὑπάρχῃ βεβαίως ἓνας λόγος ποῦ θὰ διδῇ τοῦ καθε-
 νὸς τὴν σημασίαν ἂν ἔχη τὸ καθένα ἓνα ὄνομα – λόγος ποῦ θὰ
 λέγῃ ὅτι εἰς αὐτὸ ἐδῶ τὸ πρᾶγμα ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ιδιότης, καὶ
 ἡμπορεῖ αὐτὸς ὁ λόγος ἀντὶ νὰ εἶναι ἀόριστος νὰ ἔχη μεγαλυτέ-
 ραν ἀκρίβειαν. Ἐνας ὁρισμός ὁμῶς καὶ ἓνα τί ἦν εἶναι
 αὐτῶν, δὲν θὰ ὑπάρχῃ. Καὶ τοῦτο διότι ὁ ὁρισμός καὶ τὸ τί
 ἐστὶ ἡμπορεῖ νὰ ἔχῃ πολλὰς ἐκδοχάς. Διότι βεβαίως τὸ τί ἐστὶ
 σημαίνει κατὰ μίαν ἀποψιν τὴν οὐσίαν ὥς καὶ τὸ τάδε ἢ δεῖνα
 ἀτομικὸν ἀντικείμενον. Κατὰ μίαν ἄλλην ἀποψιν ὁμῶς ἐκφράζει
 οἰανδήποτε ἀπὸ τὰς ἄλλας κατηγορίας, ποιόν, ποσόν καὶ τὰ
 ὑπόλοιπα. Διότι ὅπως καὶ τὸ «εἶναι» ὑπάρχει εἰς ὅλας τὰς κατη-
 γορίας ὅχι ὁμῶς καθ' ὁμοῖον τρόπον, ἔτσι καὶ τὸ τί ἐστὶ
 ὑπάρχει χωρὶς περιορισμὸν εἰς τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ σχετικὸν
 τρόπον εἰς τὰς ἄλλας κατηγορίας. Πράγματι ἡμποροῦμεν νὰ
 ἐρωτήσωμεν π.χ. καὶ διὰ τὸ ποιόν τί ἐστὶ, ὅποτε τὸ ποιόν
 καθίσταται Ὅν χωρὶς νὰ εἶναι ἀπολύτως τοιοῦτον. Ὅμοίως καὶ
 διὰ τὸ Μὴ – Ὅν λέγομεν ἐνίοτε λογικῶς ὅτι Ὑπάρχει, χωρὶς
 τοῦτο νὰ ὑπάρχῃ κατὰ τρόπον ἀπόλυτον ἀλλὰ μόνο ὥς Μὴ – Ὅν.
 Τὸ ἴδιον ἀκόμη συμβαίνει καὶ μὲ τὸ ποιόν.

Οὐδεὶς βεβαίως ἀρνεῖται ὅτι πρέπει νὰ μὴν ἀφήνωμεν
 ἀνεξέταστον τὴν αὐστηρὰν λογικὴν ἀκριβολογίαν σχετικῶς μὲ
 τὸ κάθε τι². ὁμῶς δὲν πρέπει αὐτὸ τὸ ζήτημα νὰ μᾶς ἀπασχολῇ
 περισσότερον παρ' ὅσον ἡ θεώρησις τοῦ πῶς ἔχει τὸ πρᾶγμα.
 Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ποῦ τώρα μᾶς ἀπασχολεῖ,
 ἐπειδὴ τὸ ζήτημα ποῦ ἀναπτύσσομεν εἶναι φανερόν – καὶ τὸ
 τί ἦν εἶναι ὁμοίως θὰ ὑπάρξῃ κατὰ πρωταρχικὸν καὶ ἀπό-

- 35 ἀπλῶς τῇ οὐσίᾳ, εἴτα καὶ τοῖς ἄλλοις, ὥσπερ καὶ τὸ τί ἐστίν, οὐχ ἀπλῶς τί ἦν εἶναι, ἀλλὰ ποιῶ ἢ ποσῶ τί ἦν εἶναι. Δεῖ γὰρ ἢ ὁμωνύμως ταῦτα φάναι εἶναι ὄντα, ἢ προστιθέντας καὶ ἀφαιρουντας (ὥσπερ καὶ τὸ μὴ ἐπιστητόν ἐπιστητόν), ἐπεὶ τό γ' 40 ὀρθόν ἐστι μῆτε ὁμωνύμως φάναι μῆτε ὡσαύτως, ἀλλ' ὥσπερ τὸ ἱατρικὸν τῷ πρὸς τὸ οὐτὸ μὲν καὶ 1030b ἔν, οὐ τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἔν, οὐ μέντοι οὐδ' ὁμωνύμως· οὐδὲ γὰρ ἱατρικὸν σῶμα καὶ ἔργον καὶ σκευὸς λέγεται οὔτε ὁμωνύμως οὔτε καθ' ἔν, ἀλλὰ πρὸς ἔν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁποτέρως τις ἐθέλει λέγειν διαφέρει οὐδέν· ἐκεῖνο δὲ φανερόν ὅτι ὁ πρῶτος καὶ 5 ἀπλῶς ὁρισμός καὶ τὸ τί ἦν εἶναι τῶν οὐσιῶν ἐστίν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων [ὁμοίως] ἐστὶ, πλὴν οὐ πρῶτος. Οὐ γὰρ ἀνάγκη, ἐάν τοῦτο τιθώμεν, τοῦτου ὁρισμὸν εἶναι ὃ ἀν λόγῳ τὸ αὐτὸ σημαίνει, 10 ἀλλὰ τινὶ λόγῳ· τοῦτο δ' ἐάν ἐνός ᾗ, μὴ τῷ συνεχεῖ ὥσπερ ἡ Ἰλιάς ἢ ὅσα συνδέσμων, ἀλλ' ἐάν ὅσαχῶς λέγεται τὸ ἔν· τὸ δ' ἔν λέγεται ὥσπερ τὸ ὄν· τὸ δ' ὄν τὸ μὲν τόδε τι, τὸ δὲ ποσόν, τὸ δὲ ποιόν τι σημαίνει. Διὸ καὶ λευκοῦ ἀνθρώπου ἔσται λόγος καὶ 15 ὁρισμός, ἄλλον δὲ τρόπον καὶ τοῦ λευκοῦ καὶ οὐσίας. 5. Ἐχει δ' ἀπορίαν, ἐάν τις μὴ φῇ ὁρισμὸν εἶναι τὸν ἐκ προσθέσεως λόγον, τίνος ἔσται ὁρισμός τῶν οὐχ ἀπλῶν ἀλλὰ συνδεδασμένων; ἐκ προσθέ-

λυτον τρόπον εἰς τὴν οὐσίαν καὶ κατόπιν εἰς τὰς ἄλλας κατηγορίας ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὸ τί ἐστὶ. Δηλαδή θὰ ἔχωμεν ὄχι ἓνα ἀπόλυτον τί ἦν εἶναι ἀλλ' ἓνα ποιοτικὸν ἢ ποσοτικὸν τί ἦν εἶναι. Διότι πρέπει ἢ νὰ εἰπώμεν ὅτι αὐτὰ εἶναι ὄντα σύμφωνα μὲ ὁμωνυμίαν ἴσον, ἢ νὰ τὰ εἰπώμεν ὄντα προσθέτοντες ἓνα προσδιορισμὸν ἢ ἀφαιρουντες κάτι (ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ὄντος σημασίαν) ὅπως γίνεται καὶ εἰς τὴν φράσιν «τὸ μὴ ἐπιστητόν ἐπιστητόν». Ὅμως ὀρθὸν εἶναι νὰ μὴ τὰ εἰπώμεν ὄντα οὔτε σύμφωνα μὲ ὁμοιότητα πού εἰς τὴν ὁμωνυμίαν μόνον περιορίζεται, οὔτε σύμφωνα μὲ ὁμοιότητα πού στηρίζεται εἰς τὴν ταυτότητα τῆς συνωνύμου σημασίας, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὰ θεωρήσωμεν ὄντα εἰς τὴν σημασίαν πού δίδομεν εἰς τὸν ὅρον ἱατρικόν, δηλαδή μὲ συσχετισμὸν πρὸς ἓνα καὶ τὸ αὐτό, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό, καὶ χωρὶς πάλιν ἢ ὁμοιότης τῶν νὰ περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἀπλὴν ὁμωνυμίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἓνα σῶμα, ἓνα ἔργον, ἓνα ἐργαλεῖον, λέγονται ἱατρικὸν οὔτε σύμφωνα μὲ ἀπλὴν ὁμωνυμίαν, οὔτε σύμφωνα μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἀλλὰ δυνάμει συσχετίσεως πρὸς μίαν σημασίαν. Ἐξ ἄλλου εἶναι σχεδὸν ἀδιάφορον ποίαν ἐν προκειμένῳ ἔκφρασιν θὰ χρησιμοποιήσῃ κανεὶς. Κατέστη ὁμῶς φανερόν ὅτι ὁ πρωταρχικὸς καὶ χωρὶς περιορισμὸν ὁρισμός, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι, εἶναι ὁ ὁρισμὸς τῶν οὐσιῶν. Δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ κανεὶς ὅτι ὁρισμὸν ἔχουν καὶ αἱ ἄλλαι κατηγορίαι, ὄχι ὅμως κατὰ πρωτεύοντα τρόπον. Πράγματι, καὶ ἐάν ἀκόμη τοῦτο γίνῃ ἀποδεκτόν, δὲν ἔπεται ἐξ αὐτοῦ ἀναγκαστικῶς ὅτι ὑπάρχει ὁρισμὸς μόνον ἐκ τοῦ ὅτι ἡ δοθεῖσα ἐξηγήσις σημαίνει τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Θὰ χρειασθῇ ἀκόμη τὸ ὄνομα νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν σημασίαν μὲ ἓνα ξεχωριστοῦ εἴδους λόγον. Αὐτὸ θὰ συμβῇ ἐάν ὁ λόγος εἶναι λόγος πού δεικνύει κάποιο πρᾶγμα πού εἶναι Ἐνα, ὄχι ἀπλῶς Ἐνα δυνάμει συνεχείας ὅπως εἶναι ἡ Ἰλιάς, ἢ ὅσα εἶναι Ἐνα δυνάμει συνδέσμου ἀλλὰ δυνάμει τῶν ποικίλων σημασιῶν πού ἔχει ὁ ὅρος Ἐνα. Τὸ Ἐνα ὅμως ἐκφωνεῖται εἰς τὰς σημασίας πού ἐκφωνεῖται καὶ τὸ ὄν. Τὸ δὲ ὄν ἄλλοτε σημαίνει κάποιο τοῦτο - ἐδῶ ὠρισμένον, ἄλλοτε ποσόν, ἄλλοτε ποιόν. Δι' αὐτὸ ὑπάρχει καὶ τοῦ λευκοῦ ἀνθρώπου λόγος καὶ ὁρισμός ἀλλὰ κατὰ ἓνα τρόπον πού διαφέρει ἀπὸ τὸν ὁρισμὸν τοῦ λευκοῦ καὶ τῆς οὐσίας.

5. Ἐὰν ἀρνηθῶμεν ὡς ὁρισμὸν τὸν λόγον ὅστις ἀποτελεῖται ἀπὸ προσθήκην χαρακτηριστικῶν, θὰ παρουσιασθῇ ἢ ἀπορία ποιοὶ ἀπὸ τοὺς μὴ ἀπλοῦς ἀλλὰ συνδεδασμένους ὅρους ἔχουν ὁρισμόν. Διότι ἡ λεκτικὴ ἐνδειξις αὐτῶν τῶν

1. Αἱ ὁμωνυμίαι δὲν ἔχουν κοινὸν παρὰ τὸ ὄνομα. Ἀλλ' ἡ πραγματικότης τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύουν εἶναι ἐντελῶς διαφορετικῇ.

σεως γὰρ ἀνάγκη δηλοῦν. Λέγω δ' οἶον, ἔστι ρίς
 20 καὶ κοιλότης, καὶ σιμότης τὸ ἐκ τῶν δυοῖν λεγόμε-
 νον, τῷ τόδε ἐν τῷδε, καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκός γε
 οὔθ' ἡ κοιλότης οὔθ' ἡ σιμότης πάθος τῆς ρίνος,
 ἀλλὰ καθ' αὐτήν· οὐδ' ὡς τὸ λευκὸν Καλλίᾳ ἢ ἀν-
 θρώπῳ, ὅτι Καλλίας λευκὸς ᾧ συμβέβηκεν ἀνθρώπῳ
 25 εἶναι, ἀλλ' ὡς τὸ ἄρρεν τῷ ζῷῳ καὶ τὸ ἴσον τῷ πα-
 σῷ καὶ πάνθ' ὅσα λέγεται καθ' αὐτὰ ὑπάρχειν.
 Ταῦτα δ' ἐστὶν ἐν ὅσοις ὑπάρχει ἡ ὁ λόγος ἡ τού-
 νομα, οὐ ἐστὶ τοῦτο τὸ πάθος, καὶ μὴ ἐνδέχεται
 δηλῶσαι χωρὶς, ὥσπερ τὸ λευκὸν ἀνευ τοῦ ἀνθρώ-
 30 που ἐνδέχεται, ἀλλ' οὐ τὸ θῆλυ ἀνευ τοῦ ζῴου.
 Ὡστε τούτων τὸ τί ἦν εἶναι καὶ ὁ ὁρισμὸς ἡ οὐκ
 ἐστὶν οὐδενὸς ἢ εἰ ἐστὶν, ἄλλως, καθάπερ εἰρήκα-
 μεν. Ἔστι δ' ἀπορία καὶ ἑτέρα περὶ αὐτῶν. Εἰ μὲν
 γὰρ τὸ αὐτὸ ἐστὶ σιμὴ ρίς καὶ κοίλη ρίς, τὸ αὐτὸ
 35 ἔσται τὸ σιμόν καὶ τὸ κοῖλον· εἰ δὲ μὴ διὰ τὸ ἀδύ-
 νατον εἶναι εἰπεῖν τὸ σιμόν ἀνευ τοῦ πράγματος
 οὐ ἐστὶ πάθος καθ' αὐτὸ (ἐστὶ γὰρ τὸ σιμόν κοιλό-
 της ἐν ρίνι), τὸ ρῖνα σιμὴν εἰπεῖν ἢ οὐκ ἐστὶν ἢ δις
 τὸ αὐτὸ ἔσται εἰρημένον, ρίς ρίς κοίλη· ἢ γὰρ ρίς ἢ
 40 σιμὴ ρίς ρίς κοίλη ἔσται. Διὸ ἄτοπον τὸ ὑπάρχειν
 τοῖς τοιοῦτοις τὸ τί ἦν εἶναι· εἰ δὲ μή, εἰς ἄπειρον
 1031a εἰσιν· ρίνι γὰρ ρίνι σιμῇ ἔτι ἄλλο ἐνέσται. Δηλον
 τοίνυν ὅτι μόνης τῆς οὐσίας ἐστὶν ὁ ὁρισμὸς. Εἰ
 γὰρ καὶ τῶν ἄλλων κατηγοριῶν, ἀνάγκη ἐκ προσ-
 θέσεως εἶναι, οἶον τοῦ ποιοῦ καὶ περιττοῦ· οὐ γὰρ
 5 ἀνευ ἀριθμοῦ, οὐδὲ τὸ θῆλυ ἀνευ ζῴου. Τὸ δ' ἐκ
 προσθέσεως λέγω ἐν οἷς συμβαίνει δις τὸ αὐτὸ λέ-
 γειν, ὥσπερ ἐν τούτοις. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, οὐδὲ

1. Ἐν σχέσει πρὸς τὰς τυχαίας ιδιότητας, τὰ κατηγορήματα.

2. Ὅτι δηλαδή αἱ ιδιότητες αὐταὶ ἔχουν οὐσιαστικὸν ὁρισμόν. Εἶναι τὸ συμπέρασμα ὅλης τῆς προηγούμενης συζητήσεως.

ὅρων θὰ γίνεται ἀναγκαστικῶς μὲ πρόσθεσιν. Ἐπὶ παραδεί-
 γματι ὑπάρχει ρίς καὶ κοιλότης αὐτὸ δὲ ποῦ προκύπτει ἀπὸ τὸν
 συνδυασμὸν τῶν δύο αὐτῶν τὸ λέγομεν σιμότητα, ἐφ' ὅσον ἡ σι-
 μότης εἶναι κάποιο πρᾶγμα μέσα εἰς ἓνα ἄλλο πρᾶγμα. Ὅμως
 δὲν εἶναι θεδαίως οὔτε ἡ κοιλότης οὔτε ἡ σιμότης ἓνα κατὰ
 συμβεβηκός πάθος τῆς ρίνος ἀλλὰ εἶναι μία καθ' ἑαυτὴν ιδιό-
 της αὐτῆς καὶ δὲν ὑπάρχει ἡ σιμότης μὲ τὸν τρόπον ποῦ ὑπάρ-
 χει τὸ λευκὸν εἰς τὸν Καλλίαν ἢ εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι δη-
 λαδὴ ὁ Καλλίας λευκὸς καὶ συμβαίνει εἰς τὸν Καλλίαν νὰ εἶ-
 ναι ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἡ σιμότης ὑπάρχει μὲ τὸν τρόπον ποῦ τὸ
 ἀρσενικὸν ὑπάρχει εἰς τὸ ζῷον καὶ τὸ ἴσον εἰς τὸ ποσόν, καὶ
 γενικῶς ὅσα λέγομεν ὅτι ὡς καθ' ἑαυτὸ ιδιότητες ὑπάρχουν.
 Τοιούτου εἶδους εἶναι αἱ ιδιότητες εἰς ἃς ὑπάρχει ἡ ἡ ἀναλυ-
 τικὴ λεκτικὴ ἐνδείξις, ἡ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ποῦ ἔχει τὴν σχετικὴν
 ιδιότητα κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκφρα-
 σθῇ χωριστά, ἀλλὰ νὰ ἐκφράσωμεν τὸν ὅρον θηλυκὸν ξεχωρι-
 σμένον ἀπὸ τὸν ὅρον ζῷον, εἶναι ἀδύνατον. Τοιουτοτρόπως
 τῶν ιδιοτήτων αὐτῶν τὸ τί ἦν εἶναι καὶ ὁ ὁρισμὸς ἡ κα-
 νενὸς δὲν ὑπάρχει, ἡ ἔαν ὑπάρχει, θὰ ὑπάρχει ὅπως ἔχομεν
 εἰπεῖ κατὰ ἓνα ἄλλον τρόπον. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ μία ἄλλη
 ἀπορία σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα αὐτό, ἔαν δηλαδὴ τὸ αὐτὸ
 πρᾶγμα εἶναι σιμὴ ρίς καὶ κοίλη ρίς, τὸ σιμόν καὶ τὸ κοῖλον θὰ
 εἶναι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ δὲν συμβαίνει, ἐπειδὴ
 εἶναι ἀδύνατον νὰ χρησιμοποιήσῃ κανεὶς τὴν λέξιν σιμός χω-
 ρὶς τὸ πρᾶγμα τοῦ ὁποίου αὐτὸ εἶναι καθ' ἑαυτὸ πάθος (διότι
 τὸ σιμόν εἶναι κοιλότης ποῦ ὑπάρχει εἰς τὴν ρῖνα), ἡ δὲν εἶναι
 ὁρθὸν νὰ εἰπῇ κανεὶς τὴν ἐκφράσιν σιμὴ ρίς ἢ δις νὰ λεχθῇ τὸ
 αὐτὸ πρᾶγμα, ρίς ρίς κοίλη. Διότι ἡ ρίς ἢ σιμὴ θὰ εἶναι ρίς ρίς
 κοίλη. Διὰ τοῦτο εἶναι ἄτοπον νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὰ τοιαῦτα τὸ τί
 ἦν εἶναι.² Ἄλλως τὸ πρᾶγμα θὰ συνεχισθῇ εἰς τὸ ἄπειρον.
 Διότι, ἡ ἐκφράσις ρίς ρίς σιμὴ θὰ ἔχῃ μέσα τῆς ἀκόμῃ μίαν
 ἄλλην ρῖνα. Εἶναι ὅθεν φανερόν ὅτι μόνον ἡ οὐσία ἔχει ὁρι-
 σμόν. Διότι, ἔαν ὑπάρχῃ ὁρισμὸς καὶ διὰ τὰς ἄλλας κατηγο-
 ρίας, εἶναι ἀνάγκη νὰ σχηματίζεται ὁ ὁρισμὸς τῶν ἀποκλει-
 στικῶς διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς προσθέσεως, ὡς καταφαίνεται δσάκις
 πρόκειται νὰ σχηματισθῇ π.χ. ὁ ὁρισμὸς τοῦ ποιοῦ ἢ τοῦ
 περιττοῦ. Διότι ὁρισμὸς αὐτῶν δὲν ἡμπορεῖ νὰ σχηματισθῇ
 χωρὶς τὸν ἀριθμόν ὅπως οὐδ' ὁ ὁρισμὸς τοῦ θηλυκοῦ χωρὶς τὸ
 ζῷον. Μὲ τὸν ὅρον διὰ προσθέσεως θέλω νὰ δείξω τὰς περι-
 πτώσεις εἰς ἃς συμβαίνει δις νὰ λέγεται τὸ αὐτὸ ὡς ἀκριβῶς
 εἰς τὰ προηγούμενα παραδείγματα. Ἄν τοῦτο εἶναι ἀληθές,

συνδυαζομένων ἔσται, οἷον ἀριθμοῦ περιττοῦ· ἀλλὰ
 λανθάνει ὅτι οὐκ ἀκριβῶς λέγονται οἱ λόγοι. Εἰ δ'
 10 εἰσι καὶ τούτων ὄροι, ἤτοι ἄλλον τρόπον εἰσὶν ἢ
 καθάπερ ἐλέχθη πολλαχῶς λεκτέον εἶναι τὸν ὁρισμὸν
 καὶ τὸ τί ἦν εἶναι. Ὡστε ὥδι μὲν οὐδενὸς ἔσται
 ὁρισμὸς, οὐδὲ τὸ τί ἦν εἶναι οὐδενὶ ὑπάρξει πλὴν
 ταῖς οὐσίαις, ὥδι δ' ἔσται. Ὅτι μὲν οὖν ἔστιν ὁ
 15 ὁρισμὸς ὁ τοῦ τί ἦν εἶναι λόγος, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι
 ἢ μόνων τῶν οὐσιῶν ἔστιν ἢ μάλιστα καὶ πρῶτως
 καὶ ἀπλῶς, δηλον.

6. Πότερον δὲ ταυτόν ἐστιν ἢ ἕτερον τὸ τί ἦν
 εἶναι καὶ ἕκαστον, σκεπτεύον. Ἔστι γάρ τι πρὸ ἔρ-
 20 γου πρὸς τὴν περὶ τῆς οὐσίας σκέψιν· ἕκαστόν τε
 γὰρ οὐκ ἄλλο δοκεῖ εἶναι τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας, καὶ
 τὸ τί ἦν εἶναι λέγεται εἶναι ἢ ἐκάστου οὐσίῳ. Ἐπὶ
 μὲν δὴ τῶν λεγομένων κατὰ συμβεβηκὸς δόξειεν ἂν
 ἕτερον εἶναι, οἷον λευκὸς ἄνθρωπος ἕτερον καὶ τὸ
 25 λευκῷ ἀνθρώπῳ εἶναι. Εἰ γὰρ τὸ αὐτό, καὶ τὸ ἀν-
 θρώπῳ εἶναι καὶ τὸ λευκῷ ἀνθρώπῳ τὸ αὐτό· τὸ
 αὐτό γὰρ ἄνθρωπος καὶ λευκὸς ἄνθρωπος, ὡς φα-
 σίν, ὥστε καὶ τὸ λευκῷ ἀνθρώπῳ καὶ τὸ ἀνθρώπῳ.
 Ἡ οὐκ ἀνάγκη, ὅσα κατὰ συμβεβηκός, εἶναι ταύ-
 30 τά. Οὐ γὰρ ὡσαύτως τὰ ἄκρα γίνονται ταῦτά· ἀλλ'
 ἴσως γ' ἐκεῖνο δόξειεν ἂν συμβαίνειν, τὰ ἄκρα γί-
 γνεσθαι ταῦτά τὰ κατὰ συμβεβηκός, οἷον τὸ λευκῷ
 εἶναι καὶ τὸ μουσικῷ εἶναι· δοκεῖ δ' εὖ. Ἐπὶ δὲ
 τῶν καθ' αὐτὰ λεγομένων ἄρ' ἀνάγκη ταύτων εἶ-
 35 ναι; οἷον εἴ τινές εἰσιν οὐσίαι ὧν ἕτεραι μὴ εἰσιν
 οὐσίαι μηδὲ φύσεις ἕτεραι πρότεραι, οἷας φασὶ τὰς

1. Πρόκειται διὰ τὸ ἴδιον σχεδὸν συμπέρασμα πού ἤδη ἐξετέθη εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον.

2. Ὁ περίφημος Γερμανὸς σχολιαστὴς Bonitz παρατηρεῖ ἐν προκειμένῳ ὅτι εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς θεωρίας του ὁ Ἀριστοτέλης προσεγγίζει πολὺ συχνὰ πρὸς τὸν Πλάτωνα καὶ τὴν περὶ Ἰδεῶν θεωρίαν του.

3. Τὰ κατηγορήματα.

οὔτε τὰ συνδεδυασμένα π.χ. περιττὸς ἀριθμὸς, ἢμποροῦν νὰ
 ἔχουν ὁρισμὸν. Διαφεύγει ὅμως τὴν προσοχήν μας ὅτι αἱ λε-
 κτικαὶ ἐνδείξεις δὲν ἐκφράζονται μὲ ἀκριβείαν.

Ἐὰν ὅμως καὶ αἱ περιπτώσεις αὗται ἔχουν ὁρισμούς, οἱ
 ὁρισμοὶ τῶν πρέπει νὰ γίνουν κατὰ ἓνα ἄλλον τρόπον. Ἡ,
 ὅπως ἔχομεν εἰπεῖ, πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ὁ ὁρισμὸς
 καὶ τὸ τί ἦν εἶναι ὑπάρχουν κατὰ πολλαπλοὺς τρόπους.
 Συνεπῶς, κατὰ τὴν ἀποψιν ταύτην, μόνον αἱ οὐσίαι θὰ ἔχουν
 ὁρισμὸν καὶ τὸ τί ἦν εἶναι, κατὰ μίαν ἄλλην ἀποψιν ὅμως, θὰ
 ἔχουν καὶ ἄλλαι κατηγορίαι. Ὅτι λοιπὸν ὁρισμὸς εἶναι ὁ λό-
 γος πού λέγει τὸ τί ἦν εἶναι καὶ ὅτι τὸ τί ἦν εἶναι ἀνήκει
 ἢ ἀποκλειστικῶς ἢ τουλάχιστον κατὰ πρωταρχικὸν καὶ ἀπε-
 ρόριστον τρόπον εἰς τὰς οὐσίας¹, τοῦτο ἐγινε φανερόν.

6. Πρέπει ἀκόμη νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν τὸ τί ἦν εἶναι²
 κάθε πράγματος καὶ τὸ καθ' ἕκαστον πρᾶγμα εἶναι πάντοτε
 ταυτόσημα ἢ διαφέρουν τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Διότι τὸ ζήτημα
 αὐτὸ ἢμπορεῖ νὰ προωθῇ τὴν ἐργασίαν μας, ἥτις ὡς θέμα τῆς
 ἔχει τὴν ἐξέτασιν τῆς οὐσίας. Δὲν φαίνεται τὸ καθ' ἕκαστον νὰ
 ἢμπορῇ ποτὲ νὰ διαφέρῃ τῆς ἰδίας τοῦ οὐσίας, τὸ δὲ τί ἦν
 εἶναι λέγομεν ὅτι εἶναι ἢ οὐσία τοῦ καθ' ἕκαστον. Ἐξετά-
 ζων ὅμως κανεὶς τὸ ζήτημα ἐπὶ τῶν λεγομένων κατὰ συμβεβη-
 κός, ἢμπορεῖ νὰ σχηματίσῃ τὴν ιδέαν ὅτι τὸ τί ἦν εἶναι
 εἶναι κάτι ἄλλο, π.χ. ὁ λευκὸς ἄνθρωπος καὶ τὸ εἶναι πού
 ὑπάρχει εἰς τὸν λευκὸν ἄνθρωπον εἶναι διαφορετικὰ πρᾶ-
 γματα. Διότι ἂν ἦσαν τὸ αὐτό, θὰ ἦσαν τὸ αὐτὸ καὶ τὸ εἶναι
 τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ εἶναι τοῦ λευκοῦ ἀνθρώπου. Διότι συμ-
 φώνως πρὸς ὅ,τι ὑπεστηρίχθη, ἄνθρωπος καὶ λευκὸς ἄνθρωπος
 εἶναι τὸ αὐτό, ἐπομένως τὸ αὐτὸ θὰ εἶναι καὶ τοῦ λευκοῦ ἀν-
 θρώπου καὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ εἶναι. Ἡ, δὲν εἶναι ἀνάγκη τὰ
 κατὰ συμβεβηκός νὰ εἶναι τὰ αὐτά. Διότι οἱ ἀκραῖοι ὄροι³ τοῦ
 συλλογισμοῦ πού δεικνύει τὴν ταυτότητά των δὲν εἶναι κατὰ
 τὸν αὐτὸν τρόπον οἱ αὐτοὶ μὲ τὸν μέσον ὄρον. Ἀλλὰ ἢμπορεῖ
 μὲ κάποιαν πιθανότητα νὰ σχηματίσῃ κανεὶς τὴν ιδέαν ὅτι ἐν
 τοιοῦτον πρᾶγμα συμβαίνει, ὅτι δηλαδή οἱ ἀκραῖοι ὄροι ὅσοι
 εἶναι κατὰ συμβεβηκός ἢμποροῦν νὰ παρουσιασθοῦν ὡς τὸ
 αὐτὸ πρᾶγμα, π.χ. ἡ ὄντοτης τοῦ λευκοῦ καὶ ἡ ὄντοτης τοῦ
 μουσικοῦ. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἔτσι. Ὅμως
 ἐπάνω εἰς τὰ καθ' ἑαυτὰ λεγόμενα, τὸ τί ἦν εἶναι καὶ τὸ καθ'
 ἕκαστον εἶναι κατὰ κάποιαν ἀναγκαιότητα τὸ αὐτό. Ἐν τοι-
 οῦτον ζήτημα θὰ ἀντικρύσωμεν εἰς τὴν περίπτωσιν ὑπάρχουν
 οὐσίαι, τῶν ὁποίων νὰ μὴν ὑπάρχουν ἄλλαι οὐσίαι καὶ φύσεις
 πρότεραι, οἷαι αἱ ιδεαὶ ὅπως τὰς ἀποκαλοῦν μερικοὶ φιλόσο-

1031b ιδέας εἶναι τινες. Εἰ γὰρ ἔσται ἕτερον αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἀγαθὸν εἶναι, καὶ ζῶν καὶ τὸ ζῶν, καὶ τὸ ὄντι καὶ τὸ ὄν, ἔσονται ἄλλαι τ' οὐσίαι καὶ φύσεις καὶ ιδέαι παρὰ τὰς λεγόμενας, καὶ πρότεραι οὐσίαι ἐκείναι, εἰ τὸ τί ἦν εἶναι οὐσία ἐστίν. Καὶ εἰ μὲν ἀπολελυμένοι ἀλλήλων, τῶν μὲν οὐκ ἔσται ἐπιστήμη, τὰ δ' οὐκ ἔσται ὄντα. Λέγω δὲ τὸ ἀπολελυθῆναι, εἰ μήτε τῷ ἀγαθῷ αὐτῷ ὑπάρχει τὸ εἶναι ἀγαθὸν, μήτε τούτῳ τὸ εἶναι ἀγαθόν. Ἐπιστήμη γὰρ ἐκάστου ἐστίν ὅταν τὸ τί ἦν ἐκείνῳ εἶναι γινώμεν. Καὶ ἐπὶ ἀγαθοῦ καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως ἔχει ὥστ' 5 εἰ μὴδὲ τὸ ἀγαθὸν εἶναι ἀγαθόν, οὐδὲ τὸ ὄντι ὄν, οὐδὲ τὸ ἐνὶ ἔν. Ὅμοίως δὲ πάντα ἔστιν ἢ οὐδὲν τὰ τί ἦν εἶναι ὥστ' εἰ μὴδὲ τὸ ὄντι ὄν, οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδέν. Ἐπει μὴ ὑπάρχει ἀγαθὸν εἶναι, οὐκ ἀγαθόν. Ἀνάγκη ἄρα ἔν εἶναι τὸ ἀγαθόν καὶ ἀγαθὸν εἶναι καὶ καλὸν καὶ καλὸν εἶναι, ὅσα μὴ κατ' ἄλλο λέγεται, ἀλλὰ καθ' αὐτὰ καὶ πρῶτα. Καὶ γὰρ τοῦτο ἱκανὸν ἔαν ὑπάρχη, κἂν μὴ ἦ εἶδη· μᾶλλον δ' ἴσως κἂν ἦ εἶδη. Ἀμα δὲ δηλὸν καὶ ὅτι εἴπερ εἰσὶν αἱ ιδέαι οἷας τινὲς φασιν, οὐκ ἔσται τὸ ὑποκείμενον 20 οὐσία· ταύτας γὰρ οὐσίας μὲν ἀναγκαῖον εἶναι, μὴ καθ' ὑποκειμένου δὲ ἔσονται γὰρ κατὰ μέθεξιν. Ἐκ τε δὴ τούτων τῶν λόγων ἔν καὶ ταῦτό οὐ κατὰ συμβεβηκὸς αὐτὸ ἕκαστον καὶ τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ ὅτι γε τὸ ἐπίστασθαι ἕκαστον τοῦτό ἐστι τὸ τί ἦν

1. Κατὰ μέθεξιν: μὲ ἀπλὴν συμμετοχὴν, ἐνῶ ἀντιθέτως εἰς τὴν πλατωνικὴν διδασκαλίαν εἶναι τὰ πραγματικὰ ὄντα ἐκείνα πού μετέχουν τῶν ἰδεῶν καὶ ὅχι αἱ ἰδέαι τῶν ὄντων (Saint - Hilaire). Διὰ τὸν Πλάτωνα μέθεξις εἶναι ἡ σχέσις τοῦ καθ' ἕκαστον ὄντος πρὸς τὴν ιδέαν. Τὸ καθ' ἕκαστον αἰσθητὸν ἔχει οὐσιαστικότητα, ἐπειδὴ μετέχει εἰς τὸ εἶναι τῆς ιδέας. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην δὲν ὑπάρχει πρόβλημα χωρισμοῦ, διότι τὸ εἶναι τοῦ αἰσθητοῦ δίδεται μαζὶ μὲ τὸ ἴδιον τὸ αἰσθητόν, τὰ καθολικὰ ὄντα δὲν εἶναι ἐντελεχεῖα ὄντα, ἀλλὰ δυνάμει (βλ. Μετὰ τὰ Φυσικά, Βιβλιοθ. «Παπύρου», τόμ. Γ' ἀριθ. 195, σελ. 208, σημ. 3). Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν λέγει ὅτι ὁ Πλάτων ἔχει ὀλοκληρωτικὸν χωρισμόν, ἀλλ' ὅτι ἡ μέθεξις δὲν ἡμπορεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν κοινότητα τοῦ εἶναι τῶν καθ' ἕκαστον καὶ τῶν ιδεῶν. Ἐχει τὴν γνώμην ὅτι ἡ πλατωνικὴ μέθεξις εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὴν μίμησιν τῶν Πυθαγορείων. Ὁ ἀριθμὸς κατὰ τοὺς Πυθαγορείους ἦτο «παράδειγμα κοσμοποιίας» (Κ. Δ. Γεωργούλης).

φοι. Διότι ἂν τὸ αὐτοαγαθὸν εἶναι ἕτερον ἀπὸ τὸ εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὸ αὐτόζῳον ἀπὸ τὸ εἶναι τοῦ ζῳου καὶ τὸ Αὐτόν ἀπὸ τὸ εἶναι τοῦ ὄντος – θὰ ὑπάρξουν ἄλλαι οὐσίαι καὶ φύσεις καὶ ιδέαι ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνας πού παραδέχονται οἱ ἰδεολόγοι. Αἱ δὲ διακεκριμέναι αὐταὶ οὐσίαι θὰ εἶναι πρότεραι, ἔαν εἶναι οὐσία τὸ τί ἦν εἶναι. Ἐὰν ὅμως αἱ λέξεις αὐταὶ εἶναι διακεκριμέναι καὶ ἀνεξάρτητοι, τότε διὰ τὰς μὲν (διὰ τὴν τάξιν τῶν ιδεῶν) δὲν ὑπάρχει ἐπιστήμη, διὰ τὰς δὲ (τὴν τάξιν τῶν καθαρῶν υπερβατικῶν ὄντοτήτων) δὲν ὑπάρχει ὑπαρξις. Τὸν ὅρον «διακεκριμέναι καὶ ἀνεξάρτητοι» ἐννοῶ κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: ἂν δηλαδὴ οὔτε εἰς τὸ αὐτοαγαθὸν ὑπάρχη τὸ εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ (ἢ καθαρὰ υπερβατικὴ ὄντοτης) οὔτε εἰς τὴν ὄντοτητα τοῦ ἀγαθοῦ ἢ παρουσία τοῦ ὑπαρκτοῦ ἀγαθοῦ. Διότι ἐπιστήμη οἰουδήποτε πράγματος ὑπάρχει ὅταν κατανοήσωμεν τὸ τί ἦν εἶναι πού ὑπάρχει εἰς ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα. Ὅπως δὲ ἔχουν τὰ πρᾶγματα σχετικῶς πρὸς τὸ ἀγαθόν, τὸ ἴδιον γίνεται καὶ μὲ τὰς ὑπολοίπους περιπτώσεις. Κατὰ ταῦτα, ἔαν εἰς τὴν ὄντοτητα τοῦ ἀγαθοῦ δὲν ὑπάρχη ἡ ἄμεσος παρουσία τοῦ ὑπαρκτοῦ ἀγαθοῦ, οὔτε ἡ παρουσία τοῦ ὑπαρκτοῦ ὄντος θὰ ὑπάρχη εἰς τὴν ὄντοτητα τοῦ ὄντος, οὔτε τοῦ ἐνὸς εἰς τὴν ὄντοτητα τοῦ ἐνός. Ἐν ἐκ τῶν δύο ἡμπορεῖ νὰ συμβαίνει: ἢ ὅλα τὰ τί ἦν εἶναι ἔχουν ὑπαρξιν, ἢ κανένα δὲν ἔχει ὑπαρξιν. Ἐπομένως ἔαν εἰς τὴν ὄντοτητα τοῦ ὄντος δὲν ὑπάρχη ὑπαρξις, καὶ εἰς οὐδεμίαν ἀπὸ τὰς ἄλλας ὄντοτητας δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ὑπαρξις. Ἀς προσθέσωμεν ἀκόμη ὅτι ἐκεῖνο πού δὲν ἔχει τὴν ὄντοτητα τοῦ ἀγαθοῦ δὲν εἶναι ἀγαθόν. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ ὄντοτης τοῦ ἀγαθοῦ νὰ εἶναι ἔν καὶ μόνον πρᾶγμα, ἐπίσης καὶ τὸ καλὸν καὶ ἡ ὄντοτης τοῦ καλοῦ, ὁσάκις αὐτὰ δὲν λέγονται ἐν ἀναφορᾷ πρὸς κάτι ἄλλο ἀλλ' ὡς καθ' ἑαυτὰ καὶ πρῶτα. Διότι βεβαίως αὐτὴ ἡ λύσις, ἔαν εἶναι σωστὴ, ἔχει ἱκανοποιητικὴν ἀποδεικτικότητα καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν πού θὰ ὑπεθέταμεν ὅτι δὲν ὑπάρχουν ιδέαι, καὶ κατὰ μείζονα λόγον ἔαν ὑπάρχουν τοιαῦται. Εἶναι ἀκόμη φανερόν ὅτι, ἔαν ὑπάρχουν ιδέαι τοῦ εἶδους πού παραδέχονται μερικοί, δὲν θὰ εἶναι τὸ ὑποκείμενον οὐσία. Διότι αἱ ιδέαι εἶναι ἀναγκαστικῶς αἱ οὐσίαι, καὶ δὲν εἶναι ποτὲ αἱ ιδιότητες ἐνός ὑποκειμένου, ἐφ' ὅσον τότε δὲν θὰ ὑπῆρχον εἰμὴ δι' ἀπλῆς μετοχῆς¹.

Ἐκ τῶν ἐπιχειρημάτων τούτων συνάγεται ὅτι τὸ καθ' ἕκαστον καὶ τὸ τί ἦν εἶναι σχηματίζουν μίαν ἐνότητα ὅχι κατὰ συμβεβηκός, καὶ ὅτι τὸ νὰ ἔχωμεν ἐπιστήμην τοῦ καθ' ἕκαστον σημαίνει νὰ ἔχωμεν τοῦ τί ἦν εἶναι πού ἔχει τὸ

- 25 εἶναι ἐπίστασθαι, ὥστε καὶ κατὰ τὴν ἐκθεσιν ἀνάγκη
 ἔν τι εἶναι ἄμφω. Τὸ δὲ κατὰ συμβεβηκός λεγόμε-
 νον, οἶον τὸ μουσικόν ἢ λευκόν, διὰ τὸ διττὸν ση-
 μαίνειν, οὐκ ἀληθὲς εἰπεῖν ὡς ταῦτό τὸ τί ἦν εἶναι
 καὶ αὐτό· καὶ γὰρ ᾧ συμβέβηκε λευκόν καὶ τὸ συμ-
 30 βεβηκός, ὥστ' ἔστι μὲν ὡς ταῦτόν, ἔστι δὲ ὡς οὐ
 ταῦτό τὸ τί ἦν εἶναι καὶ αὐτό· τῷ μὲν γὰρ ἀνθρώπῳ
 καὶ τῷ λευκῷ ἀνθρώπῳ οὐ ταυτό, τῷ πάθει δὲ ταύ-
 τό. Ἄτοπον δ' ἂν φανείη κἂν εἴ τις ἐκάστῳ ὄνομα
 θεῖτο τῶν τί ἦν εἶναι· ἔσται γὰρ καὶ πορ' ἐκεῖνο ἄλλο,
 35 οἶον τῷ τί ἦν εἶναι ἵππῳ τί ἦν εἶναι [ἵππῳ] ἕτερον.
 Καίτοι τί κωλύει καὶ νῦν εἶναι ἓν ἑαυτοῦ τί ἦν εἶ-
 ναι, εἴπερ οὐσία τὸ τί ἦν εἶναι; ἀλλὰ μὴν οὐ μόνον
 1032a ἓν, ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτὸς αὐτῶν, ὡς δηλὸν καὶ
 ἐκ τῶν εἰρημένων· οὐ γὰρ κατὰ συμβεβηκός ἔν τὸ
 ἐνὶ εἶναι καὶ ἔν ἔστι εἰ ἄλλο ἔσται, εἰς ἄπειρον
 εἴσιν· τὸ μὲν γὰρ ἔσται τί ἦν εἶναι τοῦ ἑνός, τὸ δὲ
 5 τὸ ἔν, ὥστε καὶ ἐπ' ἐκείνων ὁ αὐτὸς ἔσται λόγος.
 Ὅτι μὲν οὖν ἐπὶ τῶν πρώτων καὶ καθ' αὐτὰ λεγο-
 μένων τὸ ἐκάστῳ εἶναι καὶ ἕκαστον τὸ αὐτὸ καὶ ἓν
 ἔστι, δηλὸν. Οἱ δὲ σοφιστικοὶ ἔλεγχον πρὸς τὴν θέ-
 σιν ταύτην φανερόν· ὅτι τῇ αὐτῇ λύονται λύσει, καὶ
 10 εἰ ταῦτό Σωκράτης καὶ Σωκράτει εἶναι· οὐδὲν γὰρ
 διαφέρει οὔτε ἐξ ὧν ἐρωτηθεὶς ἂν τις, οὔτε ἐξ ὧν
 λύων ἐπιτύχοι. Πῶς μὲν οὖν τὸ τί ἦν εἶναι ταῦτόν
 καὶ πῶς οὐ ταῦτόν ἐκάστῳ, εἴρηται.
 7. Τῶν δὲ γιγνομένων τὰ μὲν φύσει γίνεται,
 15 τὰ δὲ τέχνῃ, τὰ δ' ἀπὸ αὐτομάτου. Πάντα δὲ τὰ

καθ' ἕκαστον, ὥστε καὶ εἰς τὴν λήψιν τοῦ καθαροῦ εἶδους εἶ-
 ναι ἀνάγκη καὶ τὰ δύο νὰ εἶναι κάποιον ἓν. Δι' ὅσα ὁμῶς
 λέγονται κατὰ συμβεβηκός, ὅπως εἶναι τὸ μουσικόν ἢ τὸ λευ-
 κόν, ἐπειδὴ ἔχουν δύο σημασίας, δὲν εἶναι ἀλήθεια νὰ εἰπῇ
 κανεὶς ὅτι τὸ καθένα τους εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τί ἦν εἶναι.
 Διότι βεβαίως τὸ λευκόν εἶναι τὸ ὄν εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει ὑπάρ-
 ξει τὸ συμβεβηκός καὶ τὸ συμβεβηκός τῆς λευκότητος, ὥστε
 ἀπὸ τινος ἀπόψεως εἶναι τὸ αὐτό, ἀπὸ τινος ἄλλης ὁμῶς ἀπό-
 ψεως εἶναι ἕτερόν τι τὸ τί ἦν εἶναι καὶ ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον
 ἀνήκει τὸ τί ἦν εἶναι. Διότι τὸ τί ἦν εἶναι τῆς λευκό-
 τητος δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ οὔτε μὲ τὸν ἀνθρώπον οὔτε μὲ τὸν λευ-
 κὸν ἀνθρώπον, ἀλλὰ εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὴν ποιότητα τῆς λευκό-
 τητος. Θὰ παρουσιάζετο δὲ μεγαλύτερον ἄτοπον, ἔαν ἔδιδε κα-
 νεὶς ἓν ὄνομα εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν τί ἦν εἶναι τούτων. Διό-
 τι παραπλεύρως πρὸς ἐκεῖνο ποῦ θὰ ἔδιδεν, θὰ ὑπῆρχε καὶ ἓν
 ἄλλο π.χ. εἰς τὸ τί ἦν εἶναι τοῦ ἵππου ἓν ἄλλο τί ἦν εἶ-
 ναι. Ὡστόσον τί ἐμποδίζει χωρὶς καμμίαν μεσολάβησιν νὰ
 ταυτίσωμεν μερικὰ ὄντα μὲ τὸ τί ἦν εἶναι τῶν, ἀφοῦ τὸ τί
 ἦν εἶναι, εἶναι οὐσία; Ἀλλὰ πρέπει ἀκόμη νὰ σημειώσωμεν
 ὅτι ὄχι μόνον τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ τί ἦν εἶναι εἶναι ἓν, ἀλλὰ
 καὶ ὁ λόγος ποῦ τὰ ἐκφράζει εἶναι ἓνας, ὅπως ἐγινε φανερόν
 ἀπὸ ὅσα εἶπαμεν. Διότι δὲν εἶναι κατὰ συμβεβηκός ἓν, ἡ ὄν-
 τότης τοῦ ἑνός καὶ τὸ ἓν. Ἀκόμη θὰ ἐτραβοῦσε τὸ πρᾶγμα
 ἐπ' ἄπειρον, ἔαν τὰ δύο τελευταῖα εἶναι κάτι ἄλλο. Διότι τὸ
 ἓν θὰ ἦτο τὸ τί ἦν εἶναι τοῦ ἑνός, τὸ ἄλλο θὰ ἦτο τὸ ἓν,
 ὥστε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τί ἦν εἶναι τοῦ ἑνός, θὰ
 εἶχεν ἰσχὺν ὁ λόγος τὸν ὁποῖον ἀνεφέραμεν προηγουμένως.
 Ἐγινε λοιπὸν φανερόν· ὅτι ἀναφορικῶς πρὸς τὰ πρώτα καὶ τὰ
 καθ' ἑαυτὰ λεγόμενα τοῦ καθ' ἕκαστον πράγματος, ἡ ὄντοτης
 καὶ τὸ καθ' ἕκαστον πρᾶγμα εἶναι τὸ αὐτό. Αἱ δὲ σοφιστικαὶ
 ἀντιρρήσεις ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὴν θέσιν αὐτήν, εἶναι φανε-
 ρόν· ὅτι ἤμποροῦν νὰ ἀνασκευασθοῦν μὲ τὴν λύσιν αὐτήν καὶ
 νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ Σωκράτης καὶ τὸ εἶναι τοῦ Σωκράτους εἶ-
 ναι τὸ αὐτό. Διότι εἶναι ἀδιάφορον τὸ ὑλικὸν ἐπάνω εἰς τὸ
 ὁποῖον κανεὶς ἤμπορεῖ νὰ ἐρωτηθῇ ἢ ἤμπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ
 μίαν λύσιν.

Ἐχομεν ἀναπτύξει λοιπὸν πῶς τὸ τί ἦν εἶναι κάθε
 πράγματος καὶ τὸ ἴδιον τὸ πρᾶγμα, ἀπὸ τινος ἀπόψεως εἶναι
 τὸ αὐτό, ἀπὸ τινος ἄλλης δὲ ἀπόψεως ὄχι τὸ αὐτό.

7. Ἀπὸ τὰ γινόμενα, ἄλλα γίνονται ἀπὸ τὴν φύσιν, ἄλλα
 ἀπὸ τὴν τέχνην καὶ ἄλλα γίνονται αὐτομάτως. Ὅλα πάλιν τὰ

1. Δηλαδή ἀτομικὰ ὑποκείμενα, ὑποστασιακαὶ πραγματικότητες.

γινόμενα ὑπὸ τέ τινος γίνεται καὶ ἔκ τινος καὶ
 τί· τὸ δὲ τί λέγω καθ' ἑκάστην κατηγορίαν· ἡ γὰρ
 τόδε ἢ ποσὸν ἢ ποιὸν ἢ ποῦ. Αἱ δὲ γενέσεις αἱ μὲν
 φυσικαὶ οὗται εἰσιν ὧν ἡ γένεσις ἐκ φύσεως ἐστίν·
 20 τὸ δ' ἐξ οὗ γίνεται, ἣν λέγομεν ὕλην· τὸ δ' ὑφ' οὗ,
 τῶν φύσει τι ὄντων· τὸ δὲ τί, ἄνθρωπος ἢ φυτὸν ἢ
 ἄλλο τι τῶν τοιοῦτων, ἃ δὴ μάλιστα λέγομεν οὐσίας
 εἶναι. Ἄπαντα δὲ τὰ γινόμενα ἢ φύσει ἢ τέχνῃ
 25 ἔχουσιν ὕλην· δυνατόν γάρ καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι
 ἕκαστον αὐτῶν, τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ ἑκάστω ὕλη. Κα-
 θόλου δὲ καὶ ἐξ οὗ φύσις καὶ καθ' ὃ φύσις· τὸ γὰρ
 γινόμενον ἔχει φύσιν, οἷον φυτὸν ἢ ζῷον· καὶ ὑφ'
 οὗ, ἢ κατὰ τὸ εἶδος λεγομένη φύσις ἡ ὁμοειδής·
 αὕτη δ' ἐν ἄλλῳ· ἄνθρωπος γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ.
 30 Οὕτω μὲν οὖν γίνεται τὰ γινόμενα διὰ τὴν φύσιν,
 αἱ δ' ἄλλαι γενέσεις λέγονται ποιήσεις. Πῶσαι δ'
 εἰσὶν αἱ ποιήσεις ἢ ἀπὸ τέχνης ἢ ἀπὸ δυνάμεως ἢ
 ἀπὸ διανοίας. Τούτων δὲ τινες γίνονται καὶ ἀπὸ
 ταυτομάτου καὶ ἀπὸ τύχης παραπλησίως ὥσπερ ἐν
 35 τοῖς ἀπὸ φύσεως γιγνομένοις· ἕνια γὰρ κάκει ταύ-
 τὰ καὶ ἐκ σπέρματος γίνεται καὶ ἄνευ σπέρματος.
 Περὶ μὲν οὖν τούτων ὕστερον ἐπισκεπτέον, ἀπὸ
 1032b τέχνης δὲ γίνεται ὅσων τὸ εἶδος ἐν τῇ ψυχῇ. Εἶδος
 δὲ λέγω τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστου καὶ τὴν πρώτην οὐ-
 σίαν. Καὶ γὰρ τῶν ἐναντίων τρόπον τινά τὸ αὐτὸ
 εἶδος· τῆς γὰρ στερήσεως οὐσία ἡ οὐσία ἡ ἀντικει-
 5 μένη, οἷον ὑγίεια νόσου· ἐκείνης γὰρ ἀπουσία δη-
 λοῦται ἡ νόσος ἢ δ' ὑγίεια ὁ ἐν τῇ ψυχῇ λόγος καὶ
 ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Γίνεται δὴ τὸ ὑγιὲς νοήσαντος
 οὕτως ἐπειδὴ τοῦ ὑγίεια, ἀνάγκη, εἰ ὑγιὲς ἔσται,

1. Ὅπως καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας σελίδας, ὁ Ἀριστοτέλης δὲν κατονομάζει
 ἐδῶ παρὰ τέσσαρας κατηγορίας, ἐνθα αὐταὶ εἶναι δέκα τὸν ἀριθμόν· οὐσία,
 ποσόν, ποιόν, σχέσις, τόπος, χρόνος, θέσις, ἔχειν, πράττειν, πάσχειν. (Βλ. τὴν
 εἰδικὴν περὶ Κατηγοριῶν πραγματείαν τοῦ Ἀριστοτέλους, κεφ. V).

2. Ἡ ὁποία δύναται ἀδιαφόρως νὰ δεχθῇ ἕνα ἀπὸ τὰ ἐναντία καὶ τελεῖ
 εἰς ἄλλην κατὰ δύναμιν κατάστασιν.

3. Δηλαδή παρὰ τὸν ἀνθρώπου.

4. Ἀπὸ κάποιας ἰκανότητος τοῦ ἀνθρώπου.

5. Ὁ Ἀριστοτέλης ταυτίζει συχνὰ τὰς δύο ἐννοίας καὶ κάποτε τὰς δια-
 χωρίζει. Εὐρίσκονται πολὺ πλησίον ἀναμεταξύ των. Τὸ αὐτόματον ἀφορᾷ κυ-
 ρίως εἰς τὰ πράγματα τῆς φύσεως, ἐνθα τὸ τυχαῖον ἀπευθύνεται μᾶλλον πρὸς
 τὰ πράγματα ποῦ ἀπτονται τοῦ ἀνθρώπου.

6. Μὲ ἄλλας λέξεις· Ἡ ἴσως ἢ ὁποία ἀποδίδει τὴν ὑγίειαν δὲν συντελεῖ-

γινόμενα γίνονται ἐξ αἰτίας κάποιου καὶ ἀπὸ κάτι, καὶ παρουσιάζ-
 ονται ὡς κάτι. Ὅσάκις δὲ λέγω κάτι, ὁ ὅρος αὐτὸς ἡμπορεῖ νὰ
 ἐφαρμοσθῇ εἰς πᾶσαν κατηγορίαν¹. Διότι τὸ γινόμενον πα-
 ρουσιάζεται ὡς ἕνα τοῦτο - ἐδῶ, ἢ ὡς ποσόν, ἢ ὡς ποιόν, ἢ ὡς
 ποῦ. Αἱ γενέσεις αἱ φυσικαὶ εἶναι αὐταὶ τῶν ὁποίων ἡ γένεσις
 ἐρχεται ἀπὸ τὴν φύσιν. Αὐτὸ δὲ ἀπὸ τὸ ὁποῖον γίνεται κάτι,
 εἶναι αὐτὸ ποῦ λέγομεν ὕλην. Αὐτὸ πάλιν ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου
 γίνεται κάτι, εἶναι κάποιο ἀπὸ τὰ φυσικὰ ὄντα. Ἐνα δὲ
 ὁποιοδήποτε ἀπὸ τὰ ὄντα αὐτά, ἀτομικῶς λαμβανόμενα, εἶναι
 ἄνθρωπος ἢ φυτὸν ἢ ἕνα ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ κατ' ἐξοχὴν
 λέγομεν ὅτι εἶναι οὐσίαι. Ὅλα ὅσα γεννᾷ ἡ φύσις ἢ ἡ τέχνη
 ἔχουν ὕλην. Διότι ἡμπορεῖ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτά, καὶ νὰ εἶναι,
 καὶ νὰ μὴν εἶναι· τοῦτο ὅμως ἀκριδῶς ἀποτελεῖ εἰς τὸ καθένα
 τὴν ὕλην². Εἰς γενικὴν δὲ σημασίαν καὶ τὸ ὕλικόν ἐκ τοῦ
 ὁποίου γίνεται κάτι εἶναι φύσις, καὶ ἡ μορφή τὴν ὁποίαν
 προσλαμβάνει. Διότι κάθε τι ποῦ γίνεται, π.χ. ἕνα φυτὸν ἢ
 ζῷον, ἔχει μίαν φύσιν. Καὶ αὐτὸ ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου γίνεται
 κάτι, εἶναι ἡ φύσις θεωρημένη κατὰ τὴν ἀποψιν τοῦ εἶδους ὡς
 ὁμοειδής. Μόνον ποῦ ἡ αἰτία αὕτη εὐρίσκεται τότε μέσα εἰς
 ἕνα ἄλλο ὄν. Διότι τὸν ἀνθρώπου γεννᾷ ἄλλος ἀνθρώπος.

Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον γίνονται αἱ φυσικαὶ γενέ-
 σεις, αἱ ὑπόλοιποι ὅμως γενέσεις λέγονται ποιήσεις³. Ἀπασαὶ
 δὲ αἱ ποιήσεις προέρχονται ἢ ἀπὸ τέχνην, ἢ ἀπὸ δύναμιν⁴ ἢ
 ἀπὸ διάνοησιν. Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν γίνονται καὶ κατ' αὐτόμα-
 τον καὶ κατὰ τυχαῖον τρόπον⁵, ὅπως περίπου συμβαίνει καὶ
 εἰς τὰς φυσικὰς γενέσεις. Διότι καὶ εἰς τὴν φύσιν ὑπάρχουν
 μερικὰ ὄντα τὰ ὁποῖα τὰ ἴδια γίνονται καὶ ἀπὸ σπέρμα καὶ
 χωρὶς σπέρμα. Δι' αὐτὰ θὰ γίνῃ ἔρευνα ἀργότερον. Τὰ προϊόν-
 τα ὅμως τῆς τέχνης εἶναι τὰ πράγματα τῶν ὁποίων τὸ εἶδος
 (ἢ μορφή) ὑπάρχει μέσα εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Εἶδος
 δὲ λέγω τὸ τί ἦν εἶναι τοῦ καθενὸς πράγματος καὶ τὴν
 πρώτην (χωρὶς ὕλην) οὐσίαν. Διότι καὶ αὐτὰ τὰ ἐναντία ἔχουν
 κατὰ κάποιον τρόπον τὸ αὐτὸ εἶδος. Οὐσία τῆς στερήσεως εἶ-
 ναι ἡ οὐσία ποῦ ὡς ἀντίθετος τὴν ἀντικρύζει, ὅπως ἡ ὑγίεια
 ἀντικρύζει τὴν νόσον. Διότι ἕνεκα τῆς ἀπουσίας ἐκείνης φα-
 νερώνεται ἡ νόσος. Ἡ ὑγίεια πάλιν εἶναι τὸ λογικόν εἶδος (ἢ
 ἔννοια ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὴν ψυχὴν [εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἱα-
 τροῦ], καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην). Γίνεται δὲ ἡ ὑγίεια⁶ ἐπειτα ἀπὸ
 μίαν νοητικὴν ἐνέργειαν ὅπως ἡ ἀκόλουθος· ἐπειδὴ ἡ ὑγίεια
 εἶναι τοῦτο - ἐδῶ, εἶναι ἀνάγκη, ἂν πρόκειται κάτι νὰ γίνῃ
 ὑγιὲς, νὰ ὑπάρξῃ τοῦτο - ἐδῶ, π.χ. νὰ ἰσορροπηθοῦν τὰ ὑγρά

- τοδι ὑπάρξει, οἷον ὁμαλότητα, εἰ δὲ τοῦτο, θερμότη-
 10 τητα· καὶ οὕτως αἰεὶ νοεῖ, ἕως ἂν ἀγάγῃ εἰς τοῦτο
 δ' αὐτὸς δύναται ἔσχατον ποιεῖν. Εἴτα ἤδη ἡ ἀπὸ
 τούτου κίνησις ποίησις καλεῖται, ἡ ἐπὶ τὸ ὑγιαίνειν.
 "Ὡστε συμβαίνει τρόπον τινὰ ἐξ ὑγείας τὴν ὑγίαν
 γλυνεσθαι καὶ τὴν οἰκίαν ἐξ οἰκίας, τῆς ἄνευ ὕλης
 15 τὴν ἔχουσαν ὕλην· ἡ γὰρ ἱατρικὴ ἐστὶ καὶ ἡ οἰκοδο-
 μική τὸ εἶδος τῆς ὑγείας καὶ τῆς οἰκίας· λέγω δ'
 οὐσίαν ἄνευ ὕλης τὸ τί ἦν εἶναι. Τῶν δὲ γενέσεων
 καὶ κινήσεων ἡ μὲν νόησις καλεῖται ἡ δὲ ποίησις, ἡ
 μὲν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ εἶδους νόησις, ἡ δ' ἀπὸ
 20 τοῦ τελευταίου τῆς νοήσεως ποίησις. Ὅμοίως δὲ
 καὶ τῶν ἄλλων τῶν μετοξὺ ἕκαστον γίνεται. Λέγω
 δ' οἷον εἰ ὑγιανεῖ, δεῖ ὁμαλυνθῆναι. Τί οὖν ἐστὶ τὸ
 ὁμαλυνθῆναι; τοδί. Τοῦτο δ' ἐστὶ εἰ θερμανθήτε-
 ται. Τοῦτο δὲ τί ἐστὶ; τοδί. Ὑπάρχει δὲ τοδί δυνά-
 μει· τοῦτο δ' ἤδη ἐπ' αὐτῷ. Τὸ δὲ ποιῶν καὶ ὁθεν
 25 ἀρχεται ἡ κίνησις τοῦ ὑγιαίνειν, ἐάν μὲν ἀπὸ τέ-
 χνης, τὸ εἶδος ἐστὶ τὸ ἐν τῇ ψυχῇ, ἐάν δ' ἀπὸ ταύ-
 τομάτου, ἀπὸ τούτου δ' ποτε τοῦ ποιεῖν ἀρχὴ τῷ
 ποιῶντι ἀπὸ τέχνης, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ ἱατρεύειν
 ἴσως ἀπὸ τοῦ θερμαίνειν ἡ ἀρχή, τοῦτο δὲ ποιεῖ τῇ
 30 τρίψει. Ἡ θερμότης τοίνυν ἡ ἐν τῷ σώματι ἡ μέρος
 τῆς ὑγείας ἡ ἔπεται τι αὐτῇ τοιοῦτον δ' ἐστὶ μέρος
 τῆς ὑγείας, ἡ διὰ πλειόνων· τοῦτο δ' ἔσχατόν ἐστι
 τὸ ποιῶν τὸ μέρος καὶ τὸ οὕτως μέρος ἐστὶ τῆς
 ὑγείας καὶ τῆς οἰκίας οἷον οἱ λίθοι, καὶ τῶν ἄλλων.
 35 "Ὡστε καθάπερ λέγεται, ἀδύνατον γενέσθαι εἰ μὴ-
 δὲν προὔπαρχει. Ὅτι μὲν οὖν τι μέρος ἐξ ἀνάγκης

ται παρὰ ἐὰν ὁ ἱατρὸς εἴπῃ κατ' ἀρχὰς μὲ τὸν νοῦν του: «Ἐφ' ὅσον πρόκειται
 νὰ αποδοθῇ ἡ ὑγεία, κλπ».

1. Τὸ εἶδος: ἡ ἰδέα καὶ ἡ μορφή.

τοῦ σώματος. Διὰ τὰ γίνῃ ὁμως αὐτὸ χρειάζεται θερμότης.
 Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξακολουθῶν τὴν νοητικὴν ἐνέρ-
 γειαν ὁ ἱατρὸς φθάνει εἰς τὴν τελευταίαν πράξιν πού ὁ ἴδιος
 ὀφείλει νὰ πραγματοποιήσῃ.

Ἡ κίνησις ἡ ὁποία ἔρχεται ἀπὸ τὰς διαδοχικὰς αὐτὰς
 σκέψεις καὶ ἡ ὁποία ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς ὑγείας
 λέγεται ποίησις. Ὡστε συμβαίνει κατὰ κάποιον τρόπον νὰ γί-
 νεται ἡ ὑγεία ἀπὸ τὴν ὑγίαν καὶ τὸ σπίτι ἀπὸ τὸ σπίτι, ἀπὸ
 τὴν χωρὶς ὕλην ὑγίαν (τὴν εἰδητικὴν δηλαδή), αὐτὴ ἡ ὑγεία
 πού ἔχει ὕλην (πραγματικὴ δηλαδή ὑγεία). Διότι ἡ ἱατρικὴ καὶ
 ἡ οἰκοδομικὴ τέχνη εἶναι τὸ εἶδος τῆς ὑγείας ἐδῶ καὶ τοῦ σπι-
 τιοῦ ἐκεῖ. Ὀνομάζω δὲ οὐσίαν ἄνευ ὕλης τὸ τί ἦν εἶναι.
 Ἀπὸ δὲ τὰς γενέσεις καὶ κινήσεις, ἡ μία καλεῖται νόησις καὶ ἡ
 ἄλλη ποίησις, αὐτὴ βεβαίως πού λαμβάνει τὴν ἀφετηρίαν τῆς
 ἀπὸ τὴν ἀρχῆς καὶ τὸ εἶδος εἶναι ἡ νόησις, καὶ αὐτὴ πού ἀρχί-
 ζει ἀπὸ τὸν τελευταῖον κρίκον τῆς νοήσεως εἶναι ἡ ποίησις.
 Καθ' ὅμοιον τρόπον γίνονται καὶ καθένα ἀπὸ τὰ ἄλλα πρά-
 γματα πού εὐρίσκονται μεταξὺ τοῦ τέλους τῆς νοήσεως καὶ
 τοῦ ἀντικειμένου πού πρέπει τελικῶς νὰ γίνῃ. Παραδείγματος
 χάριν, διὰ τὰ ἰαθῇ ὁ ἀσθενὴς πρέπει νὰ ἰσορροπηθῶν τὰ
 ὑγρά. Ἀλλὰ τί εἶναι ἰσορρόπησις τῶν ὑγρῶν; Τοῦτο καὶ
 τοῦτο. Αὐτὸ δὲ θὰ γίνῃ ὅταν τὸ σῶμα θερμανθῇ. Καὶ αὐτὸ τί
 εἶναι; Τοῦτο καὶ τοῦτο. Τοῦτο ὁμως ὑπάρχει δυναμικῶς. Αὐτὸ
 πλέον ἐξαρτᾶται νὰ πραγματοποιηθῇ ἀπὸ ἡμᾶς. Αὐτὸ λοιπὸν
 πού ἐνεργεῖ ἐδῶ καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἡ κίνησις τῆς
 ἀποκαταστάσεως τῆς ὑγείας εἰς τὴν περίπτωσιν πού ἔχομεν νὰ
 κάμωμεν μὲ μίαν ἐνέργειαν τῆς τέχνης – εἶναι τὸ εἰς τὴν ψυχὴν
 εὐρισκόμενον εἶδος, εἰς τὴν περίπτωσιν ὁμως πού πρόκειται δι'
 αὐτόματον ἐνέργειαν, ἡ ἀφετηρία ἐκκινεῖ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον
 ἐκάστοτε εἶναι ἀρχὴ τῆς ποιήσεως δι' αὐτὸν πού ἐνεργεῖ συμφῶ-
 νως πρὸς τὴν τέχνην, ἀκριβῶς ὅπως εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς ἱατρι-
 κῆς ἀρχίζει κανεὶς ἀπὸ τὴν θέρμανσιν, αὐτὴ δὲ παράγεται μὲ τὴν
 τρίβην. Ἡ θερμότης ὁθεν ἡ σωματικὴ, ἡ εἶναι στοιχειακὸν μέρος
 τῆς ὑγείας ἡ ἔχει κάποιον ἐπακόλουθον πού εἶναι στοιχεια-
 κὸν μέρος τῆς ὑγείας ἀμέσως ἢ ἐμμέσως. Τοῦτο εἶναι τὸ τελευταῖ-
 ον τέρμα, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἰς τὴν σημασίαν αὐτὴν εἶναι μέρος ἡ
 τῆς ὑγείας ἡ τοῦ σπιτιοῦ, ὅπως εἶναι μέρος αὐτοῦ οἱ λίθοι ἡ ἐ-
 κείνο πού ἀποτελεῖ μέρος κάθε ἄλλου πράγματος

Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὸ γενικῶς παραδεκτὸν ἀξιῶμα,
 εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ κάτι, ἐὰν τίποτε δὲν ἤθελε προὔπαρ-
 χεῖ. Ὅπωςδήποτε, εἶναι φανερόν ὅτι κατ' ἀναγκαιότητα πρέ-

1033a ὑπάρξει, φανερόν· ἡ γὰρ ὕλη μέρος· ἐνυπάρχει γὰρ
καὶ γίνεται αὕτη. Ἄλλ' ἄρα καὶ τῶν ἐν τῷ λόγῳ·
ἀμφοτέρως δὲ λέγομεν τοὺς χαλκοὺς κύκλους εἶ
εἰσι, καὶ τὴν ὕλην λέγοντες ὅτι χαλκός, καὶ τὸ εἶδος
ὅτι σχῆμα τριόνδε· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ γένος εἰς 8
5 πρῶτον τίθεται. Ὁ δὲ χαλκοὺς κύκλος ἔχει ἐν τῷ
λόγῳ τὴν ὕλην. Ἐξ οὗ δὲ ὡς ὕλης γίνεται ἓνα
λέγεται, ὅταν γένηται, οὐκ ἐκεῖνο ἀλλ' ἐκείνινον,
οἷον ὁ ἀνδριάς οὐ λίθος ἀλλὰ λίθινος. Ὁ δ' ἄν-
θρωπος ὁ ὕγιαίνων οὐ λέγεται ἐκεῖνο ἐξ οὗ αἷτιον
10 δ' ὅτι γίνεται ἐκ τῆς στέρσεως καὶ τοῦ ὑποκειμέ-
νου, 8 λέγομεν τὴν ὕλην. Οἷον καὶ ὁ ἄνθρωπος καὶ
ὁ κάμνων γίνεται ὕγις· μᾶλλον μέντοι λέγεται
γίγνεσθαι ἐκ τῆς στέρσεως, οἷον ἐκ κάμνοντος
ὕγις ἢ ἐξ ἀνθρώπου. Διὸ κάμνων μὲν ὁ ὕγις οὐ
15 λέγεται, ἄνθρωπος δὲ καὶ ἄνθρωπος ὕγις. Ὡν δ'
ἡ στέρσις ἄδελος καὶ ἀνώιμος, οἷον ἐν χαλκῷ
σχήματος ὁποιοῦν ἢ ἐν πλίνθοις καὶ ξύλοις οἰκίας,
ἐκ τούτων δοκεῖ γίγνεσθαι ὡς ἐκεῖ ἐκ κάμνοντος.
Διὸ ὥσπερ οὐδ' ἐκεῖ ἐξ οὗ τοῦτο, ἐκεῖνο οὐ λέγε-
20 ται, οὐδ' ἐνταῦθα ὁ ἀνδριάς ξύλον, ἀλλὰ παράγε-
ται ξύλινος [οὐ ξύλον], καὶ χαλκοὺς ἀλλ' οὐ χαλ-
κός, καὶ λίθινος ἀλλ' οὐ λίθος, καὶ οἰκία πλίνθινη
ἀλλ' οὐ πλίνθοι, ἐπεὶ οὐδ' ὡς ἐκ ξύλου γίνεται
ἀνδριάς ἢ ἐκ πλίνθων οἰκία, ἐάν τις σφόδρα ἐπι-

1. Ἡ παρατήρησις εἶναι ὀρθή, ἀλλ' ἀφορᾷ μᾶλλον εἰς τὴν γραμματικὴν
παρὰ εἰς τὴν μεταφυσικὴν.

2. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι σκοτεινὸν καὶ ἡ διατύπωσίς του ἔχει κάτι τὸ
παράξενον. Τὸ ὑποκείμενον εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ὕλη τῆς ὑγείας
καὶ τῆς ἀρρώστιας, καὶ ὁ ὁποῖος ἔμπορεῖ μὲ τὴν σειρὰν νὰ γίνῃ ὕγις ἢ ἀρ-
ρωστός.

3. Τὸ παράδειγμα πού ἀκολουθεῖ φωτίζει τὴν σκέψιν: ὅταν ἀγνοῇ κανεὶς
τὴν θετικὴν μορφήν πού θὰ προσλάβῃ ἡ ὕλη, ἀγνοεῖ καὶ τὴν μορφήν τῆς
ὁποίας θὰ στερεθῇ. Ἀνωτέρω ἀντιθέτως ἡ στέρσις ἦτο τόσο καταφανὴς
ὅσον καὶ ἡ κατοχή: ἦτο ἡ ἀρρώστια ἀντιπαρατιθεμένη εἰς τὴν ὑγείαν. Ὅμως
ἐδῶ ἡ στέρσις εἶναι ἀπολύτως σκοτεινὴ, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι γνωστὸν ποία
μορφή θὰ δοθῇ εἰς τὴν ὕλην, μεταξὺ τῶν ἀπείρων μορφῶν πού αὐτὴ ἔμπορεῖ
νὰ προσλάβῃ.

πει νὰ ὑπάρχῃ κάποιο μέρος. Διότι ἡ ὕλη εἶναι μέρος. Διότι
ὑπάρχει μέσα εἰς τὸ γινόμενον, καὶ εἶναι αὕτη πού μὲ τὴν γέ-
νεσίν τῆς παρουσιάζεται ὡς κάτι. Ἀλλὰ πρέπει τῇ ἀληθείᾳ νὰ
εἰπῇ κανεὶς ὅτι καὶ εἰς τοὺς ὁρισμοὺς εἶναι ἡ ὕλη ἓνα μέρος πού
προϋπάρχει· Διὰ νὰ εἰπῶμεν τί εἶναι οἱ χάλκινοι κύκλοι, χρησι-
μοποιούμεν δύο ἐκφράσεις ἀναφέροντες καὶ τὴν ὕλην, ὅτι δη-
λαδὴ εἶναι χαλκός, καὶ τὸ εἶδος, ὅτι δηλαδὴ ἔχουν τὸ τάδε ἢ
δεῖνα σχῆμα. Εἶναι δὲ τὸ γένος αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν προτε-
ραιότητα νὰ τοποθετηθῇ ἐντὸς αὐτοῦ ὁ κύκλος. Τοιοῦτοτρό-
πως ἐντὸς τοῦ ὁρισμοῦ του ἔχει ὁ κύκλος τὴν ὕλην.

Ἀπὸ αὐτὸ ὡς ὕλη λαμβανόμενον, μὲ τὸ ὁποῖον γίνονται
μερικὰ πράγματα, μὲ αὐτὸ ὀνοματίζονται, καὶ ὅταν ἡ γένεσις
τὰ παρουσιάσῃ, δὲν τὰ λέγομεν ἐκεῖνο ἀλλὰ «ἐκείνινον»¹, π.χ.
ὁ ἀνδριάς δὲν λέγεται λίθος, ἀλλὰ λίθινος. Ὁμοίως καὶ ὁ ἄν-
θρωπος πού ἀποκτᾷ τὴν ὑγείαν του δὲν ὀνοματίζεται μὲ τὴν
ὀνομασίαν τῆς καταστάσεως ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέρχεται (δη-
λαδὴ τὴν ἀρρώστιαν). Αἰτία δὲ τούτου εἶναι ὅτι ὅλα τὰ γινό-
μενα γίνονται ἐκκινούμενα ἀπὸ τὴν στέρσιν καὶ τὸ ὑποκείμε-
νον. Μὲ τὸν τελευταῖον ὅρον ἐννοοῦμεν τὴν ὕλην· π.χ. καὶ ὁ
ἄνθρωπος καὶ ὁ ἀρρωστός γίνεται ὕγις². Ὡστόσο μᾶλλον
λέγομεν ὅτι ἀπὸ τὴν στέρσιν γίνεται καλὰ, π.χ. ἀπὸ ἀρρωστός
γίνεται κανεὶς ὕγις καὶ ὄχι ἀπὸ ἄνθρωπος. Δι' αὐτὸ ὁ ὕγις
δὲν λέγεται ἀρρωστός, λέγεται ὅμως ἄνθρωπος καὶ ὕγις ἄν-
θρωπος. Ὅσων ὅμως ἡ στέρσις εἶναι ἀβεβαία καὶ δὲν ἔχει
ὄνομα³, ὅπως εἰς τὸν χαλκὸν ἡ στέρσις οἰουδήποτε σχήματος
καὶ εἰς τοὺς πλίνθους καὶ εἰς τὰ ξύλα ἡ στέρσις τοῦ σχήματος
τοῦ σπιτιοῦ – ἀπὸ τὰ ὕλικά αὐτὰ φαίνεται ὅτι γίνεται τὸ γινόμε-
νον ὅπως καὶ εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν γίνεται ὁ ὕγις
ἀπὸ τὸν ἀρρωστόν. Δι' αὐτὸ ὅπως οὔτε εἰς ἐκεῖνας δὲν λαμβάνει
τὸ γινόμενον τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ ὕλικόν ἐκ τοῦ ὁποίου εἶναι καμω-
μένον, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὁ ἀνδριάς π.χ., δὲν λέγεται ξύλον
ἀλλὰ δηλοῦται μὲ παράγωγον ὄνομα καὶ λέγεται ξύλινος, καὶ
χάλκινος ὄχι ὅμως χαλκός, καὶ λίθινος ὄχι ὅμως λίθος, καὶ τὸ
σπίτι λέγεται πλίνθινον καὶ ὄχι πλίνθοι. Διότι οὔτε ὅτι γίνεται ὁ
ἀνδριάς ἀπὸ ξύλον ἢ τὸ σπίτι ἀπὸ πλίνθους, ἔμπορεῖ κανεὶς
χωρὶς διατυπώσεις νὰ εἰπῇ ἐὰν κοιτάξῃ μὲ ἀκρίβειαν τὰς περι-

25 βλέπη. οὐκ ἂν ἀπλῶς εἴποι, διὰ τὸ δεῖν μεταβάλλοντος γίνεσθαι ἐξ οὗ, ἀλλ' οὐχ ὑπομένοντος. Διὰ μὲν οὖν τοῦτο οὕτως λέγεται.

8. Ἐπεὶ δὲ ὑπὸ τινός τε γίνεταί τὸ γινόμενον (τοῦτο δὲ λέγω ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεώς ἐστι) καὶ
30 ἐκ τινος (ἔστω δὲ μὴ ἡ στέρησις τοῦτο ἀλλ' ἡ ὕλη· ἥδη γὰρ διώρισταί θ' ἄν τρόπον τοῦτο λέγομεν) καὶ τί γίνεταί (τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ σφαῖρα ἢ κύκλος ἢ ὅ,τι ἔτυχε τῶν ἄλλων), ὥσπερ οὐδὲ τὸ ὑποκείμενον ποιεῖ τὸν χαλκόν, οὕτως οὐδὲ τὴν σφαῖραν, εἰ μὴ κατὰ
35 συμβεβηκός, ὅτι ἡ χαλκῆ σφαῖρα σφαῖρά ἐστιν, ἐκείνην δὲ ποιεῖ. Τὸ γὰρ τόδε τι ποιεῖν ἐκ τοῦ ὅλως ὑποκειμένου τόδε τι ποιεῖν ἐστίν. Λέγω δ' ὅτι τὸν χαλκὸν στρογγύλον ποιεῖν ἐστὶν οὐ τὸ στρογγύλον ἢ τὴν σφαῖραν ποιεῖν, ἀλλ' ἕτερόν τι, οἷον τὸ εἶδος τοῦτο ἐν ἄλλῳ. Εἰ γὰρ ποιεῖ, ἐκ τινος ἂν ποιοῖν
1033b ἄλλου· τοῦτο γὰρ ὑπέκειτο. Οἷον ποιεῖ χαλκὴν σφαῖραν· τοῦτο δὲ οὕτως ὅτι ἐκ τοῦδι, ὃ ἐστὶ χαλκός, τοδί ποιεῖ, ὃ ἐστὶ σφαῖρα. Εἰ οὖν καὶ τοῦτο ποιεῖ αὐτὸ, δηλὸν ὅτι ὡσαύτως ποιήσει, καὶ βαδισ-
5 οῦνται αἱ γενέσεις εἰς ἄπειρον. Φανερόν ὅρα ὅτι οὐδὲ τὸ εἶδος, ἢ ὅτιδῆποτε χρὴ καλεῖν τὴν ἐν τῷ αἰσθητῷ μορφήν, οὐ γίνεταί, οὐδ' ἐστὶν αὐτοῦ γένεσις, οὐδὲ τὸ τί ἦν εἶναι· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὃ ἐν ἄλλῳ γίνεταί ἢ ὑπὸ τέχνης ἢ ὑπὸ φύσεως ἢ δυνά-
10 μεως. Τὸ δὲ χαλκὴν σφαῖραν εἶναι ποιεῖ. Ποιεῖ γὰρ ἐκ χαλκοῦ καὶ σφαίρας· εἰς τοδί γὰρ τὸ εἶδος ποιεῖ, καὶ ἐστὶ τοῦτο σφαῖρα χαλκῆ. Τοῦ δὲ σφαῖραν εἶναι ὅλως εἰ ἐστὶ γένεσις, ἐκ τινός τι ἔσται. Δεήσει.

1. Ὁ λεκτικὸς αὐτὸς τρόπος συνίσταται εἰς τὸ νὰ λέγωμεν, ὅτι ὁ ἀνδριάς ἐστὶν χάλκινος καὶ ὄχι χαλκός καὶ τὸ σπῖτι ἐστὶν πλίνθινον καὶ ὄχι πλίνθος. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξανδρος Ἀφροδισιεὺς εὕρισκει ὅτι ἀπασαί αἱ θεωραὶ αὐταὶ δὲν εἶναι πολὺ χρήσιμοι, καὶ κάθε προσεκτικὸς ἀναγνώστης θὰ εὕρῃ, ὅπως ἐκεῖνος, ὅτι ἡ τόση λεπτολογία ἐλάχιστα εἶναι ἀναγκαῖα. Ἡμπορεῖ νὰ λεχθῇ γενικῶς ὅτι δὲν ὑπάρχει δεσμός μετὰ τὸ προηγούμενον κεφάλαιον. Πραγματεύονται ὅλως διαφορετικὰ ζητήματα. Ἡ μόνη σχέσις τῶν εἶναι ὅτι ἀναφέρονται καὶ τὰ δύο εἰς μεταφυσικὰ θέματα (J. Barthelemy Saint - Hilaire).

2. Ὁ ἐργάτης πραγματοποιεῖ μόνον ἓνα τέλειον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀντίγραφον συμφώνως πρὸς τὴν σύλληψιν πού ἔχει εἰς τὸ μυαλό του. Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν θεωρίαν αὐτὴν προσεγγίζει ὀλίγον πρὸς τὸ σύστημα τῶν Ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος, τὸ ὅποιον ἐν τούτοις κατωτέρω θὰ ἐπικρίνῃ.

3. Εἶναι δύσκολον νὰ ἀντιληφθῇ κανεὶς πῶς ὁ Ἀριστοτέλης ἡμπορεῖ νὰ ἐξομοιώσῃ τὰς μορφὰς τῆς ἀνθρωπίνης τέχνης πρὸς τὰς μορφὰς πού δημιουργεῖ ἡ φύσις.

πτώσεις αὐτάς, διότι πρέπει, διὰ νὰ γίνουν αὐτά, τὸ ὑλικὸν ἀπὸ τὸ ὅποιον γίνονται νὰ ὑφίσταται μεταβολὰς καὶ νὰ μὴν μένῃ τὸ ἴδιον. Ἐξ αἰτίας λοιπὸν τῆς ἀφορμῆς αὐτῆς ὑπάρχει ὁ λεκτικὸς αὐτὸς τρόπος.

8. Τὸ γινόμενον γίνεται ἐξ αἰτίας ἀπὸ κάτι (μετὰ τὸν ὅρον αὐτὸν θέλω νὰ δείξω τὸ ὅθεν πηγάζει ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεως) καὶ ἀπὸ κάποιου (τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ἡ στέρησις ἀλλὰ ἡ ὕλη· διότι ἔχομεν βεβαίως δώσει τοὺς ἀναγκαίους προσδιορισμοὺς πού καθορίζουν τὴν σημασίαν τοῦ ὁρου αὐτοῦ), καὶ ἡ γένεσις ἐμφανίζει τὸ γινόμενον ὡς κάτι (τοῦτο πάλιν εἶναι ἡ σφαῖρα ἢ κύκλος ἢ ὅ,τι ἄλλο τύχη). Ὅπως δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ δημιουργήσῃ τὸ ὑλικὸν ὑποκείμενον δηλαδὴ τὸν χαλκόν, ἔτσι δὲν δημιουργεῖ οὐδὲ τὴν σφαῖραν - ἐκτὸς ἐὰν λάβωμεν τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν κατὰ συμβεβηκός σημασίαν - διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ χαλκίνη σφαῖρα εἶναι σφαῖρα, αὐτὸ δὲ πού δημιουργεῖ κανεὶς εἶναι ἐκείνη ἡ χαλκίνη σφαῖρα². Διότι τὸ νὰ δημιουργῇ κανεὶς ἓνα κάποιο συγκεκριμένον ἀντικείμενον, σημαίνει ὅτι τὸ δημιουργεῖ ἀντὶ τῶν αὐτῶ ἀπολύτως ἐκ τοῦ ὑποκειμένου. Ἐξηγοῦμαι: Τὸ νὰ φτιάχνῃ κανεὶς τὸν χαλκὸν στρογγύλον δὲν εἶναι ἓνα φτιάξιμον τῆς στρογγυλότητος ἢ τῆς σφαίρας, ἀλλὰ φτιάχνει κάτι ἄλλο, δηλαδὴ τὸ εἶδος τοῦτο - τὴν σφαιρικότητα - μέσα εἰς κάποιο ἄλλο. Διότι τὸ γεγονὸς αὐτὸ τὸ εἶχαμε προϋποθέσει. Π.χ. φτιάχνει κάποιος χάλκινη σφαῖρα· μετὰ τὸ φτιάξιμον τοῦτο συμβαίνει ὅτι ἀπὸ αὐτὸ ἐδῶ πού εἶναι χαλκός φτιάχνουμε τοῦτο ἐδῶ πού εἶναι σφαῖρα· ἐὰν λοιπὸν ἐφτιανε κανεὶς καὶ τὴν μορφήν, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ποιητικὴ ἐνέργεια κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ ἐξακολουθήσῃ, καὶ θὰ βαδίσουν αἱ γενέσεις ἐπ' ἄπειρον. Εἶναι ὅθεν φανερόν ὅτι οὔτε τὸ εἶδος, ἢ ὅπωσδήποτε διαφορετικὰ πρέπει κανεὶς νὰ ὀνομάσῃ τὴν μορφήν πού εἶναι μέσα εἰς τὸ αἰσθητὸν πρᾶγμα, γίνεται (παράγεται), οὔτε τοῦ εἶδους τοῦ τί ἦν εἶναι ὑπάρχει γένεσις. Διότι τὸ εἶδος εἶναι αὐτὸ πού μέσα εἰς ἄλλο γίνεται μετὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς τέχνης³, ἢ τῆς φύσεως ἢ τῆς δυνάμεως. Ἡ δὲ ποιητικὴ ἐνέργεια κάνει ὥστε νὰ ὑπάρχῃ χαλκίνη σφαῖρα. Διότι χρησιμοποιοῖ τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα, τὸν χαλκὸν καὶ τὴν σφαῖραν. Διότι συμμορφώνει ἢ ποίησις ἓνα ὑλικὸν σύμφωνα μετὰ ἓνα ὁρισμένον εἶδος, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι σφαῖρα χαλκίνη. Ἄν ὅμως παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχει γένεσις τοῦ εἶναι τῆς σφαίρας, θὰ χρειασθῇ πάλιν τὸ πρᾶγμα νὰ γίνε-
ται ἀπὸ κάποιο ἄλλο πρᾶγμα. Διότι θὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἡμπορῇ πάντοτε νὰ διαιρῇται τὸ γινόμενον καὶ νὰ εἶναι τὸ ἓνα στοι-

γάρ διαιρετόν εἶναι αἰεὶ τὸ γιγνόμενον, καὶ εἶναι
 15 τὸ μὲν τότε τὸ δὲ τότε, λέγω δ' ὅτι τὸ μὲν ὕλην τὸ
 δ' εἶδος. Εἰ δὲ ἐστὶ σφαῖρα τὸ ἐκ τοῦ μέσου σχῆμα
 ἴσον, τούτου τὸ μὲν ἐν ᾧ ἔσται ποιεῖ, τὸ δ' ἐν
 ἐκείνῳ, τὸ δ' ἅπαν τὸ γεγονός, οἷον ἡ χαλκὴ σφαῖ-
 20 ρα. Φανερόν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι τὸ μὲν ὡς εἶ-
 δος ἢ οὐσία λεγόμενον οὐ γίνεται, ἡ δὲ σύνθετος
 ἢ κατὰ ταύτην λεγόμενη γίνεται, καὶ ὅτι ἐν παντὶ
 τῷ γιγνομένῳ ὕλη ἐνεστί, καὶ ἔστι τὸ μὲν τότε τὸ
 δὲ τότε. Πότερον οὖν ἔστι τις σφαῖρα παρὰ τὰςδε
 ἢ οἰκία παρὰ τὰς πλίνθους; Ἡ οὐδ' ἂν ποτε ἐγίνε-
 25 το, εἰ οὕτως ἦν, τότε τι. Ἀλλὰ τὸ τοιόνδε σημαί-
 νει, τότε δὲ καὶ ὠρισμένον οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ποιεῖ
 καὶ γεννᾷ ἐκ τοῦδε τοιόνδε· καὶ ὅταν γεννηθῇ, ἔστι
 τότε τοιόνδε. Τὸ δ' ἅπαν τότε Καλλίας ἢ Σωκρά-
 τος ἐστὶν ὥσπερ ἡ σφαῖρα ἢ χαλκὴ ἡδὲ, ὁ δ' ἄν-
 30 θρώπος καὶ τὸ ζῷον ὥσπερ σφαῖρα χαλκὴ δλως.
 Φανερόν ἄρα ὅτι ἡ τῶν εἰδῶν αἰτία, ὡς εἰώθασι
 τινες λέγειν τὰ εἶδη, εἰ ἔστιν αἴτια παρὰ τὰ καθ'
 ἕκαστα, πρὸς τε τὰς γενέσεις καὶ τὰς οὐσίας οὐδὲν
 χρήσιμα· οὐδ' ἂν εἴεν διὰ γε ταῦτα οὐσαὶ καθ'
 35 ἑαυτὰς. Ἐπὶ μὲν δὲ τινῶν καὶ φανερόν ὅτι τὸ γεν-
 νῶν τοιοῦτον μὲν οἷον τὸ γεννώμενον, οὐ μέντοι
 τὸ αὐτὸ γε οὐδ' ἐν τῷ ἀριθμῷ ἀλλὰ τῷ εἶδει, οἷον
 ἐν τοῖς φυσικοῖς· ἄνθρωπος γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ,
 ἂν μὴ τι παρὰ φύσιν γένηται, οἷον ἵππος ἡμίονον.
 Καὶ ταῦτα δ' ὁμοίως· ὁ γὰρ ἂν κοινὸν εἶη ἐφ' ἵπ-

χείον του τοῦτο ἐδῶ καὶ τὸ ἄλλο τοῦτο ἐκεῖ – ἐννοῶ τὸ ἓνα
 ὕλη καὶ τὸ ἄλλο εἶδος. Ἐὰν λοιπὸν σφαῖρα εἶναι ἓνα σχῆμα
 τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιφάνεια ἀπὸ τὸ μέσον ἔχει παντοῦ ἴσην ἀπό-
 στασιν, ἀπὸ τὸ σχῆμα αὐτὸ τὸ ἓνα μέρος θὰ εἶναι αὐτὸ
 μέσα εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ὑπάρξῃ ἐκεῖνο πού φτιάνουν, τὸ ἄλλο¹
 – ἡ διαφορὰ – θὰ εἶναι αὐτὸ πού θὰ ἐνυπάρχῃ εἰς ἐκεῖνο (δη-
 λαδὴ εἰς τὸ γένος), τὸ δὲ σύνολον θὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς
 γενέσεως, καὶ τοιοῦτον εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν εἶναι
 ἡ χαλκίνη σφαῖρα.

Ὁλοφάνερον λοιπὸν ἀπὸ ὅσα ἔχομεν εἰπεῖ εἶναι, ὅτι τὸ
 στοιχεῖον πού τὸ ἐννοοῦμεν ὡς εἶδος ἢ οὐσίαν δὲν γίνεται,
 ἀλλὰ γίνεται ἡ συνάντησις τῶν δυὸ στοιχείων πού ὀνομάζεται
 ἀνάλογα μὲ τὴν ὀνομασίαν τῆς οὐσίας, καὶ ὅτι εἰς κάθε τι ἐν-
 υπάρχει ὕλη, τὸ δὲ τελικὸν ἀποτέλεσμα εἶναι ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος
 εἶδος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ὕλη. Ἡμπορεῖ λοιπὸν νὰ ὑπάρχῃ κά-
 ποια σφαῖρα ἔξω ἀπὸ τὰς σφαῖρας πού βλέπομεν² ἢ ἓνα σπῆτι
 ἔξω ἀπὸ τὸ οἰκοδομικὸν ὑλικόν; Ἡ, ἐὰν ἡ μορφὴ ἦτο συγκε-
 κριμένον τι εἰς τὴν σημασίαν πού εἶπαμεν, θὰ ἦτο ἐντελὼς
 ἀδύνατον νὰ ὑπάρχῃ γένεσις. Ἀντιθέτως, ἡ μορφὴ δεικνύει μὲ
 τὴν σημασίαν τῆς κάποι ποιητικόν, καὶ δὲν εἶναι ἓνα τοῦτο ἐδῶ
 ὠρισμένον, ἀλλὰ φτιάχνει καὶ γεννᾷ ἀπὸ τοῦτο ἐδῶ τὸ δεῖνα
 ἄλλο ἀντικείμενον προικισμένον μὲ κάποιαν ποιότητα. Ὅταν
 δὲ παρουσιασθῇ ἓνα γέννημα, ἔχομεν ἓνα συγκεκριμένον πρᾶ-
 γμα μὲ ποιητικὴν ποικιλίαν. Τὸ συγκεκριμένον ἀντικείμενον
 Καλλίας ἢ Σωκράτης ἔχει ὁμοίον τρόπον ὑπάρξεως μὲ ἐκεῖνον
 πού ἔχει καὶ αὐτὴ ἐδῶ ἡ χαλκίνη σφαῖρα, ὁ ἄνθρωπος πάλιν
 καὶ τὸ ζῷον, ἔχει τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπάρξεως, οἷον καὶ ὁ γε-
 νικὸς ὅρος «σφαῖρα χαλκίνη». Εἶναι λοιπὸν φανερόν ὅτι ἡ αἰ-
 τία τῶν εἰδῶν – ὅπως συνηθίζουν μερικοὶ φιλόσοφοι νὰ ὀνο-
 μάξουν τὰς Ἰδέας – ἂν τὰ εἶδη εἶναι κάποια ὄντα πού ὑπάρ-
 χουν ἔξω ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καθ' ἕκαστον ὄντα, ἡ αἰτία αὐτὴ ἢ
 καλύτερα τὰ εἶδη σχετικῶς τουλάχιστον πρὸς τὰς γενέσεις καὶ
 τὰς οὐσίας – εἶναι ἐντελὼς ἄχρηστα. Οὔτε ἡμποροῦν τὰ εἶδη
 νὰ αἰτιολογήσουν τὴν ὑπαρξίν ἀπολύτως καμμιᾶς καθ' ἑαυτὴν
 οὐσίας³. Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις, αὐτὸ
 πού γεννᾷ εἶναι παρόμοιον πρὸς τὸ γεννώμενον, δὲν εἶναι
 ὅμως οὔτε τὸ αὐτό, οὔτε κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἓνα, ἀλλὰ εἶναι ἓνα
 κατὰ τὸ εἶδος. Αὐτὸ γίνεται εἰς τὰ φυσικὰ ὄντα. Διότι ὁ ἄν-
 θρώπος γεννᾷ ἄνθρωπον, ἐκτὸς ἐὰν γίνῃ κάτι παρὰ φύσιν,
 ὅπως ὅταν ὁ ἵππος γεννᾷ ἡμίονον. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν
 περίπτωσιν πάλιν τὸ ἴδιον συμβαίνει. Διότι αὐτὸ τὸ γένος πού

1. Δηλαδή ἡ μορφὴ τῆς σφαῖρας πού θὰ τεθῇ μέσα εἰς τὸν χαλκὸν ὑπὸ τοῦ ἐργάτου ἢ τοῦ ἐπιδεξίου τεχνίτου.

2. Ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει ὅτι αἱ Ἰδέαι ὑπάρχουν ἔξω ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Τὴν θεωρίαν αὐτὴν ὑπαινίσσεται τὸ χωρίον τοῦτο.

3. Αἱ καθ' ἑαυτὰς οὐσαὶ εἶναι συχνότατα αἱ ὑλικά καὶ αἰσθητὰ οὐσαί, τὰ παντὸς εἶδους ἄτομα πού μᾶς ἀποκαλύπτουν αἱ αἰσθήσεις.

- 1034a που και δνου, οὐκ ὠνόμασται τὸ ἐγγύτατα γένος, εἴη δ' ἂν ἄμφω ἴσως οἶον ἡμίονος. Ὡστε φανερόν ἐστι οὐδὲν δεῖ ὥς παράδειγμα εἶδος κατασκευάζειν (μάλιστα γὰρ ἂν ἐν τούτοις ἐπεζητοῦντο· οὐσίαι γὰρ μάλιστα αὐταὶ) ἀλλὰ ἱκανὸν τὸ γεννῶν ποιῆσαι καὶ τοῦ εἶδους αἴτιον εἶναι ἐν τῇ ὕλῃ. Τὸ δ' ἅπαν ἤδη τὸ τοιόνδε εἶδος ἐν ταῖσδε ταῖς σαρκὶ καὶ ὀστοῖς Καλλίας καὶ Σωκράτης· καὶ ἕτερον μὲν διὰ τὴν ὕλην, ἑτέρα γὰρ, ταῦτό δὲ τῷ εἶδει· ἄτομον γὰρ τὸ εἶδος.
9. Ἀπορήσεις δ' ἂν τις διὰ τὴν τὰ μὲν γίνεται καὶ τέχνη καὶ ἀπὸ ταυτομάτου, οἶον ὑγεία, τὰ δ' οὐ, οἶον οἰκία. Αἴτιον δ' ἐστὶ τῶν μὲν ἡ ὕλη ἢ ἄρχουσα τῆς γενέσεως ἐν τῷ ποιεῖν καὶ γίνεσθαι τι τῶν ἀπὸ τέχνης, ἐν ᾗ ὑπάρχει τι μέρος τοῦ πράγματος, ἡ μὲν τοιαύτη ἐστὶν οἷα κινεῖσθαι ὑφ' αὐτῆς, ἡ δ' οὐ, καὶ ταύτης ἡ μὲν ὥδι οἷα τε, ἡ δὲ ἀδύνατος· πολλὰ γὰρ δύναται μὲν ὑφ' αὐτῶν κινεῖσθαι ἀλλ' οὐχ ὥδι, οἶον ὀρχήσασθαι. Ὅσων οὖν τοιαύτη ἡ ὕλη, οἶον οἱ λίθοι, ἀδύνατον ὥδι κινηθῆναι εἰ μὴ ὑπ' ἄλλου, ὥδι μέντοι ναί. * Καὶ τὸ πῦρ. * Διὰ τοῦτο τὰ μὲν οὐκ ἔσται ἄνευ τοῦ ἔχοντος τὴν τέχνην, τὰ δ' ἔσται· ὑπὸ γὰρ τούτων κινήσεται τῶν οὐκ ἔχόντων μὲν τὴν τέχνην, κινεῖσθαι δὲ δυναμένων αὐτῶν, ἡ ὑπ' ἄλλων οὐκ ἔχόντων τὴν τέχνην, ἡ ἐκ μέρους. Δηλον δ' ἐκ τῶν εἰρημένων καὶ ἐστὶ τρόπον τινὰ πάντα γίνεται ἐξ ὁμωνύμου

1. Διότι εἶναι ἀτομικὰ καὶ ἀπομονωμένα τὰ μὲν ἀπὸ τὰ δέ, εἴτε ἐμψυχα (Σωκράτης, ἵππος, κ.λπ.) εἴτε ἀψυχα (χαλκὴν σφαῖρα ἢ σπῖτι).

2. Δηλαδή εὐρίσκεται ὁλόκληρον εἰς κάθε ἄτομον, ὅσον διαφορετικὸν καὶ ἂν εἶναι ἀπὸ τὰ ἄλλα. Ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει εἰς ὅλα ἀδιακρίτως τὰ ἄτομα.

θὰ ἦτο κοινὸν εἰς τὸν ἵππον καὶ τὸν ὄνον – αὐτὸ τὸ προσεχέστατον γένος – δὲν ἔχει ὀνομασθῆ μεῖν ἰδιαίτερον ὄνομα. Εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτε τὸ γένος αὐτὸ θὰ εἴχε τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τῶν δύο, ὅπως ὁ ἡμίονος.

Ὡστε εἶναι φανερόν ὅτι καμμία ἀνάγκη δὲν ὑπάρχει νὰ πλάσωμεν ὡς παραδειγματικὸν πρότυπον τὸ εἶδος (διότι κατ' ἐξοχὴν θὰ ἦσαν τὰ εἶδη ἀναγκαῖα εἰς τὰ φυσικὰ ὄντα, ἐπεὶ δὲ τὰ φυσικὰ ὄντα εἶναι εἰς τὸν ὑψιστον βαθμὸν οὐσίας¹), ἀλλὰ ἀρκεῖ αὐτὸ πού γεννᾷ νὰ κάμῃ τὴν ποιητικὴν ἐνέργειαν, καὶ νὰ εἶναι αἴτιον διὰ νὰ ἐμφανισθῇ τὸ εἶδος μέσα εἰς τὴν ὕλην. Ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ πλέον δὲν εἶναι παρὰ ἡ τάδε ἡ δεῖνα μορφή πού ἐπραγματώθη εἰς τὰς σάρκας καὶ τὰ ὀστέα πού σχηματίζουν τὸν Καλλίαν ἢ τὸν Σωκράτην. Διακρίνεται δὲ τοῦτο ὡς ἕτερον ἐξ αἰτίας τῆς ὕλης, διότι ἡ ὕλη τοῦ εἶναι ξεχωριστὴ ἀπὸ τὴν ὕλην ἐνὸς ἄλλου, ἔχει ὅμως μίαν εἰδητικὴν ταυτότητα, διότι τὸ εἶδος δὲν ἐπιδέχεται τομὴ².

9. Ἦμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀπορήσῃ ἐρευνῶν διὰ ποῖον λόγον ἄλλα πράγματα γίνονται καὶ ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς τέχνης καὶ αὐτομάτως μόνον τῶν, οἶον ἡ ὑγεία – ἀλλὰ ὅμως ὄχι τὸ σπῖτι ἐπὶ παραδείγματι. Ἡ αἰτία ἐγκτεται εἰς τὸ ὅτι αὐτῶν ἡ ὕλη ἀποτελεῖ μέσα εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν γένεσιν τῶν τεχνικῶν δημιουργημάτων τὴν ἀφετηριακὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως καὶ ἡ ὁποία ἐμπεριέχει μέσα τῆς κάποιου μέρους τοῦ ἀποτελέσματος, μοιράζεται ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος εἰς ὕλην ἱκανὴν νὰ κινήθῃ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος εἰς ὕλην ἀνίκανον νὰ κινήθῃ ἀφ' ἑαυτῆς, εἰς τὴν πρώτην δὲ περίπτωσιν ἡ ὕλη πάλιν μοιράζεται εἰς ὕλην ἣτις ἡμπορεῖ νὰ κινήθῃ κατὰ τοῦτον – ἐδῶ τὸν ὠρισμένον τρόπον, καὶ εἰς ὕλην ἣτις δὲν δύναται νὰ κάμῃ αὐτό. Διότι πολλὰ δύνανται νὰ κινήθουν ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ ὅμως δὲν δύνανται κατὰ ἓνα ὠρισμένον τρόπον νὰ κινήθουν π.χ. νὰ χορέψουν. Ὅσα λοιπὸν ἔχουν μίαν τοιούτου εἶδους ὕλην ὅπως οἱ λίθοι, εἶναι ἀδύνατον νὰ κινήθουν κατὰ ἓνα ὠρισμένον τρόπον, ἐκτὸς ἂν κάποιον ἄλλο τὰ κινήσῃ. Ἔτσι ἀκριβῶς συμβαίνει μετὰ τὸ πῦρ. Δι' αὐτὸ ἡ μία τάξις δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς τὸν τεχνίτην, ἡ ἄλλη ὅμως ἡμπορεῖ. Διότι ἡ κίνησις πού θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὰ τοιαῦτα δημιουργήματα, θὰ πηγάζῃ ἀπὸ πράγματα τὰ ὁποῖα, μολονότι δὲν κατέχουν τὴν σχετικὴν τέχνην, δύνανται ὅμως νὰ κινούνται τὰ ἴδια ἀπὸ ἄλλα τὰ ὁποῖα ἐπίσης δὲν κατέχουν τὴν τέχνην, ἡ ἀπὸ μίαν κίνησιν πού ξεκινᾷ ἀπὸ ἓνα μέρος τοῦ δημιουργήματος πού προϋπάρχει μέσα εἰς τὸ πρᾶγμα.

Ἀπὸ ὅσα ἔχομεν εἰπεῖ ἐγίνε φανερόν ἀκόμη, ὅτι κατὰ κάποιον τρόπον κάθε τεχνικὸν δημιουργήμα γίνεται ἀπὸ ἓνα

- ὥσπερ τὰ φύσει [ἢ ἐκ μέρους ὁμωνύμου], οἷον ἡ οἰκία ἐξ οἰκίας ἢ ὑπὸ νοῦ (ἢ γὰρ τέχνη τὸ εἶδος),
 30 ἢ ἐκ μέρους ὁμωνύμου ἢ ἔχοντός τι μέρος, ἐάν μὴ κατὰ συμβεβηκὸς γίγνηται. Τὸ ἄρ' αἴτιον τοῦ ποι-
 εῖν πρῶτον καθ' αὐτὸ μέρος. Θερμότης γὰρ ἢ ἐν τῇ κινήσει θερμότητα ἐν τῷ σώματι ἐποίησεν· αὕτη δ' ἐστὶν ἥτοι ὑγεία ἢ μέρος, ἢ ἀκολουθεῖ αὐτῇ μέρος
 35 τι τῆς ὑγείας ἢ οὕτῃ ἢ ὑγεία. Διὸ καὶ λέγεται ποι-
 εῖν, ὅτι ἐκεῖνο ποιεῖ τὴν ὑγείαν ᾧ ἀκολουθεῖ καὶ συμβέβηκε θερμότης. Ὡστε ὥσπερ ἐν τοῖς συλ-
 λογισμοῖς πάντων ἀρχὴ ἡ οὐσία. Ἐκ γὰρ τοῦ τί ἐστὶν οἱ συλλογισμοὶ εἰσὶν· ἐνταῦθα δὲ αἱ γενέσεις.
 40 Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ φύσει συνιστάμενα τούτοις ἔχει. Τὸ μὲν γὰρ σπέρμα ποιεῖ ὥσπερ τὸ ἀπὸ τέχνης· ἔχει γὰρ δυνάμει τὸ εἶδος, καὶ ἀφ' οὗ τὸ σπέρμα, 1034b
 ἐστὶ πῶς ὁμωνύμον—οὐ γὰρ πάντα οὕτω δεῖ ζη-
 τεῖν ὥς ἐξ ἀνθρώπου ἄνθρωπος· καὶ γὰρ γυνὴ ἐξ ἀνδρός—διὸ ἡμίονος οὐκ ἐξ ἡμίονου, ἀλλ' ἐάν μὴ
 πῆρωμα ᾖ. Ὅσα δ' ἀπὸ ταυτομάτου ὥσπερ ἐκεῖ
 5 γίγνεται, ὅσων ἡ ὕλη δύναται καὶ ὑφ' αὐτῆς κινεῖ-
 σθαι ταύτην τὴν κίνησιν ἦν τὸ σπέρμα κινεῖ· ὅσων δὲ μὴ, ταῦτα ἀδύνατα γίνεσθαι ἄλλως πῶς ἢ ἐξ αὐτῶν. Οὐ μόνον δὲ περὶ τῆς οὐσίας ὁ λόγος δηλοῖ
 τὸ μὴ γίνεσθαι τὸ εἶδος, ἀλλὰ περὶ πάντων ὁμοίως
 10 τῶν πρῶτων κοινὸς ὁ λόγος, οἷον ποσοῦ ποιοῦ καὶ τῶν ἄλλων κατηγοριῶν. Γίγνεται γὰρ ὥσπερ ἡ χαλ-
 κὴ σφαῖρα, ἀλλ' οὐ σφαῖρα οὐδὲ χαλκός, κοί ἐπὶ

1. Μὲ ἄλλας λέξεις ἡ τέχνη εἶναι ἡ μορφή. Πρέπει νὰ ἐπισημάνωμεν τὴν ὁρθότητα καὶ τὴν βαθύτητα τῆς σκέψεως αὐτῆς (J. B. Saint - Hilaire).

2. Δηλαδή ὁ οὐσιαστικὸς ὁρισμός. Εἰς τὸν συλλογισμὸν ἐκκινούμεν ἀπὸ τὴν ὑπαρξιν τοῦ γνωστοῦ ἀπὸ τὸν ὁρισμὸν τοῦ πράγματος, διὰ νὰ ἀναζητή-
 σωμεν τὸν μέσον ὅρον καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅπου τὸ πρᾶγμα τίθεται εἰς σχέσιν μὲ μίαν ἀπὸ τὰς ιδιότητάς του, εἴτε θεβαιώμενε εἴτε ἀρνού-
 μεθα. Ὅμοίως καὶ ὁ τεχνίτης, εἰς τὸ ἔργον ποὺ παράγει, ἐκκινεῖ ἀπὸ τὴν ὑπαρξιν τοῦ πράγματος μέσα εἰς τὸ μυαλό του, διὰ νὰ φθάσῃ νὰ τὸ πραγμα-
 τώσῃ εἰς τὴν ὕλην ποὺ χρησιμοποιεῖ.

3. Πρὸς ὅλας τὰς κατηγορίας ὅπως ἡ συνέχεια ἀποδεικνύει.

ἄλλο ποὺ ἔχει τὸ ὅμοιον μὲ αὐτὸ ὄνομα, ἀκριβῶς ὅπως συμ-
 βαίνει εἰς τὰ δημιουργήματα τῆς φύσεως ἢ ἀπὸ ἑνα μέρος αὐ-
 τῶν τὸ ὅποιον ἔχει τὸ ἴδιο ὄνομα μὲ αὐτά, π.χ. τὸ σπῖτι γίνεται
 ἀπὸ τὸ σπῖτι ἢ ἔπειτα ἀπὸ ἐνέργειαν τοῦ νοῦ (διότι ἡ οἰκοδο-
 μική τέχνη ταυτίζεται μὲ τὸ εἰδητικὸν στοιχεῖον ποὺ ἐμπερι-
 ἔχεται εἰς τὸ σπῖτι)¹, ἢ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν ἐνὸς μέρους ἢ
 ἀπὸ ἑνα πρᾶγμα ποὺ ἐμπεριέχει μέσα τοῦ ἑνα μέρους, μὲ τὴν
 προϋπόθεσιν ὅτι δὲν πρόκειται διὰ μίαν κατὰ συμβεβηκὸς γέ-
 νεσιν. Διότι ἡ πρώτη αἰτία τῆς δράσεως τῆς τέχνης εἶναι πάν-
 τοτε ἑνα οὐσιαστικὸν τμήμα τοῦ πράγματος. Ἡ θερμότης δη-
 λαδὴ ποὺ παρουσιάσθη μέσα εἰς τὴν κίνησιν τῆς ἐντρίβῃς
 ἐπροξένησε μέσα εἰς τὸ σῶμα θερμότητα. Ἡ δὲ θερμότης εἶναι
 ἡ ὑγεία, ἡ μέρος, ἢ τὴν ἀκολουθεῖ κάποιο μέρος τῆς ὑγείας, ἢ
 αὕτη αὕτη ἡ ὑγεία. Διὰ τοῦτο δὲ λέγομεν ὅτι ἡ θερμότης κάνει
 τὴν ὑγείαν, ἔπειδὴ δηλαδὴ παράγει τὴν ὑγείαν αὐτὸ ποὺ ἔχει
 ὡς ἐπακόλουθον καὶ χαρακτηριστικὴν ιδιότητα τὴν θερμό-
 τητα. Ὡστε, ὅπως καὶ εἰς τοὺς συλλογισμοὺς συμβαίνει, ἀρχὴ
 ὅλων εἶναι ἡ οὐσία². Διότι ὅπως οἱ συλλογισμοὶ ξεκινοῦν ἀπὸ
 τί ἐστὶ, ἐστὶ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, ξεκι-
 νοῦν αἱ γενέσεις, ἀπὸ τὸ τί ἐστὶ. Καθ' ὅμοιον ἀκριβῶς τρόπον
 συμπεριφέρονται καὶ ὅλα τὰ φυσικὰ ὄντα. Διότι ἀπὸ τὸ ἑνα
 μέρος τὸ σπέρμα ἔχει ποιητικὴν δύναμιν κατὰ τὸν ἴδιον τρό-
 πον ὅπως καὶ οἱ τεχνῖται. Διότι ἔχει μέσα εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ
 δυναμικῶς τὸ εἶδος, τὸ δὲ ὄν ἀπὸ τὸ ὅποιον πηγάζει τὸ
 σπέρμα ἔχει κατὰ κάποιον τρόπον τὸ αὐτὸ ὄνομα—διότι δὲν
 πρέπει νὰ ἔχῃ κανεὶς τὴν ἀπαίτησιν νὰ γίνωνται ὅλα σύμφωνα
 μὲ τὴν γλωσσικὴν ἔκφρασιν ποὺ λέγει «ἀπὸ ἀνθρώπου γεννᾶ-
 ται ἄνθρωπος», διότι θεβαίως ἤμπορεῖ νὰ εὐσταθήσῃ καὶ ἡ
 ἔκφρασις «ἐγαίνει γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρα»—δι' αὐτὸ δὲν γεννᾶ-
 ται ἡμίονος ἀπὸ ἡμίονον, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι δὲν θὰ
 θὰ συμβῇ μία παρὰ φύσιν γένεσις. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅσα αὐτο-
 μάτως μόνον τῶν ἔχουν μίαν γένεσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν γένε-
 σιν ποὺ ἔχουν τὰ φυσικὰ γεννήματα, αὐτὰ εἶναι ὅσων ἡ ὕλη
 δύναται νὰ δίδῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς τὴν ἰδίαν κίνησιν ποὺ
 ἀκριβῶς παράγει τὸ σπέρμα. Ὅσα ὅμως δὲν ἔχουν τοιοῦτου
 εἶδους ὕλην, δὲν ἤμποροῦν παρὰ νὰ γεννῶνται ἀπὸ ὄντα τοῦ
 εἶδους τῶν. Ὅχι μόνον λοιπὸν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν οὐσίαν
 δεικνύει ὁ λόγος ὅτι τὸ εἶδος δὲν γίνεται, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ λόγος
 ἔχει ἰσχὺν καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ σχετικῶς πρὸς ὅλα τὰ
 πρῶτα γένη³, ὅπως εἶναι τὸ ποιόν, τὸ ποσόν, καὶ αἱ ἄλλαι κα-
 τηγορίαι. Διότι ὅπως εἰς τὴν γένεσιν ἔρχεται ἡ χαλκίνη

- χαλκοῦ, εἰ γίνεται (αἰεὶ γὰρ δεῖ προϋπάρχειν τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος), οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ τί ἐστὶ καὶ
- 15 ἐπὶ τοῦ ποιοῦ καὶ ποσοῦ καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως κατηγοριῶν· οὐ γὰρ γίνεται τὸ ποιὸν ἀλλὰ τὸ ποιὸν ξύλον, οὐδὲ τὸ ποσὸν ἀλλὰ τὸ ποσὸν ξύλον ἢ ζῶον. Ἄλλ' ἴδιον τῆς οὐσίας ἐκ τούτων λαβεῖν ἔστιν ὅτι ἀνάγκη προϋπάρχειν ἑτέραν οὐσίαν ἐντελεχεία οὐ-
- 20 σαν ἢ ποιεῖ, ὅσον ζῶον, εἰ γίνεται ζῶον· ποιὸν δ' ἢ ποσὸν οὐκ ἀνάγκη ἀλλ' ἢ δυνάμει μόνον.
10. Ἐπεὶ δὲ ὁ ὁρισμὸς λόγος ἐστὶ, πᾶς δὲ λόγος μέρη ἔχει, ὥς δ' ὁ λόγος πρὸς τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸ μέρος τοῦ λόγου πρὸς τὸ μέρος τοῦ πράγματος
- 25 ὁμοίως ἔχει, ἀπορεῖται ἤδη πότερον δεῖ τὸν τῶν μερῶν λόγον ἐνυπάρχειν ἐν τῷ τοῦ ὅλου λόγῳ ἢ οὐ. Ἐπ' ἐνίων μὲν γὰρ φαίνονται ἐνόντες, ἐπ' ἐνίων δ' οὐ. Τοῦ μὲν γὰρ κύκλου ὁ λόγος οὐκ ἔχει τὸν τῶν τμημάτων, ὁ δὲ τῆς συλλαβῆς ἔχει τὸν τῶν στοιχείων·
- 30 καίτοι διαιρεῖται καὶ ὁ κύκλος εἰς τὰ τμήματα ὥσπερ καὶ ἡ συλλαβὴ εἰς τὰ στοιχεῖα. Ἔτι δ' εἰ πρότερα τὰ μέρη τοῦ ὅλου, τῆς δ' ὀρθῆς ἢ ὀξεῖα μέρος καὶ ὁ δάκτυλος τοῦ ζῶου, πρότερον ἂν εἴη ἢ ὀξεῖα τῆς ὀρθῆς καὶ ὁ δάκτυλος τοῦ ἀνθρώπου. Δοκεῖ δ' ἐκεῖ-
- 35 να εἶναι πρότερα· τῷ λόγῳ γὰρ λέγονται ἐξ ἐκείνων, καὶ τῷ εἶναι δ' ἄνευ ἀλλήλων πρότερα. Ἡ πολλαχῶς λέγεται τὸ μέρος, ὧν εἷς μὲν τρόπος τὸ μετροῦν κατὰ τὸ ποσόν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀφείσθω·
- 1035a ἐξ ὧν δ' ἡ οὐσία ὡς μερῶν, τοῦτο σκεπτέον. Εἰ οὖν ἐστὶ τὸ μὲν ὕλη τὸ δ' εἶδος τὸ δ' ἐκ τούτων, καὶ οὐσία ἢ τε ὕλη καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸ ἐκ τούτων, ἔστι μὲν ὡς καὶ ἡ ὕλη μέρος τινὸς λέγεται, ἔστι δ' ὡς

1. Ο J. B. Saint - Hilaire ἀποδίδει ὡς ἑξῆς τὸ σημεῖον τοῦτο: «qui n' ont besoin que d' être en simple puissance».

2. Ἡ παράγραφος αὐτὴ θέτει ἓνα πρῶτον ἐρώτημα, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ κυριώτερον τοῦ ὅλου κεφαλαίου. Ὁ ὁρισμὸς τοῦ ὅλου πρέπει νὰ περιέχῃ καὶ τὸν ὁρισμὸν τῶν μερῶν· Ἡ τρίτη παράγραφος θέτει ἓνα δεύτερον ἐρώτημα ποῦ συμπληρῶναι τὸ ἄλλο: Τὸ μέρος εἶναι μεταγενέστερον ἢ προγενέστερον τοῦ ὅλου; Τὰ δύο αὐτὰ ἐρωτήματα δὲν συνδέονται καὶ πολὺ ἄμεσα μὲ ἐκεῖνα ποῦ προηγούνται (J. B. Saint - Hilaire).

3. Τὰ μέρη δὲν εἶναι προγενέστερα τοῦ ὅλου ἀπὸ ἀπόψεως ὕλης, εἶναι ὁμως προγενέστερα λογικῶς.

4. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ συνθέτου ποῦ ὑποπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψίν μας.

5. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐννοίας ποῦ τὸ πνεῦμα συλλαμβάνει χωρὶς νὰν νὰ ὑφίσταται ἓνα ἀτομικὸν πρᾶγμα ὅπου ἡ ἐννοία αὐτὴ νὰ πραγματώνεται.

σφαῖρα καὶ ὄχι σφαῖρα καὶ χαλκός, καὶ ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὸν χαλκὸν κάθε φοράν ποῦ ἔρχεται εἰς τὴν γένεσιν (διότι κάθε φοράν πρέπει νὰ προϋπάρχῃ ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος), ἀκριβῶς τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὸ τί ἐστὶ καὶ μὲ τὸ ποιὸν καὶ μὲ τὸ ποσόν, καὶ μὲ ὅλας ἀνεξαιρέτως τὰς ἄλλας κατηγορίας. Δὲν ἔρχεται δηλαδὴ εἰς τὴν γένεσιν τὸ ποιὸν ἀλλὰ τὸ ξύλον π.χ. τὸ ὅποιον προσλαμβάνει τὴν δεῖνα ποιότητα, οὔτε τὸ ποσὸν ἀλλὰ τὸ ξύλον ἢ τὸ ζῶον ποῦ ἀποκτᾷ τὸν δεῖνα ὄγκον ἢ τὴν δεῖνα ποσότητα. Ἰδιον ὁμως τῆς οὐσίας εἶναι τὸ ἀκόλουθον: ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ προϋπάρχῃ κατ' ἐντελέχειαν μία ἄλλη οὐσία μὲ ἱκανότητα νὰ παραγάγῃ κάτι, ἓνα ζῶον π.χ., ἐὰν πρόκειται νὰ γεννηθῇ ἓνα ζῶον, ἐνῷ δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ προϋπόθεσις αὐτὴ διὰ τὸ ποσόν ἢ τὸ ποιόν, ἀλλὰ ἀρκεῖ εἰς αὐτὰ μόνον μία κατὰ δύναμιν προὔπαρξις!

10. Ἐπειδὴ ὁ ὁρισμὸς εἶναι λόγος, καὶ ἐπειδὴ πάλιν ὁποιοσδήποτε λόγος ἔχει μέρη, οἷαν δὲ σχέσιν ἔχει ὁ λόγος πρὸς τὸ πρᾶγμα τὴν αὐτὴν ἔχει καὶ τὸ μέρος τοῦ λόγου πρὸς τὸ μέρος τοῦ πράγματος – παρουσιάζεται μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἡ ἀπορία² ἐὰν πρέπει ἢ δὲν πρέπει ὁ λόγος τῶν μερῶν νὰ ἐνυπάρχῃ μέσα εἰς τὸν λόγον τοῦ ὅλου. Διότι εἰς μερικὰς περιπτώσεις φαίνονται ὅτι ἐνυπάρχουν οἱ λόγοι τῶν μερῶν, εἰς ἄλλας ὁμως ὄχι. Διότι ὁ λόγος (ποῦ λέγει τὸν ὁρισμὸν) τοῦ κύκλου, δὲν περιέχει τὸν λόγον τῶν στοιχείων παρ' ὅτι ὅπως ἡ συλλαβὴ διαιρεῖται εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς καὶ ὁ κύκλος διαιρεῖται εἰς τὰ τμήματά του. Ἀκόμη δὲ ἐὰν εἶναι πρότερα τὰ μέρη ἀπὸ τὸ ὅλον³, καὶ εἶναι μέρος τῆς ὀρθῆς γωνίας ἢ ὀξεῖα καὶ ὁ δάκτυλος μέρος τοῦ ζῶου – θὰ εἶχεν οὐσιαστικὴν προτεραιότητα ἢ ὀξεῖα ἀπὸ τὴν ὀρθὴν καὶ ὁ δάκτυλος ἀπὸ τὸν ἀνθρώπον. Καὶ ὁμως φαίνονται πρότερα νὰ εἶναι τὰ τελευταῖα. Διότι τὰ μέρη λαμβάνουν τὴν λεκτικὴν τῶν ἐνδειξιν ἀπὸ τὰ σύνολα, ὑπὸ τὴν ἀποψιν δὲ τῆς ἑξῶ πάσης ἀλληλοεξαρτήσεως ὑπάρξεως, εἶναι τὰ σύνολα πρότερα, ἢ – ἢμπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ – τὸ μέρος ἐκφωνεῖται κατὰ πολλαπλὰς σημασίας, κατὰ ἓνα δὲ τρόπον σημαίνει αὐτὸ ποῦ μετρᾷ τὸ ὅλον κατὰ ποσόν. Ἄλλ' ὅς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἀφήσωμεν ἀνεξέταστον αὐτὴν τὴν σημασίαν. Ἡ ἔρευνά μας πρέπει νὰ στραφῇ νὰ ἐρευνήσῃ αὐτὰ ἀπὸ ὅσα, ὡς μέρη εἰλημμένα, ἀποτελεῖται ἡ οὐσία. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι ὕλη, τὸ ἄλλο εἶδος, καὶ τὸ ἄλλο αὐτὸ ποῦ τὸ εἶδος καὶ ἡ ὕλη ἀποτελοῦν, εἶναι δὲ τόσον ἡ ὕλη ὅσον καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸ σύνολον οὐσία, – δι' αὐτὰ ὅλα κατὰ κάποιαν ἀποψιν⁴ ἢμπορεῖ νὰ λέγεται καὶ ἡ ὕλη μέρος τινός, κατὰ κάποιαν ἄλλην ὁμως ἀποψιν⁵ δὲν ἢμ-

- 5 οὐ, ἀλλ' ἐξ ὧν ὁ τοῦ εἶδους λόγος. Ὅλον τῆς μὲν
 κοιλότητος οὐκ ἔστι μέρος ἢ σὰρξ (αὕτη γὰρ ἡ ὕλη
 ἐφ' ἧς γίγνεται), τῆς δὲ σιμότητος μέρος· καὶ τοῦ
 μὲν συνόλου ἀνδριάντος μέρος ὁ χαλκός· τοῦ δ' ὡς
 10 εἶδος καὶ ἡ εἶδος ἔχει ἕκαστον, τὸ δ' ὑλικὸν οὐδέ-
 ποτε καθ' αὐτὸ λεκτέον. Διὸ δὲ μὲν τοῦ κύκλου λόγος
 οὐκ ἔχει τὸν τῶν τμημάτων, ὁ δὲ τῆς συλλαβῆς ἔχει
 τὸν τῶν στοιχείων· τὰ μὲν γὰρ στοιχεῖα τοῦ λόγου
 15 μέρη τοῦ εἶδους καὶ οὐχ ὕλη, τὰ δὲ τμήματα οὕτως
 τοῦ εἶδους ἢ ὁ χαλκός, ὅταν ἐν χαλκῷ ἡ στρογγυ-
 λότης ἐγγένηται. Ἔστι δ' ὡς οὐδὲ τὰ στοιχεῖα πάν-
 τα τῆς συλλαβῆς ἐν τῷ λόγῳ ἐνέσται, οἷον ταδί
 τὰ κήρινα ἢ τὰ ἐν τῷ ἀέρι· ἥδη γὰρ καὶ ταῦτα μέ-
 20 ρος τῆς συλλαβῆς ὡς ὕλη αἰσθητή.
 Καὶ γὰρ ἡ γραμμὴ οὐκ εἰ διαιρουμένη εἰς τὰ
 ἡμίση φθείρεται, ἢ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰ ὀστέα καὶ
 νεῦρα καὶ σάρκας, διὰ τοῦτο καὶ εἰσὶν ἐκ τούτων
 οὕτως ὡς ὄντων τῆς οὐσίας μερῶν, ἀλλ' ὡς ἐξ ὕλης,
 25 καὶ τοῦ μὲν συνόλου μέρη, τοῦ εἶδους δὲ καὶ οὐδ' ὁ
 λόγος οὐκέτι· διόπερ οὐδ' ἐν τοῖς λόγοις. Τῶν μὲν
 οὖν ἐνέσται ὁ τῶν τοιούτων μερῶν λόγος, τῶν δ'
 οὐ δεῖ ἐνεῖναι, ἐὰν μὴ ἡ τοῦ συνειλημμένου. Διὰ
 γὰρ τοῦτο ἕνια μὲν ἐκ τούτων ὡς ἀρχῶν ἐστὶν εἰς
 30 ἃ φθείρονται, ἕνια δ' οὐκ ἐστὶν. Ὅσα μὲν οὖν συν-

1. Ὡσάν την πλατωνικὴν ἰδέαν περίπου.

2. Διότι πάντοτε εἶναι «ἐν δυνάμει» σύμφωνα μετὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἀρι-
 στοτέλους.

3. Νέον παράδειγμα τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς ἐθεώρησε πλέον σαφὲς ἀπὸ
 τὰ προηγούμενα.

πορεῖ νὰ λέγεται μέρος τινὸς ἢ ὕλη, ἀλλὰ μόνον αὐτὰ ἀπὸ τὰ
 ὁποῖα συγκροτεῖται ὁ λόγος (ποὺ λέγει τὸν ὁρισμὸν) τοῦ εἶ-
 δους, π.χ. τῆς κοιλότητος μέρος δὲν εἶναι ἡ σὰρξ (διότι ἡ
 σὰρξ δὲν εἶναι ἡ ὕλη ἐπάνω εἰς τὴν ὁποῖαν παρουσιάζεται ἡ
 κοιλότης), τῆς σιμότητος ὅμως εἶναι ἡ σὰρξ μέρος. Καὶ τοῦ
 ἀνδριάντος θεωρουμένου ὡς συνόλου ἀπὸ ὕλην καὶ εἶδος εἶ-
 ναι μέρος ὁ χαλκός. Ἄν ὅμως ὁ ἀνδριάς θεωρηθῇ ὡς εἶδος¹
 δὲν εἶναι μέρος τοῦ ὁ χαλκός. Διότι τὸ εἶδος, ἢ ἕνα κατὰ ἀπὸ
 τὴν ἀποψιν τοῦ ὅτι ἔχει ἕνα εἶδος, ἡμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ
 καὶ νὰ λεχθῇ ὅτι εἶναι ἕνα καθ' ἕκαστον συγκεκριμένον, τὸ
 ὑλικὸν ὅμως στοιχεῖον καθ' ἑαυτὸ δὲν ἡμπορεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι
 εἶναι ἕνα καθ' ἕκαστον συγκεκριμένον². Δι' αὐτὸ ὁ λόγος τοῦ
 κύκλου δὲν περιέχει τὸν λόγον τῶν τμημάτων, ὁ λόγος ὅμως
 τῆς συλλαβῆς περιέχει τὸν λόγον τῶν στοιχείων. Διότι τὰ
 στοιχεῖα εἶναι μέρη τοῦ λόγου τοῦ εἶδους καὶ δὲν εἶναι ὕλη, τὰ
 τμήματα ὅμως τοῦ κύκλου εἶναι μέρη εἰς τὴν σημασίαν ὅτι
 ἐπάνω εἰς αὐτά, ὡς ὕλη θεωρούμενα, παρουσιάζεται τὸ εἶδος,
 πλησιάζουν ὅμως αὐτὰ εἰς τὸ εἶδος περισσότερον ἀπὸ ὅσον
 πλησιάζει ὁ χαλκός, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅταν μέσα εἰς τὸν
 χαλκὸν σχηματισθῇ τὸ εἶδος τῆς στρογγυλότητος. Κατὰ κά-
 ποιαν ἄλλην ἀποψιν οὐδὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς συλλαβῆς θὰ
 ὑπάρξουν μέσα εἰς τὸν λόγον (ποὺ λέγει τὸν ὁρισμὸν) τῆς συλ-
 λαβῆς, π.χ. τὰ στοιχεῖα ποὺ ἡμποροῦν νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὸ
 κερί ἢ εἰς τὸν ἀέρα. Διότι πλέον δὲν ἡμποροῦμεν νὰ μὴν
 παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπὸ τὴν ἀποψιν τῆς αἰσθητῆς ὕλης καὶ τὰ
 τοιούτου εἶδους στοιχεῖα εἶναι μέρος τῆς συλλαβῆς.

Διότι βεβαίως τὸ γεγονὸς ὅτι τόσο ἡ γραμμὴ³ ἐπειτα ἀπὸ
 τὴν διαίρεσίν της εἰς δύο, ὅσον καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν διαλυθῇ
 εἰς ὀστέα, νεῦρα καὶ σάρκας, φθείρονται, δὲν μᾶς δίδει
 τὸ δικαίωμα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὰ οὐσιαστικά μέρη ποὺ ἀποτε-
 λοῦν τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὰ ὅσα ἀνεφέραμεν, ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι
 ὑλικά μέρη ποὺ ἡμποροῦν νὰ εἶναι μέρη τοῦ συγκεκριμένου
 συνολικοῦ ἀντικειμένου, ὅχι ὅμως τοῦ εἶδους καὶ ἐκείνου εἰς τὸ
 ὁποῖον ὁ λόγος ἀναφέρεται. Δι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν αἰτίαν δὲν
 ἔχουν θέσιν μέσα εἰς τὸν ὁριστικὸν λόγον. Εἰς μίαν λοιπὸν περί-
 πτωσιν θὰ ἐνυπάρχῃ ὁ λόγος τῶν τοιούτων μερῶν, εἰς τὴν ἄλλην
 ὅμως ὅχι, ἐκτὸς ἐὰν ἀναφέρεται εἰς τὸ μὲ τὴν συμπερίληψιν τῆς
 ὕλης σχηματισμένον συγκεκριμένον σύνολον. Δι' αὐτὸ βεβαίως
 μερικά πράγματα ἀποτελοῦνται ἐκ τοιούτων μερῶν, εἶναι δὲ τὰ
 μέρη τῶν αὐτὰ αἰ ἀρχαὶ αἰ ὁποῖαι τὰ σχηματίζουν, καὶ συγχρό-
 νως τὰ στοιχεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ φθορὰ τὰ ἀποσυνθέτει – ἀλλὰ
 ὅμως πράγματα δὲν ἀποτελοῦνται ἐκ τοιούτων μερῶν. Ὅσα

ειλημμένα τὸ εἶδος καὶ ἡ ὕλη ἐστίν, ὅσον τὸ σιμόν ἢ ὁ χαλκοῦς κύκλος, ταῦτα μὲν φθείρεται εἰς ταῦτα καὶ μέρος αὐτῶν ἡ ὕλη· ὅσα δὲ μὴ συνείληπται τῇ ὕλῃ ἀλλ' ἄνευ ὕλης, ὧν οἱ λόγοι τοῦ εἶδους μόνον.

35 ταῦτα δ' οὐ φθείρεται, ἢ ὅλως ἢ οὐ τοι οὕτω γε.

ᾧστ' ἐκείνων μὲν ἀρχαὶ καὶ μέρη ταῦτα, τοῦ δ' εἶδους οὔτε μέρη οὔτ' ἀρχαί. Καὶ διὰ τοῦτο φθείρεται ὁ πῆλινος ἀνδρὶς εἰς πηλὸν καὶ χαλκῇ σφαῖρα εἰς χαλκὸν καὶ ὁ Καλλίας εἰς σάρκα κοῖ ὁστᾶ, ἔτι δὲ ὁ κύκλος εἰς τὰ τμήματα· ἔστι γάρ τι δ συνείληπται τῇ ὕλῃ. Ὁμωνύμως γὰρ λέγεται κύκλος ὃ τε ἀπλῶς λεγόμενος καὶ ὁ καθ' ἕκαστα, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἴδιον ὄνομα τοῖς καθ' ἕκαστον.

1035b

Εἴρηται μὲν οὖν καὶ νῦν τάληθές, ὅμως δ' ἔτι σαφέστερον εἰπώμεν ἐπαναλαμβάνοντες. Ὅσα μὲν γὰρ τοῦ λόγου μέρη καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται ὁ λόγος, ταῦτα πρότερα, ἢ πάντα ἢ ἕνια. Ὁ δὲ τῆς ὀρθῆς λόγος οὐ διαιρεῖται εἰς ὀξείας λόγον, ἀλλὰ τῆς ὀξείας εἰς ὀρθήν· χρηταὶ γὰρ ὁ ὀρίζομενος τὴν ὀξείαν τῇ ὀρθῇ·
10 ἐλάττων γὰρ ὀρθῆς ἢ ὀξεία. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ κύκλος καὶ τὸ ἡμικύκλιον ἔχουσιν· τὸ γὰρ ἡμικύκλιον τῷ κύκλῳ ὀρίζεται καὶ ὁ δάκτυλος τῷ ὅλῳ· τὸ γὰρ τοιόνδε μέρος ἀνθρώπου δάκτυλος. ᾧστ' ὅσα μὲν μέρη ὡς ὕλη καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται ὡς ὕλην, ὕστερα· ὅσα δὲ ὡς τοῦ λόγου καὶ τῆς οὐσίας τῆς
15 κατὰ τὸν λόγον, πρότερα, ἢ πάντα ἢ ἕνια. Ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν ζῶων ψυχὴ (τοῦτο γὰρ οὐσία τοῦ ἐμψύχου) ἢ κατὰ τὸν λόγον οὐσία καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸ τί ἦν εἶναι τῷ τοιόνδε σώματι· ἕκαστον γοῦν τὸ μέρος ἔαν ὀρίζηται καλῶς, οὐκ ἄνευ τοῦ ἔργου ὀριεῖται, δ
20 οὐχ ὑπάρξει ἄνευ αἰσθήσεως· ὥστε τὰ ταύτης μέ-

1. Ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς φαίνεται νὰ αἰσθάνεται ὅτι ὅλα αὐταὶ αἱ ἀφαιρέσεις καὶ αἱ λογικαὶ ἀναλύσεις δὲν παύουν νὰ εἶναι σκοτεινὰί.

2. Ὅντως ἡ ὀξεὶα γωνία ὀρίζεται: «Γωνία μικροτέρα τῆς ὀρθῆς». Ὁ ὀρισμὸς οὗτος, ὅστις ἀναμφιδόλως εἶναι προγενέστερος τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, παραμένει καὶ σήμερον, διότι πράγματι δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἕνας ἄλλος. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἡ γλῶσσα τῶν μαθηματικῶν δὲν μετεβλήθη.

3. Διότι ὁ δάκτυλος εἶναι μέρος τοῦ σώματος ποῦ ἐκπληροῖ κάποιαν λειτουργίαν· ἔαν ἀποχωρισθῇ ἀπὸ αὐτό, δὲν εἶναι πλέον δάκτυλος εἰμὴ κατ' ὄνομα. Εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν ὑπάρχει πλέον ἐφ' ὅσον δὲν ἔμπορεῖ πλέον νὰ λειτουργῇ.

ὅθεν εἶναι τὸ εἶδος καὶ ἡ ὕλη ὁμοῦ εἰλημμένα, ὡς τὸ σιμόν ἢ ὁ χάλκινος κύκλος, αὐτὰ θεβαίως μὲ τὴν φθορὰν ἀποσυντίθενται εἰς τὰ μέρη ποῦ ἀναφέραμεν, ἢ δὲ ὕλη ὑπολογίζεται ὡς μέρος τῶν, ὅσα ὁμως δὲν εἶναι εἰλημμένα ὁμοῦ μετὰ τῆς ὕλης, ἀλλὰ εἶναι ἄνυλα ἀφοῦ ἔχουν ὁρισμοὺς ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὸ εἶδος, αὐτὰ δὲν φθείρονται ἢ τουλάχιστον δὲν φθείρονται κατὰ τὸν τρόπον ποῦ φθείρονται τὰ ἄλλα. ᾧστε διὰ τὰ ὡς σύνολα θεωρούμενα, εἶναι αὐτὰ ποῦ εἶπαμεν ἀρχαί καὶ μέρη, τοῦ εἶδους ὁμως δὲν εἶναι αὐτὰ οὔτε ἀρχαί οὔτε μέρη. Δι' αὐτὴν δὲ τὴν αἰτίαν ἡ φθορὰ ἀποσυνθέτει τὸ πῆλινον ἀγαλμα εἰς πηλόν, καὶ τὴν χαλκίνην σφαῖραν εἰς χαλκὸν καὶ τὸν Καλλίαν εἰς σάρκα καὶ ὁστᾶ, καὶ ἀκόμη ὁ κύκλος φθείρεται εἰς τμήματα. Διότι ὁ κύκλος εἶναι κάτι ποῦ εἶναι ὁμοῦ μὲ τὴν ὕλην εἰλημμένον. Διότι μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα δεικνύεται ὁ κύκλος, καὶ ὁ λαμβανόμενος κατὰ τρόπον ἀπόλυτον καὶ ὁ αἰσθητὸς κύκλος, διότι οἱ αἰσθητοὶ κύκλοι δὲν ἔχουν ἕκαστος εἰδικὸν ὄνομα.

Ὅπωςδήποτε, ἡ μέχρι τοῦδε ἐκθεσίς μας ἔχει ἐπιτύχει τὴν ἀλήθειαν. Καλὸν ὁμως εἶναι νὰ κάμωμεν μίαν ἐπανάληψιν καὶ νὰ ὁμιλήσωμεν μὲ μεγαλυτέραν σαφήνειαν: ὅσα δηλαδὴ εἶναι μέρη τοῦ ὀριστικοῦ λόγου καὶ στοιχεῖα εἰς ὅσα διαιρεῖται ὁ λόγος, αὐτὰ εἶναι ἢ ὅλα ἢ μερικά, πρότερα τοῦ ὀριστικοῦ λόγου. Ὁ λόγος ὁμως (ποῦ λέγει τὸν ὀρισμὸν) τῆς ὀρθῆς γωνίας, δὲν ἔμπορεῖ νὰ διαιρεθῇ εἰς λόγον τῆς ὀξείας γωνίας, ἀλλ' ἀντιθέτως τῆς ὀξείας γωνίας εἰς τὸν λόγον τῆς ὀρθῆς. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ὀρίζει τὴν ὀξείαν γωνίαν, χρησιμοποιεῖ τὸν ὀρισμὸν τῆς ὀρθῆς γωνίας. Διότι ἡ ὀξεὶα γωνία εἶναι μικροτέρα τῆς ὀρθῆς². Τὴν αὐτὴν σχέσιν ἔχουν ὁ κύκλος καὶ τὸ ἡμικύκλιον, διότι τὸ ἡμικύκλιον ὀρίζεται μὲ τὸν κύκλον καὶ ὁ δάκτυλος μὲ τὸ ὅλον³. Διότι τὸ τοιούτου εἶδος μέρος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δάκτυλος. Ἐπομένως ὅσα μέρη ἔμπορουν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ὕλη καὶ εἰς ὅσα ἔμπορεῖ κάτι νὰ ἀναλυθῇ ὡς ὕλικά συστατικά του — ὅλα αὐτὰ εἶναι μεταγενέστερα. Ὅσα ὁμως εἶναι μέρη τοῦ ὀριστικοῦ λόγου καὶ τῆς οὐσίας ὑπὸ τὴν ἀποψιν τῆς ὀριστικότητός της, εἶναι προγενέστερα, ἢ ὅλα ἢ μερικά ἀπὸ αὐτά. Ἐπειδὴ πάλιν ἡ ψυχὴ τῶν ζῶων (διότι ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ οὐσία τοῦ ἐμψύχου ὄντος) εἶναι — κατὰ τὴν ἀποψιν τῆς δυνατότητος τοῦ ὀρισμοῦ — ἡ οὐσία καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸ τί ἦν εἶναι ἐνὸς τοιούτου εἶδους αἰσθητοῦ σώματος, αὐτονόητον τυγχάνει ὅτι διὰ νὰ ὀρίσῃ κανεὶς καλῶς οἰονδήποτε μέρος, δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ ἕνα σωστὸν ὀρισμὸν χωρὶς νὰ ὀρίσῃ τὸ ἔργον ποῦ αὐτὸ ἀποδίδει, τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο εἰ-

ρη πρότερα, η παντα ή ενια, του συνόλου ζώου, και καθ' έκαστον δη όμοίως· τó δέ σώμα και τά τούτου μόρια ύστερα ταύτης της ούσίας, και διαιρείται εις ταύτα ως εις ύλην ούχ ή ούσία αλλά τó σύνολον.

25 Τοδ μέν ουν συνόλου πρότερα ταυτ' έστιν ως, έστι δ' ως ού. Ουδέ γάρ είναι δύναται χωριζόμενα· ουδέ γάρ ό πάντως έχων δάκτυλος ζώου, άλλ' όμώ-
νυμος ό τεθνεώς. Ένια δ' άμα, όσα κύρια και έν

30 δία ή έγκέφαλος· διαφέρει γάρ ουδέν πότερον ται-
οιτον. 'Ο δ' άνθρωπος και ό ίππος και τά ούτως
έπί των καθ' έκαστα, καθόλου δέ, ούκ έστιν ούσία,
άλλά σύνολόν τι έκ τουδι τοδ λόγου και τησδι της

35 της ύλης ό Σωκράτης ήδη έστιν, και επί των άλλων
όμοίως. Μέρος μέν ουν έστι και τοδ είδους (είδος
δέ λέγω τó τί ήν είναι) και τοδ συνόλου τοδ έκ τοδ
είδους και της ύλης και της ύλης αύτης. Άλλά τοδ

1035a έστι τοδ καθόλου· τó γάρ κύκλω είναι και κύκλος
και ψυχή είναι και ψυχή ταυτό. Τοδ δέ συνόλου
ήδη, οίον κύκλου τουδι, των καθ' έκαστά τινος ή
αίσθητοδ ή νοητοδ (λέγω δέ νοητούς μέν οίον τούς
5 μαθηματικούς, αίσθητούς δέ οίον τούς χαλκοους και
τούς ξυλίνους), τούτων δ' ούκ έστιν όρισμός, αλλά
μετά νοήσεως ή αισθήσεως γνωρίζονται· άπελθόν-
τες δ' έκ της έντελεχείας ού δηλον πότερόν ποτέ

1. 'Η ούσία είναι άδιαίρετος, μόνον δέ ή ύλη ήμπορεί νά διαιρεθί.

2. 'Ο 'Αριστοτέλης συχνά χρησιμοποιεί εις τά συγγράμματά του παρό-
μοια παραδείγματα.

3. 'Ανευ των όποιων ή ψυχή δέν θά ήμπορούσε νά ύπάρξη.

4. Δηλαδή τó σύνολον τούτο, τó όποιον έμπερικλείει ταυτοχρόνως μίαν
μορφήν συλληφθείσαν ύπό τοδ πνεύματος, και μίαν αίσθητήν ύλην, ύποδει-
κνύει μίαν καθολικήν έννοιαν, ή όποία εφαρμόζεται κατόπιν εις όλα τά άτομα
της αύτης τάξεως.

5. 'Η έκφρασις ήμπορεί νά φανή κάπως παράξενη. Όμως είναι κατανο-
ητή. Τó άτομον είναι ή τελική μορφή πού λαμβάνει ή ύλη, και ύστερα άπό
αυτό δέν ύπάρχει πλέον τίποτε, ένψ επάνω άπό αυτό ήμπορεί νά ύπάρχη ένας
μεγάλος αριθμός είδών, έως τó ανώτατον γένος τοδ 'Οντος, πού άγκαλιάζει
πάν. ό,τι ύπάρχει, έως και τó κινούν άκίνητον τοδ 'Οντος.

ναι άκατόρθωτον άνευ αίσθητικής άντιλήψεως. Δι' αυτό προ-
κύπτει τó συμπέρασμα ότι τά μέρη της ψυχής είναι ή όλα ή
μερικά προγενέστερα τοδ συνολικού – αίσθητοδ ζώου. Τó
αυτό δέ θά συμβαίνη και άναφορικώς πρòς τó καθ' έκαστον
συνολικόν άτομον. Τó σώμα όμως και τά μόριά του θά είναι
σχετικώς πρòς την ούσίαν αύτην μεταγενέστερα, και ήμπορεί
νά διαιρεθί εις αύτά ως ύλικά συστατικά νοούμενα όχι ή ού-
σία' αλλά τó σύνολον. Τά μέρη όθεν ταύτα είναι ύπό τινά
άποψιν προγενέστερα τοδ συνόλου, ύπό τινά όμως άλλην
άποψιν, όχι. Διότι εάν άποχωρισθούν τοδ συνόλου δέν ήμπο-
ρούν νά ύπάρξουν. Διότι δάκτυλος ένòς ζώου δέν είναι ό δά-
κτυλος εις οίανδήποτε κατάστασιν και άν ληφθί, ό δέ δά-
κτυλος ένòς πτώματος² π.χ., μόνον τó όνομα έχει κοινόν με
ένα πραγματικόν δάκτυλον. 'Υπάρχουν έν τούτοις μέρη τά
όποία δέν είναι προγενέστερα ούτε μεταγενέστερα τοδ συν-
όλου, αλλά ύπάρχουν εις άδιάσπαστον συγχρονισμόν³
πρòς τó σύνολον. Είναι τά μέρη πού έχουν μεγάλην σπου-
δαιότητα και εκείνα πού είναι πρώτος φορέυς τοδ όριστι-
κού λόγου και της ούσίας. Είναι π.χ. ή καρδιά και ό έγκέ-
φαλος, εάν πάντως – άδιάφορον ποίον έκ των δύο – διαδρα-
ματίζουν τόν ρόλον αυτόν. 'Ο άνθρωπος πάλιν και ό ίππος
και τά όνόματα πού κατ' αυτόν τόν τρόπον λέγονται επάνω εις
τά καθ' έκαστον με σημασίαν όμως γενικού όρου, δέν είναι
ούσία αλλά σύνολόν τι συντεθειμένον άπό τούτον έδω τόν
όριστικόν λόγον και αύτην έδω την ύλην είλημμένην εις καθο-
λικήν σημασίαν⁴. 'Ο Σωκράτης όμως είναι έν συγκεκριμένον
καθ' έκαστον άποτετελεσμένον πλέον άπό την έσχάτην⁵ (άτομι-
κήν) ύλην, τó αυτό δέ συμβαίνει και σχετικώς πρòς τά υπό-
λοιπα άτομα.

'Υπάρχει όθεν όπωσδήποτε μέρος και τοδ είδους (με τόν
όρον είδος έννοώ τó τί ήν είναι), και τοδ πραγματικού συν-
όλου τοδ συντεθειμένου άπό είδος και ύλην, άκόμη δέ και αύ-
της της ύλης – μέρη όμως τοδ όριστικού λόγου είναι μόνον τά
μέρη τοδ είδους, ό δέ όριστικός λόγος άφορᾷ μόνον τó καθο-
λικόν. Διότι τó είναι τοδ κύκλου και ό κύκλος και τó είναι της
ψυχής και ή ψυχή είναι τó αυτό. Τοδ συνόλου όμως πλέον, π.χ.
αυτοδ έδω τοδ κύκλου πού είναι ένας άπό τούς μερικους ή
αίσθητούς ή νοητούς κύκλους (νοητοί κύκλοι είναι οί μαθηματι-
κοί, και αίσθητοί οί χάλκινοι και οί ξύλινοι επί παραδείγματι),
αυτοί οί κύκλοι δέν έχουν όρισμόν, αλλά ήμπορούμεν νά τούς
γνωρίζωμεν με την νόησιν ή την αίσθησιν. Άμα όμως φύγουν
άπό την έντελεχειακήν άντίληψιν της νοητικής ή αίσθητικής έ-

- είσιν ἢ οὐκ εἰσίν, ἀλλ' αἰεὶ λέγονται καὶ γνωρίζον-
 10 ται τῷ καθόλου λόγῳ. Ἡ δ' ὕλη ἀγνωστος καθ' αὐτήν. Ὑλῃ δ' ἡ μὲν αἰσθητὴ ἐστὶν ἡ δὲ νοητὴ, αἰσθητὴ μὲν οἷον χαλκὸς καὶ ξύλον καὶ ὅση κινητὴ ὕλη, νοητὴ δὲ ἡ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ὑπάρχουσα μὴ ἢ αἰσθητά, οἷον τὰ μαθηματικά. Πῶς μὲν οὖν ἔχει.
 15 περὶ ὅλου καὶ μέρους, καὶ περὶ τοῦ προτέρου καὶ ὑστέρου, εἴρηται. Πρὸς δὲ τὴν ἐρώτησιν ἀνάγκη ἀπαντᾶν, ὅταν τις ἔρηται πότερον ἢ ὀρθὴ καὶ ὁ κύκλος καὶ τὸ ζῶον πρότερον, ἢ εἰς ἃ διαιροῦνται καὶ ἐξ ὧν εἰσὶ, τὰ μέρη, ὅτι οὐχ ἀπλῶς. Εἰ μὲν γάρ
 20 ἐστὶ καὶ ἡ ψυχὴ ζῶον ἢ ἔμψυχον ἢ ἕκαστον ἢ ἕκαστου, καὶ κύκλος τὸ κύκλῳ εἶναι, καὶ ἡ ὀρθὴ τὸ ὀρθῇ εἶναι καὶ ἡ οὐσία ἡ τῆς ὀρθῆς, τί μὲν καὶ τινὸς φατέον ὑστερον, οἷον τῶν ἐν τῷ λόγῳ καὶ τινὸς ὀρθῆς (καὶ γὰρ ἡ μετὰ τῆς ὕλης ἢ χαλκῆς ὀρθή,
 25 καὶ ἡ ἐν ταῖς γραμμαῖς ταῖς καθ' ἕκαστα) ἢ δ' ἄνευ ὕλης τῶν μὲν ἐν τῷ λόγῳ ὑστέρα, τῶν δ' ἐν τῷ καθ' ἕκαστα μορίων προτέρα. Ἀπλῶς δ' οὐ φατέον. Εἰ δ' ἑτέρα καὶ μὴ ἐστὶν ἡ ψυχὴ ζῶον, καὶ οὕτω τὰ μὲν φατέον τὰ δ' οὐ φατέον, ὥσπερ εἴρηται.
 30 11. Ἀπορεῖται δ' εἰκότως καὶ ποῖα τοῦ εἶδους μέρη καὶ ποῖα οὐ, ἀλλὰ τοῦ συνειλημμένου. Καίτοι τούτου μὴ δήλου ὄντος οὐκ ἐστὶν ὀρίσασθαι ἕκαστον· τοῦ γὰρ καθόλου καὶ τοῦ εἶδους ὁ ὀρισμὸς· ποῖα οὖν ἐστὶ τῶν μερῶν ὡς ὕλη καὶ ποῖα οὐ, ἐάν
 35 μὴ ἢ φανερά, οὐδὲ ὁ λόγος ἐστὶ φανερός ὁ τοῦ

1. Ὁμολογουμένως ἡ μεταφυσικὴ ὀφείλει μετ' ἐπιμελείας νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τοὺς ἀκριβεῖς ὀρισμοὺς τῶν πραγμάτων. Ὅμως ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὴν λογικὴν τὸ ἔργον τῆς λεπτομεροῦς διερευνήσεως τῶν ὀρισμῶν.

ποπτείας, εἶναι ἀδηλον ἂν ὑπάρχουν ἢ ὄχι, ἀλλὰ ἡμπορεῖ νὰ δίδεται κάθε στιγμὴν ὁ ὀριστικὸς τῶν λόγος καὶ τὰ γνωρίσματά των διὰ τοῦ καθολικοῦ ὀριστικοῦ λόγου.

Ἡ καθ' ἑαυτὴν ὅμως καθαρὰ ὕλη δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως. Ἡ ὕλη πάλιν μοιράζεται εἰς νοητὴν καὶ εἰς αἰσθητήν, ὅπως ὁ χαλκὸς καὶ τὸ ξύλον καὶ γενικῶς κάθε κινητὴ ὕλη. Νοητὴ ὅμως εἶναι αὐτὴ πού ὑπάρχει εἰς τὰ αἰσθητά, νοούμενα ὑπὸ τὴν μὴ αἰσθητὴν ἀποψιν, ὅπως εἶναι τὰ μαθηματικά σχήματα. Τί συμβαίνει λοιπὸν σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ μέρους καὶ τοῦ ὅλου καὶ τοῦ προτέρου καὶ ὑστέρου, ἔχομεν ἀρκούντως ἀναπτύξει. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως, ὅταν κανεὶς μᾶς ἐρωτήσῃ ἂν ἡ ὀρθὴ γωνία καὶ ὁ κύκλος καὶ τὸ ζῶον εἶναι πρότερα ἢ εἶναι πρότερα αὐτὰ εἰς ὅσα ἡμποροῦν νὰ διαιρεθῶν καὶ ἀπὸ ὅσα εἶναι συντεθειμένα - νὰ ἀπαντῶμεν καὶ νὰ λέγωμεν ὅτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ δοθῇ μία ἐνιαία ἀπάντησις. Διότι ἂν (ὄχι μόνον τὸ σύνολον ἀλλὰ) καὶ ἡ ψυχὴ ἡμπορῇ νὰ χαρακτηρισθῇ ὅτι εἶναι τὸ ζῶον ἢ τὸ ἔμψυχον ὄν, ἢ ἂν ἡ ψυχὴ τοῦ καθενὸς ζώου εἶναι τὸ καθ' ἕκαστον ζῶον καὶ ὁ κύκλος εἶναι ἡ ὀντότης τοῦ κύκλου καὶ ἡ ὀρθὴ γωνία εἶναι ἡ ὀντότης τῆς ὀρθῆς καὶ ἡ οὐσία τῆς ὀρθῆς - ἡμποροῦμεν νὰ χαρακτηρίσωμεν κάτι ὡς μεταγενέστερον ἀπὸ ἓνα ἄλλο, π.χ. ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πού περιέχονται μέσα εἰς τὸν ὀριστικὸν λόγον καὶ μέσα εἰς μίαν αἰσθητὴν ὀρθὴν γωνίαν· (διότι θεβαίως ἡ ἐνυλος χαλκὴν ὀρθὴ γωνία καὶ ἡ νοητὴ γωνία πού περιέχεται εἰς τὰς αἰσθητὰς γραμμάς εἶναι μεταγενέστεραι). Ἡ χωρὶς ὕλην νοητὴ γωνία εἶναι θεβαίως μεταγενεστέρα τῶν στοιχείων τοῦ ὀριστικοῦ λόγου, προγενεστέρα ὅμως τῶν στοιχείων πού εὐρίσκονται μέσα εἰς κάθε καθ' ἕκαστον. Μία ἐνιαία λοιπὸν ἀπάντησις εἶναι ἀδύνατος. Ἄν πάλιν ἡ ψυχὴ εἶναι κάτι ἄλλο καὶ ὄχι τὸ ζῶον, καὶ εἰς μίαν τοιαύτην περίπτωσιν πρέπει νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι μερικὰ σύνολα εἶναι πρότερα τῶν μερῶν καὶ μερικὰ ὄχι, συμφώνως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν πού ἔχομεν κάμει.

11. Ἐν εὐλογον ἀπορητικὸν ἐρώτημα¹ εἶναι αὐτὸ πού ἐρωτᾷ ποῖα μέρη ἀνήκουν εἰς τὸ εἶδος καὶ ποῖα δὲν ἀνήκουν εἰς τὸ εἶδος, ἀλλὰ εἰς τὸ ὁμοῦ μετὰ τῆς ὕλης εἰλημμένον αἰσθητὸν σύνολον. Ἐὰν δὲ δὲν ἀποσαφηνισθῇ τὸ σημεῖον τοῦτο, εἶναι ἀδύνατος ὁ ὀρισμὸς τοῦ οἰονδήποτε πράγματος. Διότι ὁ ὀρισμὸς ἀναφέρεται εἰς τὸ καθολικὸν καὶ εἰς τὸ εἶδος. Ἐὰν λοιπὸν δὲν εἶναι φανερόν ποῖα μέρη ἔχουν τὴν λειτουργίαν τῆς ὕλης καὶ ποῖα ὄχι, καὶ ὁ λόγος πού ἐκφράζει τὸν ὀρισμὸν τοῦ πράγματος εἶναι ἀδηλος. Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς

- πράγματος. "Όσα μὲν οὖν φαίνεται ἐπιγιγνόμενα ἐφ' ἐτέρων τῷ εἶδει, οἷον κύκλος ἐν χαλκῷ καὶ λίθῳ καὶ ξύλῳ, ταῦτα μὲν δηλαδὴ εἶναι δοκεῖ ὅτι οὐδὲν τῆς τοῦ κύκλου οὐσίας ὁ χαλκὸς οὐδ' ὁ λίθος διὰ τὸ χωρίζεσθαι αὐτῶν. "Όσα δὲ μὴ ὁρᾶται χωρίζόμενα, οὐδὲν μὲν κωλύει ὁμοίως ἔχειν τούτοις, ὥσπερ κἂν εἰ οἱ κύκλοι πάντες ἑωρῶντο χαλκοῖ (οὐδὲν γὰρ ἂν ἦττον ἦν ὁ χαλκὸς οὐδὲν τοῦ εἶδους), χαλεπὸν δ' ἀφελεῖν τοῦτο τῇ διανοίᾳ. Οἷον τὸ τοῦ
- 1036b 5 ἀνθρώπου εἶδος αἰεὶ ἐν σαρκὶ φαίνεται καὶ ὁστοῖς καὶ τοῖς τοιούτοις μέρεσιν· ἄρ' οὖν καὶ ἐστὶ ταῦτα μέρη τοῦ εἶδους καὶ τοῦ λόγου; ἢ οὐ, ἀλλ' ὕλη, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ καὶ ἐπ' ἄλλων ἐπιγιγνεσθαι ἀδυνατούμεν χωρίσαι. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο δοκεῖ μὲν ἐνδέχεσθαι, ἄδηλον δὲ πότε, ἀποροῦσι τινες ἤδη καὶ ἐπὶ τοῦ κύκλου καὶ τοῦ τριγώνου, ὥς οὐ προσήκον γραμμαῖς ὀρίζεσθαι καὶ τῷ συνεχεῖ, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὁμοίως λέγεσθαι ὥσανεὶ σάρκες ἢ ὅσα τοῦ ἀνθρώπου καὶ χαλκὸς καὶ λίθος τοῦ ἀνδριάντος· καὶ ἀνά-
- 15 γουσι πάντα εἰς τοὺς ἀριθμούς, καὶ γραμμῆς τὸν λόγον τὸν τῶν δύο εἶναι φασιν. Καὶ τῶν τὰς ἰδέας λεγόντων οἱ μὲν αὐτογραμμὴν τὴν δυάδα, οἱ δὲ τὸ εἶδος τῆς γραμμῆς· ἕνια μὲν γὰρ εἶναι ταῦτά τὸ εἶδος καὶ οὐ τὸ εἶδος, οἷον δυάδα καὶ τὸ εἶδος δυά-
- 20 δος· ἐπὶ γραμμῆς δ' οὐκέτι. Συμβαίνει δὲ ἕν τε πολλῶν εἶδος εἶναι, ὧν τὸ εἶδος φαίνεται ἕτερον, ὅπερ καὶ τοῖς Πυθαγορείοις συνέβαινεν· καὶ ἐνδέχεται ἕν πάντων ποιεῖν αὐτὸ εἶδος, τὰ δ' ἄλλα μὴ εἶδη· καίτοι οὕτως ἕν πάντα ἔσται.
- 25 "Ότι μὲν οὖν ἔχει τινὰ ἀπορίαν τὰ περὶ τοὺς ὁρισμούς, καὶ διὰ τίν' αἰτίαν, εἴρηται. Διὸ καὶ τὸ

1. Οἱ Πυθαγόρειοι.

ὁποίας ἡ μορφή ὅπως ὅποτε φαίνεται νὰ παρουσιάζεται ἐπάνω εἰς ἑτεροειδῆ ὑλικά, ὅπως ὁ κύκλος ἢ μπορεῖ νὰ παρουσιασθῇ, μὲ κατασκευὴν εἰς τὸν χαλκόν, τὸν λίθον καὶ τὸ ξύλον – ἢ μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὅτι εἶναι φανερόν ὅτι τὰ ὑλικά αὐτὰ δὲν εἶναι μέρη τῆς οὐσίας τοῦ κύκλου, διότι ὁ κύκλος ἢ μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ χωριστὸς ἀπὸ τὰ ὑλικά αὐτά. Εἰς ὅσας πάλιν περιπτώσεις εἶναι ἀδύνατον νὰ θεωρηθῇ κάτι ἀποχωρισμένον, ἢ μπορεῖ νὰ μὴ ὑπάρχῃ κανένα ἐμπόδιον ὥστε νὰ συμβαίῃ καὶ εἰς αὐτὰς τὸ ἴδιον ὥσαν εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ὁρασίς μας θὰ μᾶς ἔδιδε νὰ βλέπωμεν μόνον χαλκίνους κύκλους (καὶ ὅμως εἰς τὸν ἴδιον βαθμὸν ὁ χαλκὸς δὲν θὰ ἦτο διόλου μέρος τοῦ εἶδους), ὅμως εἶναι δύσκολον νὰ κάμῃ κανεὶς μὲ τὴν σκέψιν τὸν χωρισμὸν τοῦ ὑλικοῦ στοιχείου. Τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου π.χ., φαίνεται πάντοτε μέσα εἰς σάρκα καὶ ὅσα καὶ ἀνάλογα μέρη. Εἶναι καὶ αὐτὰ μέρη τοῦ εἶδους καὶ τοῦ ὁριστικοῦ λόγου; Ἡ δὲν εἶναι μέρη τοῦ εἶδους ἀλλὰ εἶναι ὕλη, ἀλλὰ ἡμεῖς, ἐπειδὴ δὲν παρουσιάζεται τὸ εἶδος αὐτὸ ἐπάνω καὶ εἰς ἄλλα ὑλικά, δὲν ἢ μποροῦμεν νὰ τὸ θεωρήσωμεν χωριστά. Ἐπειδὴ ὅμως φαίνεται ὅτι εἶναι ἐνδεχόμενον αὐτό, χωρὶς καὶ νὰ γνωρίζωμεν τὸ πότε, διατυπώνουν μερικοὶ φιλόσοφοι¹ ἀπορίαν σχετικῶς πρὸς τὸν κύκλον καὶ τὸ τρίγωνον, συμφώνως πρὸς τὴν σκέψιν ὅτι δὲν ταιριάζει νὰ ὀρίζωμεν τὰ σχήματα αὐτὰ μὲ τὴν γραμμὴν καὶ τὸ συνεχές, ἀλλ' ὅτι ἡ γραμμὴ καὶ τὸ συνεχές ἔχουν εἰς τὸν ὁριστικὸν λόγον τὴν ἰδίαν λειτουργίαν πού ἔχουν καὶ αἱ σάρκες καὶ τὰ ὅσα εἰς τὸν ἀνθρώπον, καὶ ὁ χαλκὸς καὶ ὁ λίθος εἰς τοῦ ἀγάλματος τὸν ὁρισμόν. Ὅλα δὲ τὰ ἀνάγον εἰς τοὺς ἀριθμούς καὶ λέγουσιν ὅτι ὁ ὁριστικὸς λόγος τῆς γραμμῆς εἶναι ὁ ὁρισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ δύο, οἱ δὲ ὁπαδοὶ τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν, ἄλλοι θεωροῦν ὡς αὐτογραμμὴν τὴν δυάδα, ἄλλοι ὅμως τὸ εἶδος τῆς γραμμῆς. Διότι φρονοῦν ὅτι ὑπάρχουν περιπτώσεις καθ' ἃς τὸ εἶδος καὶ αὐτὸ εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει τὸ εἶδος, ἀποτελοῦν ταυτότητα ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν δυάδα καὶ τὸ εἶδος τῆς δυάδος. Σχετικῶς μὲ τὴν γραμμὴν ὅμως δὲν συμβαίνει τοιοῦτόν τι. Προκύπτει πλέον ἡ ἀκολουθία ὅτι πολλὰ πράγματα πού ἐμφανίζονται ἕνα διάφορον εἶδος, ἔχουν τὸ αὐτὸ εἶδος. Ἡ ἀκολουθία αὕτη ἀκριβῶς παρουσιάζετο εἰς τὸ σύστημα τῶν Πυθαγορείων. Εἶναι δὲ ἐνδεχόμενον νὰ παραδεχθῇ κανεὶς δι' ὅλα τὰ εἶδη ἐν ὑψιστον αὐτοεἶδος καὶ νὰ εἰπῇ ὅτι τὰ ἄλλα δὲν εἶναι εἶδη. Καὶ φυσικὰ κατὰ τὴν ἀποψιν αὐτὴν τὰ πάντα γίνονται ἕνα.

¹Εδείξαμεν λοιπὸν τὰς δυσχερείας πού παρουσιάζει ἡ θεωρία τῶν ὁρισμῶν καὶ ἀνεπτύξαμεν τὴν αἰτίαν τῶν δυσχερειῶν τούτων. Δι' αὐτὸ ἡ ἀναγωγὴ ὅλων εἰς τὴν καθαρὰν εἰ-

πάντ' ἀνάγειν οὕτω καὶ ἀφαιρεῖν τὴν ὕλην περιέ-
 γον· ἓνια γὰρ ἴσως τόδ' ἐν τῷ δ' ἐστίν, ἢ ὥδι ταδί
 30 λέγειν Σωκράτης ὁ νεώτερος, οὐ καλῶς ἔχει· ἀπά-
 γει γὰρ ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς, καὶ ποιεῖ ὑπολαμβάνειν
 ὡς ἐνδεχόμενον εἶναι τὸν ἀνθρώπον ἄνευ τῶν με-
 ρῶν, ὥσπερ ἄνευ τοῦ χαλκοῦ τὸν κύκλον. Τὸ δ' οὐχ
 ὅμοιον· αἰσθητὸν γάρ τι τὸ ζῶον, καὶ ἄνευ κινήσεως
 35 οὐκ ἔστιν ὀρίσασθαι, διὸ οὐδ' ἄνευ τῶν μερῶν
 ἐχόντων πως. Οὐ γὰρ πάντως τοῦ ἀνθρώπου μέρος
 ἡ χεὶρ, ἀλλ' ἡ δυναμένη τὸ ἔργον ἀποτελεῖν, ὥστε
 ἔμψυχος οὖσα· μὴ ἔμψυχος δὲ οὐ μέρος. Περὶ δὲ
 τὰ μαθηματικά διὰ τί οὐκ εἰσὶ μέρη οἱ λόγοι τῶν
 40 λόγων, οἷον τοῦ κύκλου τὰ ἡμικύκλια; οὐ γὰρ ἐστὶν
 αἰσθητὰ ταῦτα. Ἡ οὐδὲν διαφέρει; ἔσται γὰρ ὕλη
 ἐνίων καὶ μὴ αἰσθητῶν· καὶ παντὸς γὰρ ὕλη τις ἐστὶν
 1037a δ μὴ ἐστὶ τί ἦν εἶναι καὶ εἶδος αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἀλ-
 λά τόδε τι. Κύκλου μὲν οὖν οὐκ ἔσται τοῦ καθόλου,
 τῶν δὲ καθ' ἕκαστα ἔσται μέρη ταῦτα, ὥσπερ εἴρη-
 ται πρότερον· ἔστι γὰρ ἡ ὕλη ἡ μὲν αἰσθητὴ ἡ δὲ
 5 νοητὴ. Δῆλον δὲ καὶ ὅτι ἡ μὲν ψυχὴ οὐσία ἡ πρῶ-
 τη, τὸ δὲ σῶμα ὕλη, ὁ δ' ἀνθρώπος ἡ τὸ ζῶον τὸ ἐξ
 ἀμφοῖν ὡς καθόλου· Σωκράτης δὲ καὶ Κορίσκος, εἰ
 μὲν καὶ ἡ ψυχὴ, διττὸν (οἱ μὲν γὰρ ὡς ψυχὴν, οἱ δ'
 ὡς τὸ σύνολον), εἰ δ' ἀπλῶς, ἡ ψυχὴ ἥδε καὶ σῶμα
 10] τόδε, ὥσπερ τὸ καθόλου [τε] καὶ τὸ καθ' ἕκαστον.
 Πότερον δ' ἔστι παρὰ τὴν ὕλην τῶν τοιούτων οὐ-
 σαιῶν τις ἄλλη, καὶ δεῖ ζητεῖν οὐσίαν αὐτῶν ἑτέραν
 τινὰ οἷον ἀριθμοὺς ἢ τι τοιοῦτον, σκεπτέον ὕστερον.

1. Εἶναι κάποιοι ὁμώνυμοι τοῦ Σωκράτους, τὸν ὁποῖον ὁ Πλάτων εἰσ-
 ἄγει εἰς πολλοὺς διαλόγους τοῦ (Θεαίτητον, Σοφιστήν, κ.λπ.) καὶ ὅπου ὁ νε-
 αρός Σωκράτης δεικνύει ζωηροτάτην διάνοιαν.

δητικὴν τῶν μορφῶν καὶ ἡ ἀπογύμνωσις τῶν ἀπὸ τὴν ὕλην εἶ-
 ναι ματαιοπονία. Διότι ἡμπορεῖ μερικὰ ὄντα νὰ ὑπάρχουν μό-
 νον ὡς ἓνα τοῦτο ἐδῶ μέσα εἰς τοῦτο ἐδῶ, ἢ ὡς αὐτὰ ἐδῶ, μὲ
 αὐτὴν ἐδῶ τὴν συμπεριφορὰν. Ἡ δὲ παραβολικὴ σύγκρισις
 ποὺ ἔκαμεν ὁ Σωκράτης ὁ νεώτερός· μεταξύ τοῦ ζῶου καὶ τοῦ
 κύκλου δὲν εἶναι ὁρθή. Διότι μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ ἀληθι-
 νὸν δεδομένον καὶ μᾶς κάνει νὰ σχηματίζωμεν τὴν γνώμην ὅτι
 εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ὁ ἀνθρώπος ἄνευ τῶν μερῶν τοῦ
 ὅπως ὑπάρχει ὁ κύκλος ἄνευ τοῦ χαλκοῦ. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἓνα
 ἄλλο πρᾶγμα. Διότι τὸ ζῶον εἶναι κάποιο αἰσθητὸν καὶ δὲν
 ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ὀρίσῃ χωρὶς κίνησιν, δι' αὐτὸ δὲ δὲν ἡμ-
 πορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ὀρίσῃ χωρὶς τὰ μέρη τοῦ ποὺ πρέπει νὰ
 ἔχουν μίαν ὀρισμένην συμπεριφορὰν. Διότι δὲν εἶναι εἰς κάθε
 περίπτωσιν μέρος τοῦ ἀνθρώπου τὸ χεῖρ, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν
 περίπτωσιν ποὺ ἡμπορεῖ νὰ ἀποτελειώσῃ τὸ ἔργον τοῦ, δη-
 λαδὴ ὅταν κυβερνᾶται ἀπὸ τὴν ψυχὴν. Ὅταν ὅμως εἶναι ἀπο-
 νεκρωμένον, δὲν εἶναι μέρος τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τὸ ὅμως εἰς τὰ
 μαθηματικά ὄντα οἱ ὀριστικοὶ λόγοι τῶν μερῶν δὲν εἶναι μέ-
 ρος τοῦ γενικοῦ ὀριστικοῦ λόγου, π.χ. τὰ ἡμικύκλια τοῦ κύ-
 κλου; Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι τὰ μαθηματικά δὲν εἶναι αἰσθητά.
 Ἡ αὐτὸ ἡμπορεῖ νὰ μὴν παρουσιάσῃ καμμίαν διαφορὰν; Διότι
 ἡμπορεῖ νὰ ἔχουν καὶ μερικὰ μὴ αἰσθητὰ ὕλην. Διότι κάθε τι τὸ
 ὁποῖον δὲν εἶναι τὸ ἢ ν εἶ ν α ἢ καὶ εἶδος αὐτὸ καθ' ἑαυτό,
 ἀλλὰ εἶναι ἓνα τοῦτο ἐδῶ, ἔχει κάποιαν ὕλην. Τὰ ἡμικύκλια
 λοιπὸν δὲν ἡμποροῦν νὰ εἶναι μέρη τοῦ καθολικῶς νοουμένου
 κύκλου, ἀλλὰ θὰ εἶναι, ὡς ἀνεπτύξαμεν, μέρη τῶν ἀτομικῶν
 ἀντικρυζομένων κύκλων. Διότι ἡ ὕλη μοιράζεται εἰς ὕλην αἰ-
 σθητὴν καὶ νοητὴν. Εἶναι φανερόν ἀκόμη καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι
 ἡ πρώτη οὐσία, τὸ σῶμα ὅμως εἶναι ὕλη, ὁ ἀνθρώπος πάλιν ἡ
 τὸ ζῶον εἶναι αὐτὸ ποὺ γίνεται καὶ ἀπὸ τὰ δύο, ἀντικρυζό-
 μενα ὡς καθολικά. Ὁ Σωκράτης πάλιν καὶ ὁ Κορίσκος, ἐὰν
 ἡμπορεῖ καὶ ἡ ψυχὴ νὰ εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸν Σωκράτη, θὰ εἶναι
 ἓνας ὅρος δίστημος (διότι ἄλλοι θὰ τοὺς ἐννοοῦν ὡς ψυχὴν καὶ
 ἄλλοι ὡς σύνολον ἀπὸ ψυχὴν καὶ σῶμα). Ἄν ὅμως κάθε ὅρος
 αὐτὸς ἐννοῶται ὡς ἐνιαῖος, τότε αὐτὰ θὰ εἶναι αὐτὴ ἐδῶ
 ἡ ὀρισμένη ψυχὴ, καὶ τοῦτο ἐδῶ τὸ ὀρισμένον σῶμα, εἰς τὴν
 ἰδίαν σχέσιν ποὺ ἔχουν μεταξύ τῶν τὸ καθολικὸν καὶ τὸ καθ'
 ἕκαστον. Ἄν ὅμως ὑπάρχῃ ἔξω ἀπὸ τὴν ὕλην τῶν οὐσιῶν τού-
 των κάποια ἄλλη, καὶ ἂν πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν διὰ νὰ εὕρωμεν
 μίαν ἄλλην οὐσίαν διαφορετικὴν ἀπὸ αὐτάς, αὐτὸ εἶναι ἓνα
 ζήτημα τὸ ὁποῖον ὕστερα θὰ ἐξετάσωμεν. Ἀκριβῶς διὰ νὰ

- Τούτου γάρ χάριν καὶ περὶ τῶν αἰσθητῶν οὐσίῶν
 15 πειρώμεθα διορίζειν, ἐπεὶ τρόπον τινὰ τῆς φυσικῆς
 καὶ δευτέρας φιλοσοφίας ἔργον ἢ περὶ τὰς αἰσθη-
 τὰς οὐσίας θεωρία· οὐ γὰρ μόνον περὶ τῆς ὕλης δεῖ
 γνωρίζειν τὸν φυσικόν, ἀλλὰ καὶ τῆς κατὰ τὸν λό-
 20 γον, καὶ μᾶλλον. Ἐπὶ δὲ τῶν ὁρισμῶν πῶς μέρη τὰ
 ἐν τῷ λόγῳ, καὶ διὰ τί εἰς λόγος ὁ ὁρισμὸς (δηλοῦν
 γὰρ ὅτι τὸ πρᾶγμα ἓν, τὸ δὲ πρᾶγμα τίνι ἓν, μέρος
 γε ἔχον) σκεπτέον ὕστερον.
- Τί μὲν οὖν ἐστὶ τὸ τί ἦν εἶναι καὶ πῶς αὐτὸ
 καθ' αὐτό, καθόλου περὶ παντός εἴρηται, καὶ διὰ τί
 25 τῶν μὲν ὁ λόγος ὁ τοῦ τί ἦν εἶναι ἔχει τὰ μόρια τοῦ
 ὁριζομένου, τῶν δ' οὐ, καὶ ὅτι ἐν μὲν τῷ τῆς οὐσίας
 λόγῳ τὰ οὕτω μόρια ὡς ὕλη οὐκ ἐνέσται· οὐδὲ γὰρ
 ἔστιν ἐκείνης μόρια τῆς οὐσίας ἀλλὰ τῆς συνόλου.
 Ταύτης δὲ γ' ἔστι πῶς λόγος καὶ οὐκ ἔστιν. Μετὰ
 30 μὲν γὰρ τῆς ὕλης οὐκ ἔστιν, ἄοριστον γάρ, κατὰ
 τὴν πρώτην δ' οὐσίαν ἔστιν, οἷον ἀνθρώπου ὁ τῆς
 ψυχῆς λόγος. Ἡ οὐσία γὰρ ἐστὶ τὸ εἶδος τὸ ἐνόν,
 ἐξ οὗ καὶ τῆς ὕλης ἡ σύνολος λέγεται οὐσία, οἷον ἡ
 κοιλότης· ἐκ γὰρ ταύτης καὶ τῆς ῥινὸς σιμὴ ῥίς καὶ
 35 ἡ σιμότης ἐστὶ. Δις γὰρ ἐν τούτοις ὑπάρχει ἡ ῥίς.
 Ἐν δὲ τῇ συνόλῳ οὐσίᾳ, οἷον ῥινὶ σιμῇ ἢ Καλλίᾳ,
 ἐνέσται καὶ ἡ ὕλη. Καὶ ὅτι τὸ τί ἦν εἶναι καὶ ἑκα-
 1037b στον ἐπὶ τινῶν μὲν ταύτόν, ὥσπερ ἐπὶ τῶν πρώτων
 οὐσιῶν, οἷον καμπυλότης καὶ καμπυλότητι εἶναι, εἰ
 πρώτη ἐστίν. Λέγω δὲ πρώτην ἢ μὴ λέγεται τῷ ἄλλο
 ἐν ἄλλῳ εἶναι καὶ ὑποκειμένῳ ὡς ὕλη. Ὅσα δ' ὡς

διασαφηνίσωμεν τὸ πρόβλημα τοῦτο, προσπαθοῦμεν εἰς τὸ
 παρὸν σύγγραμμα νὰ δώσωμεν τοὺς προσδιορισμοὺς ποὺ
 ἀναφέρονται εἰς τὰς αἰσθητὰς οὐσίας, μολονότι ὑπὸ τινὰ ἀπο-
 ψιν εἶναι ἔργον τῆς φυσικῆς καὶ τῆς δευτέρας φιλοσοφίας¹ ἢ
 θεωρία ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὰς αἰσθητὰς οὐσίας. Διότι δὲν ἀρ-
 κεῖ νὰ ἔχη ὁ φυσικὸς μόνον σχετικῶς μὲ τὴν ὕλην ἀποσαφηνι-
 σμένας γνώσεις, ἀλλὰ χρειάζεται, ἢμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς, εἰς
 μεγαλύτερον βαθμὸν νὰ μελετᾷ τὴν οὐσίαν ὅπως τὴν παρου-
 σιάζει ὁ λόγος. Σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ὁρισμῶν, πῶς
 εἶναι μέρη τοῦ ὁρισμοῦ ὅσα ἐμπεριέχονται εἰς τὸν ὁριστικὸν
 λόγον καὶ διατὶ εἶναι ὁ ὁρισμὸς ἓνας ἐνιαῖος λόγος (εἶναι φα-
 νερόν θεβαίως ὅτι κάθε πρᾶγμα εἶναι μία ἐνότης, καὶ ἀκόμη
 ὅτι, ἀφοῦ ἔχει θεβαίως τὸ πρᾶγμα μέρη, ἀποκτᾷ τὴν ἐνότητά
 του ἐξ αἰτίας κάποιου ἐνός), πρέπει νὰ γίνῃ ὕστερα ἐξέτασις.

Τί λοιπὸν εἶναι τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ πῶς εἶναι τοῦτο ἓνα
 αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἔχομεν ἀναπτύξει μὲ γενικότητα ἢ ὁποῖα ἢμ-
 πορεῖ ἐπάνω εἰς κάθε ὄν νὰ ἀπλωθῇ. Ἀκόμη ἀνεπτύξαμεν
 διατὶ ἄλλων ὁ λόγος ποὺ λέγει τὸ τί ἦν εἶναι ἔχει τὰ μόρια
 τοῦ ὁριζομένου καὶ ἄλλων ὄχι, καὶ ὅτι εἰς τὸν λόγον ποὺ δει-
 κνύει τὴν οὐσίαν δὲν ἢμπορεῖ νὰ ἐνυπάρχουν τὰ μέρη ποὺ
 ὑπάρχουν ὡς ὕλη. Διότι αὐτὰ τὰ ὁποῖα δεικνύει ὁ λόγος δὲν
 εἶναι μόρια τῆς οὐσίας, ἀλλὰ εἶναι μόρια τῆς (ἀπὸ ὕλην καὶ
 εἶδος) συνολικῆς οὐσίας. Δι' αὐτὴν ὑπάρχει ἀπὸ τινὰ ἀποψιν
 ἓνας ὁριστικὸς λόγος, ὑπὸ τινὰ ἄλλην ὅμως ἀποψιν, ὄχι. Ὅταν
 δηλαδὴ ληφθῇ. Καὶ ἡ ὕλη ὁμοῦ, δὲν ὑπάρχει ὁριστικὸς λόγος,
 διότι ἡ ὕλη εἶναι κάτι ἄοριστον, κατὰ τὴν ἀποψιν ὅμως τῆς
 πρώτης οὐσίας, ὑπάρχει, ὡς λόγου χάριν ὑπάρχει διὰ τὸν ἄν-
 θρωπον ὁ ὁριστικὸς λόγος τῆς ψυχῆς. Διότι ἡ οὐσία εἶναι τὸ
 εἶδος ποὺ ἐνυπάρχει μέσα εἰς τὴν ὕλην, τὸ δὲ ἀπὸ τὸ εἶδος καὶ τὴν
 ὕλην σύνολον χαρακτηρίζεται ἀκόμη ὡς οὐσία. Ἐν τοιοῦτον
 εἶδος εἶναι ἡ κοιλότης. Διότι ἀπὸ αὐτὴν καὶ τὴν ῥίνα, ὑπάρχει ἡ
 ῥίς ἢ σιμὴ καὶ ἡ σιμότης. Διότι ἄλλως θὰ εἴχομεν χρησιμοποιήσει
 εἰς τὰς ἐκφράσεις αὐτὰς δύο φορὰς μαζὶ τὴν λέξιν ῥίς. Εἰς τὴν
 σύνθετον ὅμως οὐσίαν, π.χ. εἰς τὴν σιμὴν ῥίνα ἢ εἰς τὸν Καλλίαν,
 θὰ ἐνυπάρχη καὶ ἡ ὕλη. Ἀκόμη δὲ ἀνεπτύξαμεν ὅτι τὸ τί ἦν
 εἶναι καὶ τὸ καθ' ἑκαστον πρᾶγμα, εἰς μερικὰς περιπτώσεις
 εἶναι τὸ αὐτό, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς πρώτας οὐσίας, π.χ. καμ-
 πυλότης καὶ ὀντότης τῆς καμπυλότητος, μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι
 ἡ καμπυλότης εἶναι πρώτη οὐσία. Ἐννοῶ πρώτην οὐσίαν αὐτὴν
 τῆς ὁποίας ἡ ἐκφώνησις δὲν μᾶς ὑποχρεώνει νὰ παραδεχθῶμεν
 ὅτι κάτι παρουσιάζεται μέσα εἰς ἓνα ἄλλο κάτι, τὸ ὁποῖον ὑπό-
 κείται ὡς ὕλη καὶ τὸ ὑποδέχεται. Ὅτι ὅμως θεωρεῖται ὡς ὕλη ἢ

1. Ἡ Φυσικὴ νοουμένη ὡς ὀντολογία τῶν φυσικῶν ὄντων, ὅπως εἶναι ἡ
 Φυσικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν νεωτέραν Φυσικὴν ἣτις
 ἀποτελεῖ τὴν συμπερίληψιν φυσικῶν νόμων.

5 ὅλη ἢ ὥς συνειλημμένα τῇ ὅλῃ, οὐ ταυτό, οὐδὲ ὅσα
κατὰ συμβεβηκός ἐν, οἷον ὁ Σωκράτης καὶ τὸ μου-
σικόν· ταῦτα γὰρ ταῦτα κατὰ συμβεβηκός.

12. Νῦν δὲ λέγωμεν πρῶτον, ἐφ' ὅσον ἐν τοῖς
ἀναλυτικοῖς περὶ ὁρισμοῦ μὴ εἴρηται· ἡ γὰρ ἐν ἐκεί-
10 νοῖς ἀπορία λεχθεῖσα πρὸ ἔργου τοῖς περὶ τῆς οὐ-
σίας ἐστὶ λόγους. Λέγω δὲ ταύτην τὴν ἀπορίαν, διὰ
τί ποτε ἐν ἐστὶν οὐ τὸν λόγον ὁρισμὸν εἶναι φαμέν,
οἷον τοῦ ἀνθρώπου τὸ ζῶον δῖπουν· ἔστω γὰρ οὗ-
τος αὐτοῦ λόγος. Διὰ τί δὴ τοῦτο ἐν ἐστὶν ἀλλ' οὐ
15 πολλά, ζῶον καὶ δῖπουν; Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ ἀνθρω-
πος καὶ λευκὸν πολλά μὲν ἐστὶν, ὅταν μὴ ὑπάρχη
θατέρῳ θατέρον, ἐν δέ, ὅταν ὑπάρχη καὶ πάθῃ τι τὸ
ὑποκείμενον ὁ ἀνθρώπος· τότε γὰρ ἐν γίγνεται καὶ
ἐστὶν ὁ λευκὸς ἀνθρώπος. Ἐνταῦθα δ' οὐ μετέχει
20 θατέρου θατέρον· τὸ γὰρ γένος οὐ δοκεῖ μετέχειν
τῶν διαφορῶν· ἅμα γὰρ ἂν τῶν ἐναντίων τὸ αὐτὸ
μετεῖχεν· αἱ γὰρ διαφοραὶ ἐναντίαι, αἷς διαφέρει τὸ
γένος. Εἰ δὲ καὶ μετέχει, ὁ αὐτὸς λόγος, εἴπερ εἰσὶν
αἱ διαφοραὶ πλείους, οἷον πεζόν, δῖπουν, ἄπτερον.
25 Διὰ τί γὰρ ταῦθ' ἐν ἀλλ' οὐ πολλά; Οὐ γὰρ ὅτι ἐνυ-
πάρχει· οὕτω μὲν γὰρ ἐξ ἀπάντων ἔσται ἐν. Δεῖ δὲ
γ' ἐν εἶναι ὅσα ἐν τῷ ὁρισμῷ· ὁ γὰρ ὁρισμὸς λόγος
τίς ἐστὶν εἰς καὶ οὐσίας, ὥσθ' ἐνός τινος δεῖ αὐτὸν
εἶναι λόγον· καὶ γὰρ ἡ οὐσία ἐν τι καὶ τότε τι ση-
30 μαίνει, ὥς φαμέν. Δεῖ δ' ἐπισκοπεῖν πρῶτον περὶ
τῶν κατὰ τὰς διαιρέσεις ὁρισμῶν. Οὐδὲν γὰρ ἕτε-
ρόν ἐστιν ἐν τῷ ὁρισμῷ πλὴν τὸ τε πρῶτον λεγό-

1. Μουσικός, ὁ μορφωμένος ἀνθρώπος, ὁ ἀσχολούμενος μετὰ τὰς Μούσας.
Βλ. Μετὰ τὰ Φυσικά, σελ. 38, σημ. 3 (Βιβλιοθ. «Παπύρου» ἀριθ. 177).

2. Σύγγραμμα τοῦ Ἀριστοτέλους.

3. Δηλαδή σχηματίζει μίαν ἐνότητα.

4. Συνήθης ὁρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς σχολὰς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίᾳ
εἰς τὴν πλατωνικὴν σχολήν.

εἰλημμένον ὁμοῦ μετὰ τὴν ὅλην – ἐν τοιοῦτον δὲν δίδει τὴν ταυτό-
τητα ποῦ εἶπαμεν καθὼς τὴν δίδουν καὶ ὅσα εἶναι κατὰ συμβε-
βηκός ἓνα, π.χ. ὁ Σωκράτης καὶ τὸ μουσικόν (δηλαδή ἡ ἰδιότης
τοῦ σοφοῦ ποῦ ὁ Σωκράτης ἡμπορεῖ νὰ ἔχη¹). Διότι αὐτὰ ἔχουν
μίαν κατὰ συμβεβηκός ταυτότητα.

12. Ἐν πρώτοις ἂς ὁμιλήσωμεν ἐδῶ περὶ τοῦ ὁρισμοῦ,
συμπληροῦντες ὅτι ἔχει λεχθῇ εἰς τὰ Ἀναλυτικά². Διότι ἡ
ἀπορία ἣτις διευτυπώθη εἰς τὸ σύγγραμμα ἐκείνο, ἐνδιαφέρει
ἀμέσως τὰς διερευνήσεις μας ἐπὶ τῆς οὐσίας. Ἐννοῶ τὴν ἀκό-
λουθον ἀπορίαν: διατί τέλος πάντων αὐτοῦ, οὔτινος ἡ λεκτικὴ
ἐνδειξις λέγομεν ὅτι εἶναι ὁρισμός, εἶναι ἓνα³; τοιαύτη εἶναι
σχετικῶς πρὸς τὸν ἀνθρώπον ἢ ἐνδειξις «ζῶον δῖποdon». Ἄς
παραδεχθῶμεν ὅπωςδήποτε ὅτι αὕτη εἶναι ἡ λεκτικὴ ἐνδειξις
ποῦ τὸ ὀρίζει. Διατί δὲ αὕτη ἡ λεκτικὴ ἐνδειξις ἀποτελεῖ ἐνότητα
καὶ διατί δὲν εἶναι πολλότης ἀποτελεσμένη ἀπὸ τὰς λέξεις
ζῶον καὶ δῖποdon; Διότι, ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα αὐτὸ
ἐπάνω εἰς τοὺς ὅρους «ἀνθρώπος» καὶ «λευκός», θὰ ἔχωμεν
ἐμπρός μας μίαν πολλότητα, ὅταν ὁ ἓνας ὅρος δὲν ὑπάρχη εἰς
τὸν ἄλλον, ἐνότητα ὅμως ὅταν ὑπάρχη καὶ ὅταν εἰς τὸ ὑποκεί-
μενον ὁ ἀνθρώπος συμβῇ ὥς πάθημα ἡ ἰδιότης τῆς λευκότητος.
Διότι τότε τὰ δύο γίνονται ἓνα, καὶ ὑπάρχει πλέον ὁ λευκὸς
ἀνθρώπος. Εἰς τὸ προηγούμενον ὅμως ἐκείνο παράδειγμα, δὲν
μετέχει εἰς τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Διότι τὸ γένος φαίνεται ὅτι δὲν
μετέχει εἰς τὰς διαφοράς. Διότι εἰς μίαν τοιαύτην περίπτωσιν
τὸ αὐτὸ πρᾶγμα θὰ εἶχε συμμετοχὴν εἰς τὰ ἐναντία. Διότι αἱ
διαφοραὶ ποῦ διαφορίζουν εἰς εἶδη τὸ γένος εἶναι ἐναντίαι.
Ἀκόμη καὶ ἂν ἠθέλαμεν ὑποθέσει ὅτι τὸ γένος μετέχει εἰς τὰς
διαφοράς, ἡ δυσκολία ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ, ἐφ' ὅσον αἱ
διαφοραὶ εἶναι περισσότεραι τῆς μιᾶς, ὥς χερσαῖον, δῖπουν,
ἄπτερον⁴. Διατί λοιπὸν αὐτὰ εἶναι ἓνα καὶ ὄχι πολλά; Δὲν
εἶναι ἡδη αἷως ἓνα ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ ἐνυπάρχουν εἰς ἓνα. Διότι
ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ γένος καὶ ὅλαι αἱ διαφοραὶ του, θὰ
ἀπετέλουν μίαν ἐνότητα. Συμφώνως ὅμως πρὸς τὸ ζήτημά μας,
πρέπει νὰ εἶναι μόνον ἓνα ὅσα ὑπάρχουν μέσα εἰς τὸν ὁρι-
σμόν. Διότι ὁ ὁρισμὸς εἶναι ἐνιαῖός τις λόγος μετὰ ἀναφορὰν εἰς
τὴν οὐσίαν, ὥστε πρέπει νὰ εἶναι αὐτὸς λόγος κάποιου ἐνός.
Διότι θεδαίως συμφώνως πρὸς τὴν ἐκδοχήν μας, ἡ οὐσία σημαί-
νει κάποιο ἓνα τὸ ὁποῖον εἶναι κατὰ τοῦτο ἐδῶ ὁρισμένον.

Ἄς ἀσχοληθῶμεν κατὰ πρῶτον μετὰ τοὺς ὁρισμοὺς οἵτινες
σχηματίζονται μετὰ τὴν (λογικὴν) διαίρεσιν. Διότι ἐντὸς τοῦ δι-
αιρητικοῦ ὁρισμοῦ οὐδὲν ἄλλο ἀπαντῶμεν εἰμὴ μόνον τὸ λεγό-

- μενον γένος καὶ αἱ διαφοραί. Τὰ δ' ἄλλα γένη ἐστὶ
 τό τε πρῶτον καὶ μετὰ τούτου αἱ συλλαμβανόμεναι
 35 διαφοραί, ὅσον τὸ πρῶτον ζῶον, τὸ δ' ἐχόμενον
 ζῶον δίπουν, καὶ πάλιν ζῶον δίπουν ἄπτερον· ὁμοίως
 1038a δὲ καὶ ἐὰν διὰ πλειόνων λέγηται. "Ὅλως δ' οὐδὲν
 διαφέρει διὰ πολλῶν ἢ δι' ὀλίγων λέγεσθαι, ὥστ'
 οὐδὲ δι' ὀλίγων ἢ διὰ δυοῖν· τοῖν δυοῖν δὲ τὸ μὲν
 5 διαφορὰ τὸ δὲ γένος, ὅσον τοῦ ζῶον δίπουν τὸ μὲν
 ζῶον γένος, διαφορὰ δὲ θάτερον. Εἰ οὖν τὸ γένος
 ἀπλῶς μὴ ἔστι παρὰ τὰ ὡς γένους εἶδη, ἢ εἰ ἔστι
 μὲν ὡς ὕλη δ' ἐστὶν (ἢ μὲν γὰρ φωνὴ γένος καὶ ὕλη,
 αἱ δὲ διαφοραὶ τὰ εἶδη καὶ τὰ στοιχεῖα ἐκ ταύτης
 10 διαφορῶν λόγος. Ἀλλὰ μὴν καὶ δεῖ γε διαιρεῖσθαι
 τὴν τῆς διαφορᾶς διαφορὰν, ὅσον ζῶου διαφορὰ τὸ
 ὑπόπουν· πάλιν τοῦ ζῶου τοῦ ὑπόποδος τὴν διαφο-
 ρὰν δεῖ εἰδένα ἢ ὑπόπουν. "Ὡστ' οὐ λεκτέον τοῦ
 ὑπόποδος τὸ μὲν πτερωτὸν τὸ δὲ ἄπτερον, ἐάνπερ
 15 λέγῃ καλῶς, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀδυνατεῖν ποιήσει τοῦτο·
 ἀλλ' ἢ τὸ μὲν σχιζόπουν τὸ δ' ἄσχιστον· αὗται γὰρ
 διαφοραὶ ποδός· ἢ γὰρ σχιζοποδία ποδότης τις. Καὶ
 οὕτως αἰεὶ βούλεται βαδίζειν ἕως ἂν ἔλθῃ εἰς τὰ
 ἀδιάφορα.
 20 Τότε δ' ἔσονται τοσαῦτα εἶδη ποδός ὅσαι-
 περ αἱ διαφοραί, καὶ τὰ ὑπόποδα ζῶα ἴσα ταῖς
 διαφοραῖς. Εἰ δὴ ταῦτα οὕτως ἔχει, φανερόν ἐστι ἢ
 τελευταία διαφορὰ ἢ οὐσία τοῦ πράγματος ἔσται
 καὶ ὁ ὁρισμός, εἴπερ μὴ δεῖ πολλάκις ταῦτ' ἀλέγειν
 25 ἐν τοῖς ὅροις· περιεργον γάρ. Συμβαίνει δὲ γε τοῦ-
 το· ὅταν γὰρ εἴπῃ ζῶον ὑπόπουν δίπουν, οὐδὲν ἄλ-
 λο εἴρηκεν ἢ ζῶον πόδας ἔχον, δύο πόδας ἔχον·
 κἂν τοῦτο διαιρῇ τῇ οἰκείᾳ διαιρέσει, πλεονάκις

1. Εἶναι τὸ οὐσιώδες σημεῖον πού χωρίζει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀριστο-
 τέλους ἀπὸ ἐκείνην τοῦ Πλάτωνος. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην τὸ γένος δὲν ὑπάρ-
 χει παρὰ μέσα εἰς τὸ άτομον. Μόνον δὲ τὸ πνεῦμα συλλαμβάνει τὸ καθολικὸν
 καὶ τὸ ἀναγνωρίζει εἰς τὰ ἐπὶ μέρους. Διὰ τὸν Πλάτωνα ἀντιθέτως τὸ γένος ἢ
 τὸ καθολικὸν ἔχει μίαν ξεχωριστὴν ὑπαρξιν. Εἶναι μάλιστα τὸ μόνον πού
 ὑπάρχει πραγματικῶς. Τὰ άτομα δὲν εἶναι παρὰ ἀντίγραφα αὐτοῦ, καὶ δὲν
 ζοῦν παρὰ διὰ τῆς συμμετοχῆς των εἰς τὸ γένος τὸ ὅποιον τὰ περικυκλώνει.

μενον πρῶτον γένος καὶ τὰς διαφοράς. Τὰ ἄλλα γένη εἶναι τὸ
 πρῶτον γένος καὶ αἱ ὁμοῦ λαμβανόμεναι διαφοραί, π.χ. τὸ
 πρῶτον γένος εἶναι τὸ ζῶον, αὐτὸ πού ἐρχεται ἀμέσως ἔπειτα
 εἶναι τὸ ζῶον δίποdon, καὶ πάλιν τὸ ζῶον δίποdon ἄπτερον.
 Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἂν ὁ ὁρισμὸς σχηματίζεται διερχόμενος
 ἀνάμεσα ἀπὸ κλίμακα περισσοτέρων διαφορῶν. Εἶναι δὲ ἐν-
 τελῶς ἀδιάφορον ἂν ὁ ὁρισμὸς ἔχῃ πολλὰς ἢ ὀλίγας βαθμίδας.
 "Ὡστε ἀδιάφορον εἶναι ἐὰν ἔχῃ ὀλίγας ἢ δύο· ἀπὸ τὰς δύο
 αὐτάς, βεβαίως, ἢ μία εἶναι διαφορὰ καὶ τὸ ἄλλο γένος, π.χ.
 τοῦ ὁρισμοῦ ζῶον δίποdon, τὸ ζῶον εἶναι γένος, τὸ ἄλλο ὅμως
 εἶναι διαφορὰ.

Ἐὰν ὅθεν τὸ γένος δὲν ἡμπορῇ καθόλου ἀπολύτως νὰ
 ὑπάρχῃ ἔξω ἀπὸ εἶδη¹ εἰς τὰ ὁποῖα διαιρεῖται, ἢ ἐὰν ὑπάρχῃ
 ἀλλὰ μόνον ὡς ὕλη ὑπάρχῃ (διότι π.χ. ἡ φωνὴ εἶναι γένος καὶ
 ὕλη, αἱ δὲ διαφοραὶ τῆς σχηματίζουσιν τὰ διάφορα εἶδη καὶ τὰ
 διάφορα στοιχεῖα πού τὴν ἀποτελοῦν), εἶναι φανερόν ὅτι ὁ
 ὁρισμὸς εἶναι ὁ λόγος πού προκύπτει ἀπὸ τὰς διαφοράς. Δὲν
 πρέπει βέβαια νὰ λησμονώμεν ὅτι πρέπει νὰ διαιρῶμεν τὴν δια-
 φορὰν τῆς διαφορᾶς, π.χ. διαφορὰ τοῦ ζῶου εἶναι τὸ ὅτι τὸ
 ζῶον ἔχει πόδια καὶ λέγεται ὑπόποdon. Πάλιν τοῦ ὑπόποδου
 πρέπει νὰ γνωρίζωμεν τὴν διαφορὰν του, θεωρουμένου ἀπὸ
 τὴν ἀποψιν τοῦ ὅτι εἶναι ὑπόποdon. Κατὰ ταῦτα δὲν πρέπει
 νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ ὑπόποdon διαιρεῖται εἰς πτερωτὸν καὶ
 ἄπτερον, ἐὰν κάμωμεν μίαν ὀρθὴν διαίρεσιν, ἀλλὰ μίαν τοιαύ-
 την διαίρεσιν θὰ τὴν κάμῃ κανεὶς ἀπὸ ἀδεξιότητος. Ἀλλὰ
 πρέπει μόνον νὰ τὸ διαιρέσωμεν εἰς σχιζόποdon καὶ ἄσχιστό-
 ποdon, διότι αὗται εἶναι τοῦ ποδιοῦ αἱ διαφοραί. Διότι ἡ σχι-
 ζοποδία εἶναι κάποια ποδότης. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον χω-
 ρὶς διακοπὴν θέλει βαδίζειν τὸ πρᾶγμα, ἕως ὅτου ἔλθῃ εἰς τὰ
 ἀδιάφορα.

Τότε δὲ θὰ ὑπάρξουν τόσα εἶδη τοῦ ποδός ὅσαι ἀκριβῶς
 θὰ εἶναι καὶ αἱ διαφοραί, τὰ δὲ εἶδη τῶν ὑποπόδων ζῶων θὰ
 εἶναι ἴσου ἀριθμοῦ μὲ τὰς διαφοράς. Ἐὰν δὰ αὐτὰ πού εἴ-
 παμε, ὀρθῶς ἐλέχθησαν, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ τελευταία δια-
 φορὰ θὰ εἶναι ἢ οὐσία καὶ ὁ ὁρισμὸς τοῦ πράγματος, ἐφ' ὅσον
 βεβαίως δὲν ὑπάρχει καμμία ἀνάγκη νὰ λέγωμεν πολλὰς φο-
 ρὰς τὰ αὐτὰ μέσα εἰς τοὺς ὅρους. Τοῦτο θὰ ἦτο ἓνα περιττὸν
 πρᾶγμα. Διότι, βεβαίως, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα γίνεται. Διότι, ὅταν
 εἴπῃ κανεὶς ζῶον ὑπόποdon δίποdon, δὲν ἔχει εἰπεῖ τίποτε
 ἄλλο παρὰ ὅτι τὸ ζῶον μὲ πόδια ἔχει δύο πόδια. Ἄν δὲ κανεὶς
 καὶ αὐτὸ τὸ σύμπλεγμα τὸ διαιρῇ σύμφωνα μὲ τὴν διαίρεσιν

- ἔρεϊ καὶ ἰσάκις ταῖς διαφοραῖς. Ἐάν μὲν δὴ δια-
 30 φορὰς διαφορὰ γίγνηται, μία ἔσται ἡ τελευταία τὸ
 εἶδος καὶ ἡ οὐσία· ἐάν δὲ κατὰ συμβεβηκός, ὅσον
 εἰ διαιροῖ τοῦ ὑπόποδος τὸ μὲν λευκὸν τὸ δὲ μέλαν,
 τοσαῦται ὅσαι ἀν αἰ τομαὶ ὄσιν. Ὡστε φανερόν ἐστι
 35 τῶν τῆς τελευταίας κατὰ γε τὸ ὁρθόν. Δηλον δ' ἂν
 εἶη, εἴ τις μετατάξει τοὺς τοιοῦτους ὁρισμούς, ὅσον
 τὸν τοῦ ἀνθρώπου, λέγων ζῶν δίπουν ὑπόπουν·
 περιεργὸν γὰρ τὸ ὑπόπουν εἰρημένου τοῦ δίποδος.
 Τάξις δ' οὐκ ἔστιν ἐν τῇ οὐσίᾳ πῶς γὰρ δεῖ νοῆσαι
 40 τὸ μὲν ὕστερον τὸ δὲ πρότερον; περὶ μὲν οὖν τῶν
 κατὰ τὰς διαιρέσεις ὁρισμῶν τοσαῦτα εἰρήσθω τὴν
 πρώτην, ποῖοι τινὲς εἰσιν.

- 1038b 13. Ἐπεὶ δὲ περὶ τῆς οὐσίας ἡ σκέψις ἐστὶ,
 πάλιν ἐπανέλθωμεν. Λέγεται δ' ὥσπερ τὸ ὑποκει-
 μενον οὐσία εἶναι καὶ τὸ τί ἦν εἶναι καὶ τὸ ἐκ τού-
 των, καὶ τὸ καθόλου. Περὶ μὲν οὖν τοῖν δυοῖν εἴρη-
 5 ται· καὶ γὰρ περὶ τοῦ τί ἦν εἶναι καὶ τοῦ ὑποκειμέ-
 νου, ὅτι διχῶς ὑπόκειται, ἡ τόδε τι ὄν, ὥσπερ τὸ
 ζῶν τοῖς πάθεσιν, ἡ ὥς ἡ ὅλη τῇ ἐντελεχείᾳ. Δο-
 κεῖ δὲ καὶ τὸ καθόλου αἰτιὸν τισιν εἶναι μάλιστα,
 καὶ εἶναι ἀρχὴ τὸ καθόλου· διὸ ἐπέλθωμεν καὶ περὶ
 10 τούτου. Ἔοικε γὰρ ἀδύνατον εἶναι οὐσίαν εἶναι
 ὅτιον τῶν καθόλου λεγομένων. Πρῶτη μὲν γὰρ
 οὐσία ἡ ἴδιος ἐκάστου ἢ οὐχ ὑπάρχει ἄλλω, τὸ δὲ
 καθόλου κοινόν· τοῦτο γὰρ λέγεται καθόλου δ'
 πλείοσιν ὑπάρχειν πέφυκεν. Τίνος οὖν οὐσία τοῦτ'
 15 ἔσται; Ἡ γὰρ ἀπάντων ἢ οὐδενός. Ἀπάντων δ'

1. Τοῦτο φαίνεται νὰ ὑποδηλώνῃ μίαν ἄλλην συζήτησιν, ἡ ὁποία ὁμοῦς οὐδαμοῦ ἀνευρίσκεται εἰς τὰ διασωθέντα ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἡ νέα αὐτῇ μελέτῃ θὰ ἐπραγματεύετο τὸν ὁρισμὸν μετερχομένη μίαν μέθοδον διαφο-
 ρετικὴν ἀπὸ ἐκείνῃ τῶν διαδοχικῶν διαιρέσεων. Κατωτέρω εἰς τὸ διβλίον Η κεφ. 6 ὁ συγγραφεὺς ἐπανερχεται ἐπὶ τῶν ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ ἀναπτυ-
 χθεισῶν ἰδεῶν καὶ τὰς ἐπαναλαμβάνει κάπως διαφορετικώτερα καὶ καθαρώ-
 τερα. Ἄλλ' οὕτε καὶ ἐκεῖ ἐξαντλεῖται τὸ θέμα. Ὅλοι αἱ ἐπαναλήψεις αὐταί, ἐλάχιστοι ἀναγκαῖαι, ὀφείλονται εἰς τὴν γενικὴν ἀκαταστασίαν τῆς συνθέσεως τοῦ ἔργου.

2. Ἀπὸ τὰ τέσσαρα σημεῖα ποῦ ὁ συγγραφεὺς προετίθετο νὰ πραγμα-
 τευθῇ, διέτρεξε τρία· ἀπομένει τὸ τέταρτον, δηλαδὴ ἡ θεωρία τοῦ καθολικοῦ, νοουμένου ὡς οὐσίας. Εἰς αὐτὴν κυρίως τὴν θεωρίαν εἶναι ἀφιερωμένον τὸ παρὸν κεφάλαιον.

3. Δηλαδὴ ἐντὸς τῆς «ἐνεργείας» καὶ ὁλοκληρωμένης πραγματικότητος, τὴν ὁποίαν τὸ πρᾶγμα ἀντιπροσωπεύει.

4. Πρόκειται προφανῶς περὶ τῶν Πλατωνικῶν καὶ τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν.

ποῦ τοῦ ταιριάζει, θὰ ἐπαναλάβῃ τὰ ἴδια περισσότερας φο-
 ράς, τόσας δὲ φορὰς ὅσος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν διαφορῶν.
 Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι βέβαιον ὅτι μία διαφορὰ χωρίζει εἰς
 ἄλλην διαφορὰν, μία διαφορὰ ποῦ καὶ τελευταία θὰ πα-
 ρουσιασθῇ, θὰ εἶναι τὸ εἶδος καὶ ἡ οὐσία. Ἐάν ὁμως ἡ διαίρε-
 σις γίνεται, βασισμένη εἰς δευτερευούσης σημασίας κατὰ
 συμβεβηκός διαφορὰς - περίπτωσις ἥτις θὰ παρουσιάζετο ἐάν
 ἤθελε κανεὶς διαιρέσει τὸ ὑπόποdon εἰς λευκὸν καὶ εἰς μελα-
 νόν - θὰ παρουσιασθοῦν τόσαι διαφοραὶ ὅσαι θὰ εἶναι καὶ οἱ
 ἀριθμοὶ τῶν τομῶν. Καθίσταται ὅθεν φανερόν ὅτι ὁ ὁρισμὸς
 εἶναι ὁ ἐκ τῶν διαφορῶν ἀποτετελεσμένος λόγος, συμφώνως δὲ
 πρὸς τὴν ἀκριβολογικὴν ὁρθότητα, ὁ ὁριστικὸς λόγος τῆς τε-
 λευταίας διαφορᾶς. Τοῦτο ἤμπορεῖ νὰ καταφανῇ σαφῶς, ἐάν
 μεταβάλῃ κανεὶς τὴν τάξιν τῶν στοιχείων τῶν τοιοῦτων ὁρι-
 σμῶν, ἐάν π.χ. μεταβάλῃ τὴν τάξιν τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου
 λέγων ζῶν δίποdon ὑπόποdon. Ἡ ἐνδειξις ὑπόποdon θὰ ἦτο
 περιττή, ἐφ' ὅσον θὰ ἔχη λεχθῇ τὸ δίποdon. Τάξις ὁμως μέσα
 εἰς τὴν οὐσίαν δὲν ἐμφιλοχωρεῖ. Διότι πῶς θὰ ἔπρεπε νὰ ἰδῇ μὲ
 τὴν νόησίν του κανεὶς τὸ ἓνα ὡς πρότερον καὶ τὸ ἄλλο ὡς ὕστε-
 ρον; Σχετικῶς λοιπὸν πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς κατὰ διαδοχικὰς
 διαιρέσεις εἶναι ἀρκετὰ ὅσα ὡς πρώτην ἐξέτασιν ἔχομεν εἰπεῖ¹.

13. Ἐφ' ὅσον προτιθέμεθα νὰ μελετήσωμεν τὴν οὐσίαν, ἃς
 ἐπανέλθωμεν καὶ πάλιν εἰς τὴν διερευνήσιν μας. Ὅπως τὸ
 ὑποκείμενον χαρακτηρίζεται ὅτι εἶναι οὐσία, κατὰ τὸν αὐτὸν
 τρόπον χαρακτηρίζεται ὡς οὐσία καὶ τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ
 αὐτὸ ποῦ γίνεται ἀπὸ τὴν σύνθεσιν τούτων τῶν δύο, καὶ τὸ
 καθολικόν². Διὰ τὰ δύο πρῶτα ἔχομεν ὁμιλήσει. Δηλαδὴ ἐκά-
 μαμεν λόγον διὰ τὸ τί ἦν εἶναι, διὰ δὲ τὸ ὑποκείμενον εἴ-
 παμεν ὅτι κατὰ δύο τρόπους λειτουργεῖ ὡς ὑποκείμενον, ἡ ὡς
 τὸ τάδε ἀτομικὸν ὄν, τὸ ἐμψυχον ὄν π.χ., τὸ ὁποῖον τυγχάνει τὸ
 ὑποκείμενον τῶν ιδιοτήτων ἃς ὑφίσταται, ἡ ὡς ἡ ὕλη ἣτις τυγ-
 χάνει ἐντὸς τῆς ἐντελεχείας³.

Φρονοῦν ἀκόμη μερικοὶ⁴ ὅτι καὶ τὸ καθολικὸν εἰς τὸν ὑψι-
 στον βαθμὸν εἶναι αἰτιον, καὶ ὅτι εἶναι τὸ καθολικὸν ἀρχή. Δι'
 αὐτὸ ἃς ἐξετάσωμεν καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι
 ταιριάζει νὰ μὴν εἶναι οὐσία κανένα ἀπὸ ὅσα ἐκφωνοῦνται εἰς
 καθολικὴν σημασίαν. Διότι πρῶτα - πρῶτα ἡ ξεχωριστὴ οὐ-
 σία καθενὸς πράγματος, εἶναι αὐτὴ ποῦ δὲν ὑπάρχει εἰς ἄλλο.
 Τὸ καθολικὸν ὁμως εἶναι κοινόν, ἐφ' ὅσον καθολικὸν ὀνομά-
 ζεται ἀκριδῶς ὅτι ἐκ τῆς φύσεως ἤμπορεῖ νὰ ἀνήκῃ εἰς πολλὰ.
 Τίνος λοιπὸν θὰ εἶναι οὐσία τὸ καθολικόν; Βεβαίως ἡ ὅλων ἡ

οὐχ οἶόν τε· ἐνός δ' εἰ ἔσται, καὶ τᾶλλα τοῦτ' ἔσται·
 ὧν γὰρ μία ἡ οὐσία καὶ τὸ τί ἦν εἶναι ἓν, καὶ αὐτὰ
 ἓν. Ἔτι οὐσία λέγεται τὸ μὴ καθ' ὑποκειμένου, τὸ
 δὲ καθόλου καθ' ὑποκειμένου τινός λέγεται αἰεὶ.
 20 Ἄλλ' ἄρα οὕτω μὲν οὐκ ἐνδέχεται ὥς τὸ τί ἦν εἶ-
 ναι, ἐν τούτῳ δὲ ἐνυπάρχειν, οἶον τὸ ζῶον ἐν τῷ
 ἀνθρώπῳ καὶ ἵππῳ; Οὐκοῦν δηλὸν ὅτι ἔστι τις αὐ-
 τοῦ λόγος. Διαφέρει δ' οὐδὲν οὐδ' εἰ μὴ πάντων
 λόγος ἔστι τῶν ἐν τῇ οὐσίᾳ· οὐδὲν γὰρ ἦν οὐσία
 25 τοῦτ' ἔσται τινός, ὥς ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἀνθρώπου ἐν
 ᾧ ὑπάρχει. Ὡστε τὸ αὐτὸ συμβήσεται πάλιν· ἔσται
 γὰρ οὐσία ἐκείνου οὐσία, οἶον τὸ ζῶον, ἐν ᾧ [εἴ-
 δει] ὥς ἴδιον ὑπάρχει. Ἔτι δὲ καὶ ἀδύνατον καὶ
 ἄτοπον τὸ τόδε καὶ οὐσίαν, εἰ ἔστιν ἐκ τινων, μὴ ἐξ
 30 οὐσιῶν εἶναι μὴδ' ἐκ τοῦ τόδε τι, ἀλλ' ἐκ ποιοῦ·
 πρότερον γὰρ ἔσται μὴ οὐσία τε καὶ τὸ ποῖον οὐ-
 σίας τε καὶ τοῦ τόδε. Ὅπερ ἀδύνατον· οὔτε λόγῳ γὰρ
 οὔτε χρόνῳ οὔτε γενέσει οἶόν τε τὰ πάθη τῆς οὐσίας
 εἶναι πρότερα· ἔσται γὰρ χωριστά. Ἔτι τῷ Σωκρά-
 35 τει οὐσίᾳ ἐνυπάρξει οὐσία, ὥστε δυοῖν ἔσται οὐ-
 σία. Ὅλως δὲ συμβαίνει, εἰ ἔστιν οὐσία ὁ ἄνθρω-
 πος καὶ ὅσα οὕτω λέγεται, μὴδὲν τῶν ἐν τῷ λόγῳ
 εἶναι μὴδενός οὐσίαν, μὴδὲ χωρὶς ὑπάρχειν αὐτῶν
 μὴδ' ἐν ἄλλῳ, λέγω δ' οἶον οὐκ εἶναι τι ζῶον πα-
 40 ρὰ τὰ τινά, οὐδ' ἄλλο τῶν ἐν τοῖς λόγοις οὐδὲν.
 Ἐκ τε δὴ τούτων θεωροῦσι φανερόν ὅτι οὐδὲν τῶν
 καθόλου ὑπαρχόντων οὐσία ἐστὶ, καὶ ὅτι οὐδὲν ση-
 1039a μαίνει τῶν κοινῇ κατηγορουμένων τόδε τι, ἀλλὰ

κανενός. Δὲν ἡμπορεῖ δὲ νὰ εἶναι οὐσία ὅλων ἀνεξαιρέτως.
 Ἄν πάλιν εἶναι οὐσία ἐνός, καὶ τὰ ἄλλα θὰ εἶναι αὐτὸ τὸ ἓν.
 Διότι ὅσων ἡ οὐσία εἶναι μία, αὐτῶν καὶ τὸ τί ἦν εἶναι
 εἶναι ἓν, καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια εἶναι ἓν. Ἐπειτα οὐσία λέγεται
 ὅτι δὲν ἐκφωνεῖται ἐπάνω εἰς ὑποκείμενον, τὸ καθολικὸν
 ὅμως ἐκφωνεῖται πάντοτε ἐπάνω εἰς ἓν ὑποκείμενον. Ἄλλ'
 ἄρα γε μήπως δὲν ἡμπορεῖ θεβαίως νὰ εἶναι τὸ καθολικὸν με-
 τὸν τρόπον ποῦ εἶναι τὸ τί ἦν οὐσία, ἡμπορεῖ ὅμως νὰ ἐν-
 ὑπάρχη μέσα εἰς τὸ τί ἦν εἶναι, π.χ. νὰ ἐνυπάρχη μέσα εἰς
 τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς τὸν ἵππον τὸ ζῶον; Ὅπως οὐδέποτε εἶναι
 φανερόν ὅτι αὐτὸ ἔχει ἓν ὁριστικὸν λόγον. Εἶναι ἐντελὲς
 ἀδιάφορον, ἐὰν δὲν ὑπάρχη, δι' ὅλα ὅσα ὑπάρχουν μέσα εἰς
 τὴν οὐσίαν, ὁριστικὸς λόγος. Διότι τὸ καθολικὸν ἐκεῖνο θὰ
 εἶναι εἰς τὸν ἴδιον βαθμὸν οὐσία τινός, ὅπως ὁ ἄνθρωπος θὰ
 εἶναι οὐσία τοῦ ἀνθρώπου μέσα εἰς τὸν ὅποιον ὑπάρχει.

Ὅθεν καταλήγομεν εἰς τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν. Δηλαδή ἡ
 οὐσία ζῶον π.χ., θὰ εἶναι οὐσία (ὄχι τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ)
 ἐκείνου μέσα εἰς τὸν ὅποιον ὑπάρχει αὐτὸ ὡς ξεχωριστὴ δια-
 φορά. Ἀκόμη εἶναι ἀδύνατον καὶ ἄτοπον, ἐὰν κάτι ποῦ εἶναι
 τοῦτο ἐδῶ καὶ οὐσία, ἐὰν αὐτὸ σύγκειται ἀπὸ κάποια ἄλλα,
 αὐτὰ τὰ κάποια ἄλλα ποῦ τὸ συγκροτοῦν νὰ μὴν εἶναι οὐσίαι
 καὶ κάποιο τοῦτο ἐδῶ, ἀλλὰ νὰ εἶναι ποῖον. Διότι τότε τὸ
 ποῖον, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι οὐσία, θὰ ἦτο προγενέστερον τῆς
 οὐσίας καὶ τοῦ τούτου ἐδῶ, ὅπερ ἀδύνατον. Διότι οὔτε κατὰ
 τὸν ὁριστικὸν λόγον, οὔτε κατὰ τὸν χρόνον, οὔτε κατὰ τὴν
 γέννησιν ἡμποροῦν τὰ πάθη νὰ εἶναι πρότερα τῆς οὐσίας.
 Διότι θὰ ἡμποροῦσαν νὰ ὑπάρξουν χωριστὰ ἀπὸ τὴν οὐσίαν.

Ἀκόμη εἰς τὸν Σωκράτη ποῦ εἶναι οὐσία, θὰ ἐνυπάρξη
 ὡς συστατικὸν ἀκόμη ἄλλη μία οὐσία, θὰ εἶναι δὲ αὕτη οὐσία
 δύο πραγμάτων. Γενικῶς δὲ συμβαίνει τὸ ἀκόλουθον: ἂν τὸ
 κατώτατον εἶδος ἄνθρωπος καὶ ὅσα εἰς παρομοίαν με αὐτὸ
 σημασίαν ἐκφωνοῦνται εἶναι οὐσία, κανένα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα
 ὅσα περιέχονται εἰς τὸν ὁριστικὸν λόγον τινός, δὲν εἶναι οὐσία
 καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξη ξεχωρισμένον ἀπὸ τὸ κατώτατον
 εἶδος ἢ μέσα εἰς κάποιο ἄλλο· θέλω νὰ εἰπῶ ὅτι δὲν ἡμπορεῖ
 νὰ ὑπάρχη ἓν ζῶον ἔξω ἀπὸ τὰ μερικὰ εἶδη τοῦ ζώου, οὔτε ἡμ-
 πορεῖ νὰ ὑπάρξη κανένα ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα ὅσα περιέχονται εἰς
 τὸν ὁριστικὸν λόγον. Ὅχι μόνον λοιπόν, ἐὰν ἰδοῦμε τὸ ζήτημα
 ἀπὸ τὴν ἀποψιν αὐτὴν, εἶναι φανερόν ὅτι τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα
 ὅσα ἔχουν καθολικὴν ὑπαρξιν δὲν εἶναι οὐσία καὶ ὅτι κανένα
 ἀπὸ τὰ κατηγορούμενα ποῦ ἀποδίδεται ὡς κοινὴ κατηγορία

τοιόνδε. Εἰ δὲ μή, ἄλλα τε πολλὰ συμβαίνει καὶ ὁ
 τρίτος ἄνθρωπος. Ἔτι δὲ καὶ ὤδε δηλον. Ἀδύνα-
 τον γὰρ οὐσίαν ἐξ οὐσιῶν εἶναι ἐνυπαρχουσῶν ὥς
 5 ἐντελεχείᾳ· τὰ γὰρ δύο οὕτως ἐντελεχείᾳ οὐδέποτε
 ἐν ἐντελεχείᾳ, ἀλλ' ἐὰν δυνάμει δύο ἢ, ἔσται ἐν,
 οἶον ἡ διπλασία ἐκ δύο ἡμίσεων δυνάμει γε· ἡ γὰρ
 ἐντελέχεια χωρίζει. Ὡστε εἰ ἡ οὐσία ἐν, οὐκ ἔσται
 ἐξ οὐσιῶν ἐνυπαρχουσῶν· καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρό-
 10 πον ὃν λέγει Δημόκριτος ὀρθῶς· ἀδύνατον γὰρ εἶ-
 ναι φησιν ἐκ δύο ἐν ἢ ἐξ ἐνὸς δύο γενέσθαι· τὰ γὰρ
 μεγέθη τὰ ἅτομα τὰς οὐσίας ποιεῖ. Ὅμοιως τοίνυν
 δηλον ὅτι καὶ ἐπ' ἀριθμοῦ ἔξει, εἴπερ ἐστὶν ὁ ἀρι-
 15 θμὸς σύνθεσις μονάδων, ὥσπερ λέγεται ὑπὸ τινων·
 ἢ γὰρ οὐκ ἐν ἡ δυάς, ἢ οὐκ ἐνεστι μόνας ἐν αὐτῇ
 ἐντελεχείᾳ. Ἐχει δὲ τὸ συμβαῖνον ἀπορίαν. Εἰ γὰρ
 μήτε ἐκ τῶν καθόλου οἶόν τ' εἶναι μηδεμίαν οὐ-
 σίαν διὰ τὸ τοιόνδε ἀλλὰ μὴ τότε τι σημαίνειν,
 20 μήτ' ἐξ οὐσιῶν ἐνδέχεται ἐντελεχείᾳ εἶναι μηδεμίαν
 οὐσίαν σύνθετον, ἀσύνθετον ἂν εἴη οὐσία πᾶσα,
 ὥστ' οὐδὲ λόγος ἂν εἴη οὐδεμιᾶς οὐσίας. Ἀλλὰ
 μὴν δοκεῖ γε πᾶσι καὶ ἐλέχθη πάλαι ἢ μόνον οὐ-
 σίας εἶναι ὅρον ἢ μάλιστα· νῦν δ' οὐδὲ ταύτης.
 Οὐδενὸς ἄρ' ἔσται ὁρισμός· ἢ τρόπον μὲν τινα
 25 ἔσται, τρόπον δὲ τινα οὐ. Δηλον δ' ἔσται τὸ λεγό-
 μενον ἐκ τῶν ὕστερον μᾶλλον.

14. Φανερόν δ' ἐξ αὐτῶν τούτων τὸ συμβαῖνον·

1. Μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου ἢ τοῦ ἀτόμου πού βλέπομεν καὶ τῆς ἰδέας τοῦ
 ἀνθρώπου, ὅπως τὴν παραδέχεται τὸ σύστημα τοῦ Πλάτωνος, πρέπει νὰ ὑπο-
 θέσωμεν ἀναγκαστικῶς ἓνα τρίτον ὅρον, ὁ ὁποῖος ἀντιπροσωπεύει ὅ,τι κοι-
 νὸν ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων. Εἶναι αὐτὸ πού ὀνομάζουν «τὸ ἐπιχειρημα
 τοῦ τρίτου ἀνθρώπου» εἰς τὰς ἐπικρίσεις πού ἀπευθύνονται εἰς τὴν πλατωνι-
 κὴν θεωρίαν ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται ὁ Ἀριστοτέλης (Saint - Hilaire).

2. Δηλαδή εἰς τὴν κατάστασιν πλήρους ἐνεργητικοποιήσεως.

3. Οἱ Πυθαγόρειοι.

εἰς πολλὰ δὲν ἡμπορεῖ νὰ σημαίνει ἓνα τοῦτο ἐδῶ, ἀλλὰ σημαί-
 νει ἓνα τοιούτου εἶδους πρᾶγμα. Ἀλλως προκύπτουν ὄχι μόνον
 πολλὰ ἄλλαι ἀνακολουθίαι ἀλλὰ καὶ ὁ τρίτος ἄνθρωπος¹.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ξεκαθαρίζεται καὶ μὲ τὸν ἀκό-
 λουθον τρόπον· δηλαδή εἶναι ἀδύνατον ἢ οὐσία νὰ ἀποτελεῖται
 ἀπὸ οὐσίας πού ἐνυπάρχουν μὲ ἐντελεχειακὴν κατάστασιν²
 μέσα εἰς αὐτήν. Διότι τὰ μὲ τοιαύτην ἐντελεχειακὴν κατάστα-
 σιν δύο δὲν ἡμποροῦν οὐδέποτε νὰ ἀποτελοῦν μίαν ἐντελε-
 χειακὴν ἐνότητα, ἀλλὰ μόνον ἐὰν δυναμικῶς αὐτὰ εἶναι δύο,
 θὰ ἡμπορέσουν νὰ κάμουν μίαν ἐντελεχειακὴν ἐνότητα, ὅπως
 ἡ διπλασία γραμμὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἡμίσεις δυναμικῶς
 βεβαίως νοουμένας. Διότι ἡ ἐντελέχεια ἀπομονώνει. Ὡστε,
 ἐὰν ἡ οὐσία εἶναι μία, δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ οὐσίας αἰ-
 τινες θὰ ἐνυπάρχουν μέσα τῆς κατὰ τὸν ἐντελεχειακὸν τρόπον
 διὰ τὸν ὁποῖον πολὺ ὀρθῶς ἔχει ὀμιλήσει ὁ Δημόκριτος. Λέγει
 δηλαδή ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἀπὸ δύο ἓνα, καὶ ἀπὸ ἓνα
 δύο. Διότι αὐτὸς ταυτίζει τὰ ἅτομα (ἀδιαίρετα, πού δὲν τέ-
 μνονται) μεγέθη μὲ τὰς οὐσίας. Τυγχάνει ὅθεν φανερόν ὅτι
 μίαν παρομοίαν κατάστασιν θὰ ἀντικρύσωμεν ἐξετάζοντες καὶ
 τὸ ζήτημα τῶν ἀριθμῶν, ἐὰν βεβαίως εἶναι ὁ ἀριθμὸς σύνθεσις
 μονάδων ὅπως λέγουν μερικοί³. Διότι ἡ ἢ δυάς δὲν ἡμπορεῖ νὰ
 χαρακτηρισθῇ ὡς ἓνα, ἢ (ἐὰν τὴν θεωρήσωμεν ὡς ἐνότητα) δὲν
 ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρχουν μέσα τῆς μονάδες μὲ ἐντελεχειακὴν
 ὑπαρξιν. Τὸ συμπέρασμα ὅμως πού προέκυψε παρουσιάζει
 τὴν ἀκόλουθον ἀπορίαν· ἂν δηλαδή οὔτε ἀπὸ τὰ καθολικὰ
 ἡμπορῇ καμμία ἀπολύτως οὐσία νὰ συγκροτηθῇ, διότι τὰ κα-
 θολικὰ σημαίνουν ἓνα τοιούτου εἶδους πρᾶγμα καὶ ὄχι ἓνα
 τοῦτο ἐδῶ, καὶ ἐὰν δὲν ἡμπορῇ νὰ γίνῃ ὥστε νὰ ὑπάρχῃ κά-
 ποια σύνθετος οὐσία συγκροτούμενη ἀπὸ ἐντελεχειακῶς
 ὑπαρχούσας οὐσίας, τότε κάθε οὐσία θὰ ἦτο ἀσύνθετος, ὥστε
 δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ καὶ κανένας λόγος πού νὰ ἐκφράξῃ
 τὴν οὐσίαν. Παρὰ ταῦτα ὅμως, ὅλοι παραδέχονται, καὶ ἡμεῖς
 εἰς τὰ προηγούμενα ἀνεπτύξαμεν ὅτι ἡ μόνον διὰ τὴν οὐσίαν
 ὑπάρχει ὁρισμός, ἢ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν ὑπάρχει ὁρισμός
 διὰ τὴν οὐσίαν. Τώρα ὅμως ἀποδεικνύεται ὅτι οὐδὲ τῆς οὐ-
 σίας ὑπάρχει ὁρισμός. Κανενὸς λοιπὸν πρᾶγματος ὁρισμός δὲν
 ὑπάρχει. Ἥμπορεῖ ὅμως νὰ δοθῇ καὶ ἡ ἀπάντησις ὅτι ὑπὸ τινα
 ἀποψιν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ὁρισμός, ὑπὸ τινα ἄλλην ὅμως ὄχι.
 Ἡ τελευταία πρότασίς μας θὰ γίνῃ περιοσώτερον κατανοητὴ
 ἀπὸ τὰ ἐπόμενα.

14. Ὅλη ἡ προηγούμενη συζήτησις κάμνει νὰ βλέπῃ κα-
 νεῖς καθαρὰ πού φθάνουν οἱ φιλόσοφοι ἐκεῖνοι πού παρᾶ-

καὶ τοῖς τὰς ἰδέας λέγουσιν οὐσίας τε καὶ χωριστὰς εἶναι, καὶ ἅμα τὸ εἶδος ἐκ τοῦ γένους ποιοῦσι καὶ τῶν διαφορῶν. Εἰ γὰρ ἔστι τὰ εἶδη καὶ τὸ ζῷον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἵππῳ, ἥτοι ἐν καὶ ταυτὸν τῷ ἀριθμῷ ἔστιν ἢ ἕτερον. Τῷ μὲν γὰρ λόγῳ δηλὸν ὅτι ἐν τὸν γὰρ αὐτὸν διέξεισι λόγον ὁ λέγων ἐν ἑκατέρῳ. Εἰ οὖν ἔστι τις ἀνθρώπος αὐτὸς καθ' αὐτὸν τόδε τι καὶ κεχωρισμένον, ἀνάγκη καὶ ἐξ ὧν, οἷον τὸ ζῷον καὶ τὸ δίπουν, τόδε τι σημαίνειν καὶ εἶναι χωριστὰ καὶ οὐσίας· ὥστε καὶ τὸ ζῷον. Εἰ μὲν οὖν τὸ αὐτὸ καὶ ἐν τῷ ἐν τῷ ἵππῳ καὶ τῷ ἀνθρώπῳ, ὥσπερ σὺ σαυτῷ, πῶς τὸ ἐν ἐν τοῖς οὐσι χωρὶς ἐν ἔσται, καὶ διὰ τί οὐ καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἔσται τὸ ζῷον τοῦτο; Ἐπειτα εἰ μὲν μεθέξει τοῦ δίποδος καὶ τοῦ πολύποδος, ἀδύνατόν τι συμβαίνει· τάναντία γὰρ ἅμα ὑπάρξει αὐτῷ ἐνὶ καὶ τῷδὲ τινὶ ὄντι. Εἰ δὲ μή, τίς ὁ τρόπος ὅταν εἴπῃ τις τὸ ζῷον εἶναι δίπουν ἢ πεζόν; Ἄλλ' ἴσως σύγκειται καὶ ἅπτεται ἢ μέμικται. Ἀλλὰ πάντα ἄτοπα. Ἄλλ' ἕτερον ἐν ἑκάστῳ. Οὐκοῦν ἀπειρα ὥς ἔπος εἰπεῖν ἔσται ὧν ἡ οὐσία ζῷον· οὐ γὰρ κατὰ συμβεβηκὸς ἐκ ζῶου ὁ ἀνθρώπος. Ἐτι πολλὰ ἔσται αὐτὸ τὸ ζῷον. Οὐσία τε γὰρ τὸ ἐν ἑκάστῳ ζῷον· οὐ γὰρ κατ' ἄλλο λέγεται· εἰ δὲ μή, ἐξ ἐκείνου ἔσται ὁ ἀνθρώπος καὶ γένος αὐτοῦ ἐκεῖνο. Καὶ ἐτι ἰδέαι ἅπαντα ἐξ ὧν ὁ ἀνθρώπος. Οὐκοῦν οὐκ

δέχονται τὴν ὑπαρξιν τῶν ἰδεῶν δίδοντες εἰς αὐτὰς αὐθύπαρκτον χωριστὴν ὑπαρξιν, καὶ συγχρόνως λέγουσι ὅτι τὸ εἶδος ἀποτελεῖται ἀπὸ τοῦ γένους καὶ τὰς διαφορὰς. Ἐὰν δηλαδὴ ὑπάρχουν τὰ εἶδη (αἱ ἰδέαι) καὶ τὸ ζῷον ἐνυπάρχη μέσα εἰς τὸν ἀνθρώπον καὶ τὸν ἵππον, πρέπει αὐτὸ νὰ εἶναι ἢ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸν ἀριθμόν, ἢ ἕτερον. Κατὰ τὸν ὀριστικὸν λόγον εἶναι βεβαίως ἓνα καὶ τὸ αὐτό. Διότι ἐξηγῶν τις τὸ ζῷον εἴτε μέσα εἰς τὸν ἵππον εἴτε μέσα εἰς τὸν ἀνθρώπον, δίδει τὴν αὐτὴν ἀπολύτως ἐξήγησιν. Ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχη κάποιος ἀνθρώπος εἰλημμένος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὡς ἓνα τοῦτο ἐδῶ ξεχωρισμένον ὄν, εἶναι ἀνάγκη καὶ τὰ συστατικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα αὐτὸς ἀποτελεῖται, δηλαδὴ τὸ ζῷον καὶ τὸ δίποdon, νὰ σημαίνουν ἓνα τοῦτο - ἐδῶ καὶ νὰ εἶναι χωριστὰ (αὐθύπαρκτος ὑπαρξίς), καὶ οὐσίαι. Εἶναι ὅθεν καὶ τὸ ζῷον χωριστὴ αὐθύπαρκτος οὐσία. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ζῷον ποὺ εὐρίσκεται μέσα εἰς τὸν ἵππον καὶ τὸν ἀνθρώπον, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ ἓνα, ὅπως ἐσὺ εἶσαι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα μὲ τὸν ἑαυτό σου - πῶς τὸ ἓνα ποὺ θὰ εὐρίσκεται μέσα εἰς ξεχωρισμένα ὄντα, θὰ εἶναι ἓνα, καὶ διατί τοῦτο τὸ (εἶδος) ζῷον δὲν θὰ ὑπάρχη ξεχωρισμένον ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του; Ἐπειτα ἂν θὰ ἔχη συμμετοχὴν εἰς τὸ δίποdon καὶ τὸ πολύποdon, συμβαίνει κάτι ἀδύνατον. Διότι τὴν ἰδίαν χρονικὴν στιγμήν θὰ ὑπάρχουν εἰς αὐτό, καίτοι ἓνα καὶ κάποιον τοῦτο - ἐδῶ, εἶναι ἐναντίοι προσδιορισμοί. Ἐὰν δὲν ἔχη μίαν τοιαύτην συμμετοχὴν, πῶς πρέπει νὰ πάρῃ κανεῖς τὰ πρᾶγματα, ὅταν εἴπῃ τὴν ἐκφώνησιν «τὸ ζῷον εἶναι δίποdon ἢ χερσαῖον»; Ἥμπορεῖ νὰ ἀπαντήσῃ κανεῖς ὅτι πρόκειται διὰ μίαν σύνθεσιν ἢ διὰ μίαν ἐπαφὴν ἢ διὰ μίαν μίξιν. Ὅλα αὐτὰ ὁμως εἶναι ἄτοπα. Ἥμπορεῖ κανεῖς ἀκόμη νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι τὸ (εἶδος) ζῷον εἶναι εἰς καθένα ἕτερον. Ἀπὸ τὴν πρότασιν αὐτὴν προκύπτει ὅτι, διὰ νὰ εἰποῦμε σωστὸν λόγον, θὰ ὑπάρξῃ ἓνας ἀπειρος ἀριθμὸς ὄντων, τῶν δὲ ὄντων αὐτῶν τὴν οὐσίαν θὰ τὴν ἀποτελῇ τὸ ζῷον. Διότι ὁ ἀνθρώπος δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ζῷον κατὰ συμβεβηκός. Ἀκόμη θὰ εἶναι τὸ καθ' ἑαυτὸ ζῷον, ὄχι ἓνα ἀλλὰ πολλά. Διότι τὸ ζῷον ποὺ ὑπάρχει εἰς τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶδη, θὰ εἶναι οὐσία καθενὸς εἶδους. Διότι σύμφωνα μὲ αὐτὸ κανονίζεται ὁ ὀριστικὸς λόγος ποὺ λέγει τὴν οὐσίαν καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ ἄλλο. Διότι ἄλλως θὰ εἶναι ἐκεῖνο τὸ ἄλλο, τὸ συστατικὸν τοῦ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, ἀκόμη δὲ θὰ εἶναι ἐκεῖνο τὸ ἄλλο, γένος τοῦ ἀνθρώπου. Ἀκόμη: ὅλα τὰ συστατικὰ ποὺ συγκροτοῦν τὸ εἶναι τοῦ εἶδους ἀνθρώπος, εἶναι ἰδέαι. Δὲν ἡμπορεῖ ὁμως κάτι νὰ εἶναι

1. Ζῷον ἐδῶ σημαίνει τὸ αἰσθητικόν, τὸ ἐμβιον ὄν.

15 ἄλλου μὲν ἰδέα ἔσται ἄλλου δ' οὐσία· ἀδύνατον
 γάρ. Αὐτὸ ἄρα ζῶον ἕκαστον ἔσται τῶν ἐν τοῖς
 ζῴοις. Ἐπὶ ἐκ τίνος τοῦτο καὶ πῶς ἐξ αὐτοῦ ζῶον;
 Ἡ πῶς οἶδ' ἔστιν αὐτὸ ζῶον ὁ οὐσία, τοῦτο αὐτὸ
 παρ' αὐτὸ τὸ ζῶον; Ἐπὶ δ' ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ταῦ-
 20 τὰ τε συμβαίνει καὶ τούτων ἀτοπώτερα. Εἰ δὲ ἀδύ-
 νατον οὕτως ἔχειν, δηλὸν ὅτι οὐκ ἔστιν εἶδη αὐτῶν
 οὕτως ὥς τινὲς φασιν.
 15. Ἐπεὶ δ' [ἡ] οὐσία ἑτέρα τὸ τε σύνολον καὶ
 ὁ λόγος· λέγω δ' ὅτι ἡ μὲν οὕτως ἔστιν οὐσία σὺν
 τῇ ὕλῃ συνειλημμένος ὁ λόγος, ἡ δὲ ὁ λόγος ὅλως·
 25 ὅσαι μὲν οὖν οὕτω λέγονται, τούτων μὲν ἔστι φθο-
 ρά· καὶ γὰρ γενεαί· τοῦ δὲ λόγου οὐκ ἔστιν οὕτως
 ὥστε φθίρεσθαι· οὐδὲ γὰρ γενεαί (οὐ γὰρ γίνε-
 ται τὸ οἰκία εἶναι ἀλλὰ τὸ τῆδε τῇ οἰκίᾳ), ἀλλ' ἄνευ
 γενέσεως καὶ φθορᾶς εἰσὶ καὶ οὐκ εἰσὶν· δέδεικται
 30 γὰρ ὅτι οὐδεὶς ταῦτα γεννᾷ οὐδὲ ποιεῖ. Διὰ τοῦτο
 δὲ καὶ τῶν οὐσιῶν τῶν αἰσθητῶν τῶν καθ' ἕκαστα
 οὐθ' ὁρισμός οὐτ' ἀπόδειξις ἔστιν, ὅτι ἔχουσιν ὕλην
 ἧς ἡ φύσις τοιαύτη ὥστ' ἐνδέχεσθαι καὶ εἶναι καὶ
 μὴ· διὸ φθαρτὰ πάντα τὰ καθ' ἕκαστα αὐτῶν. Εἰ
 35 οὖν ἢ τ' ἀπόδειξις τῶν ἀναγκαίων καὶ ὁ ὁρισμός
 ἐπιστημονικός, καὶ οὐκ ἐνδέχεται, ὥσπερ οὐδ' ἐπι-
 στήμην ὅτε μὲν ἐπιστήμην ὅτε δ' ἄνοιαν εἶναι,
 ἀλλὰ δόξα τὸ τοιοῦτόν ἐστιν, οὕτως οὐδ' ἀπόδειξις
 οὐδ' ὁρισμόν, ἀλλὰ δόξα ἐστὶ τοῦ ἐνδεχομένου ἄλ-
 1040α λως ἔχειν, δηλὸν ὅτι οὐκ ἂν εἴη αὐτῶν οὔτε ὁρι-
 σμός οὔτε ἀπόδειξις. Ἀδηλὰ τε γὰρ τὰ φθειρόμε-

δι' ἓνα πρᾶγμα ἰδέα, καὶ δι' ἓνα ἄλλο πρᾶγμα οὐσία. Διότι ἐν
 τοιοῦτον πρᾶγμα θὰ ἦτο ἀδύνατον. Θὰ εἶναι ἄρα τὸ καθένα
 ζῶον πού θὰ ἀπαντᾷ εἰς κάθε εἶδος ζῶον, ἓνα καθ' ἑαυτὸ
 ζῶον. Ἀκόμη· ἀπὸ πού θὰ προέλθῃ τὸ (εἶδος) ζῶον εἰς κα-
 θένα ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶδη, καὶ πῶς ἡμπορεῖ νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὸ
 αὐτόζῶον; Ἡ πῶς εἶναι βολετόν τὸ ζῶον, πού ἡ ὀντότητος τοῦ
 εἶναι ἀκριβῶς νὰ εἶναι ζῶον, νὰ ἔχῃ μίαν χωριστὴν ὑπαρξιν
 παραπλευρῶς πρὸς τὸ αὐτόζῶον; Ἀκόμη καὶ ἐπ' αὐτὰ εἰς τὰ αἰ-
 σθητὰ παρουσιάζονται αἱ αὐταὶ ἀκολουθίαι καὶ ἄλλαι ἀτοπώ-
 30 τεραι. Ἄν δὲ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχουν ἔτσι τὰ πρᾶγματα,
 κατάδηλον τυγχάνει ὅτι δὲν ὑπάρχουν εἶδη διὰ τὰ αἰσθητὰ
 καθ' ὃν τρόπον ὑποθέτουν ὠρισμένοι φιλόσοφοι.

15. Ἐπειδὴ ἡ οὐσία παρουσιάζει διαφορὰν ἐὰν τὴν θε-
 ωρήσῃ κανεῖς ὥς σύνολον καὶ ὥς λόγον πού παριστᾷ τὸ εἶδος
 (θέλω νὰ εἰπῶ ὅτι τὸ ἓνα εἶδος εἶναι οὐσία εἰς τὴν σημασίαν
 τοῦ ὅτι ὁ λόγος τυγχάνει συνδεδεασμένος μὲ τὴν ὕλην, καὶ τὸ
 ἄλλο εἶδος καθ' ὁλοκληρίαν λόγος), εἰς τὴν πρώτην σημασίαν
 τοῦ συνόλου ὑπόκειται αἱ οὐσίαι εἰς φθοράν, διότι καὶ γένε-
 σιν ἔχουν· ὁ λόγος πού παριστᾷ τὸ εἶδος δὲν ἔχει μίαν ὑπαρ-
 35 ξιν πού θὰ ἡμποροῦσε νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἑκφρασιν ὅτι ὁ λόγος
 ὑπόκειται εἰς φθοράν· διότι οὐδὲ γενεαί σχετικῶς πρὸς τὸν
 λόγον ὑπάρχει (διότι δὲν ἔρχεται εἰς τὴν γένεσιν τὸ εἰδητικόν
 εἶναι τοῦ σπιτιοῦ ἀλλὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ ὠρισμένου σπι-
 τιοῦ), ἀλλὰ αἱ εἰδητικαὶ ὀντότητες χωρὶς γένεσιν καὶ φθοράν
 ἔχουν ἓνα εἶναι καὶ ἓνα μὴ εἶναι· διότι ἔχομεν ἀποδείξει ὅτι
 αὐτὰς δὲν τὰς γεννᾷ οὐδὲ τὰς δημιουργεῖ κανένας. Δι' αὐτὸ δὲ
 αἱ αἰσθηταὶ καθ' ἕκαστον οὐσίαι δὲν ἡμποροῦν νὰ ἀποτελέ-
 40 σουν θέματα ἐφαρμογῆς οὔτε τοῦ ὁρισμοῦ οὔτε τῆς ἀποδεί-
 ξεως· διότι ἔχουν ὕλην, ἡ δὲ φύσις τῆς ὕλης τῶν εἶναι τοιαύτη
 ὥστε εἶναι ἐνδεχόμενον καὶ νὰ ὑπάρχῃ καὶ νὰ μὴν ὑπάρχῃ· δι'
 αὐτὸ ὅλα τὰ καθ' ἕκαστον ἀτομικὰ ὄντα πού ἀνήκουν εἰς τὴν
 τάξιν τῶν αἰσθητῶν οὐσιῶν εἶναι φθαρτά. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ἡ
 ἀπόδειξις ἔχῃ τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἀναγκαιότητος καὶ ὁ ὁ-
 ρισμός εἶναι κάτι ἐπιστημονικὸν καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ χαρακτη-
 ρισθῇ ὥς κάτι ἐνδεχόμενον, ἀπαράλλακτα ὅπως δὲν ἡμπορεῖ
 ἡ ἐπιστήμη ἄλλοτε νὰ εἶναι ἐπιστήμη¹ καὶ ἄλλοτε ἄνοια, ἀλλ'
 ἐν τοιοῦτον πρᾶγμα εἶναι δόξα, ἔτσι οὔτε ἡ ἀπόδειξις οὐδὲ
 ὁ ὁρισμός ἐπιτρέπουν ἀοριστίαν, ἀλλὰ μόνον ἡ δόξα ἔχει ὥς
 ἀντικείμενόν της ὅ,τι ἐνδέχεται νὰ ἔχῃ μία ἄλλη κατάστασις -
 εἶναι φανερόν ὅτι ὅσα εἶπαμεν δὲν ἡμποροῦν νὰ εἶναι ἀντικεί-
 45 μενα ὁρισμοῦ καὶ ἀποδείξεως. Διότι ἀπὸ τὴν στιγμήν πού τὰ

1. Πρὸβλ. Κ. Δ. Γεωργούλη «Ἀριστοτέλους Πρώτη Φιλοσοφία - Τὰ Μετὰ
 τὰ Φυσικά», σελ. 355 καὶ Βιβλιοθ. «Παπύρου» ἀριθ. 177, τόμ. Α' σ. 25.

να τοῖς ἔχουσι τὴν ἐπιστήμην, ὅταν ἐκ τῆς αἰσθή-
σεως ἀπέλθῃ· καὶ σωζομένων τῶν λόγων ἐν τῇ ψυ-
5 χῇ τῶν αὐτῶν οὐκ ἔσται οὔτε ὁρισμὸς ἔτι οὔτε ἀπό-
δειξις. Διὸ δεῖ τῶν πρὸς ὄρον, ὅταν τις ὀρίζηται τι
τῶν καθ' ἕκαστον, μὴ ἀγνοεῖν ὅτι αἰεὶ ἀναιρεῖν
ἔστιν· οὐ γὰρ ἐνδέχεται ὀρίσασθαι. Οὐδὲ δὴ ἰδέαν
οὐδεμίαν ἔστιν ὀρίσασθαι. Τῶν γὰρ καθ' ἕκαστον ἡ
10 ἰδέα, ὡς φασί, καὶ χωριστὴ· ἀναγκαῖον δ' ἐξ ὀνο-
μάτων εἶναι τὸν λόγον· ὄνομα δ' οὐ ποιήσει ὁ ὀρι-
ζόμενος· ἀγνωστον γὰρ ἔσται· τὰ δὲ κείμενα κοινὰ
πᾶσιν· ἀνάγκη ἄρα ὑπάρχειν καὶ ἄλλω ταῦτα· οἷον
εἴ τις σὲ ὀρίσαιτο, ζῶον ἔρεῖ ἰσχνόν [ἢ] λευκόν· ἢ
15 ἑτερόν τι θ καὶ ἄλλω ὑπάρξει. Εἰ δὲ τις φαίῃ μὴδὲν
κωλύειν χωρὶς μὲν πάντα πολλοῖς, ἅμα δὲ μόνω
τούτῳ ὑπάρχειν, λεκτέον πρῶτον μὲν ὅτι καὶ ἄμ-
φοῖν, οἷον τὸ ζῶον δίπουν τῷ ζῷῳ καὶ τῷ δίποδι.
Καὶ τοῦτο ἐπὶ μὲν τῶν ἀΐδιων καὶ ἀνάγκη εἶναι,
20 πρότερά γ' ὄντα καὶ μέρη τοῦ συνθέτου· ἀλλὰ μὴν
καὶ χωριστά, εἴπερ τὸ ἄνθρωπος χωριστόν. Ἡ γὰρ
οὐδὲν ἢ ἄμφω· Εἰ μὲν οὖν μὴδὲν, οὐκ ἔσται τὸ γέ-
νος παρὰ τὰ εἶδη· εἰ δ' ἔσται, καὶ ἡ διαφορά. Εἴθ'
ὅτι πρότερα τῷ εἶναι· ταῦτα δ' οὐκ ἀνταναιρεῖται.
25 Ἔτι δ' εἰ ἐξ ἰδεῶν αἱ ἰδέαι (ἀσυνθετώτερα γὰρ τὰ
ἐξ ὧν), [ἔτι] ἐπὶ πολλῶν δεήσει κάκεῖνα κατηγορεῖ-
σθαι ἐξ ὧν ἡ ἰδέα, οἷον τὸ ζῶον καὶ τὸ δίπουν.

ἀντικείμενα πού φθείρονται ξεφύγουν ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς
αἰσθήσεως, παραμένουν ἐντελῶς ἀγνωστα καὶ δι' αὐτὸν τὸν
κάτοχον τῆς ἐπιστήμης. Μολονότι δὲ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν οἱ
(εἰδητικοί) λόγοι σώζονται ἀμετάβλητοι, δὲν ἡμπορεῖ νὰ
ὑπάρξῃ πλέον οὔτε ὁρισμὸς οὔτε ἀπόδειξις· δι' αὐτὸ πρέπει
σχετικῶς μὲ τὰ ζητήματα τῶν ὀρισμῶν, ὅταν κανεὶς ὀρίξῃ ἕνα
καθ' ἕκαστον πρᾶγμα, νὰ λησμονῇ ὅτι κάθε στιγμὴν εἶναι δυ-
νατὴ ἡ ἀναίρεσις τοῦ ὀρισμοῦ. Διότι δὲν ὑπάρχει δυνατότης
νὰ ὀρίσῃ κανεὶς ἕνα καθ' ἕκαστον· οὐδὲ καμμίαν ἰδέαν ἡμπο-
ρεῖ κανεὶς νὰ ὀρίσῃ· διότι ἡ ἰδέα εἶναι θεδαίως, ὅπως παρα-
δέχονται, ἕνα ἀτομικὸν καθ' ἕκαστον μὲ αὐθύπαρκτον χωρι-
στήν ὑπαρξιν¹. εἶναι ἀναγκαῖον ὅμως ὁ ὀριστικὸς λόγος νὰ
ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀνόματα· αὐτὸς δὲ πού κάμνει τὸν ὀρισμόν,
δὲν θὰ δημιουργήσῃ ἕνα ὄνομα· διότι ἐν τοιοῦτον ὄνομα δὲν
θὰ εἴχε μίαν γνωστὴν σημασίαν· τὰ ὀνόματα ὅμως πού εἶναι
βαλμένα ἔχουν σημασίαν κοινήν εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς τάξεως
πού ὀνοματίζουν· εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ταιριάζουν τὰ ὀνό-
ματα αὐτὰ καὶ εἰς ἕνα ἄλλο πρᾶγμα· π.χ. ἐὰν κανένας ἤθελε
κάμει σχετικῶς μ' ἑσένα ἕνα ὀρισμόν, θὰ χρησιμοποίησιν τὴν
λέξιν ἰσχνόν λευκόν ἢ κάποιαν ἄλλην λέξιν πού θὰ ταιριάξῃ
καὶ εἰς ἄλλο πρᾶγμα. Ἐὰν ὅμως κανεὶς εἰπῇ ὅτι τίποτε δὲν
ἐμποδίζει κάθε ὄνομα χωριστὰ παρμένο νὰ ἐφαρμόζεται εἰς
πολλά, εἰς συνθετικὴν ὅμως χρῆσιν νὰ ἐφαρμόζεται εἰς τοῦτο
μόνον τὸ ἕνα, θὰ ἔπρεπε ἐν πρώτοις νὰ ἀπαντήσωμεν ὅτι ἐφαρ-
μόζονται καὶ εἰς τὰ δύο (στοιχεῖα τοῦ ὀρισμοῦ), π.χ. τὸ δίποδον
ζῶον ταιριάζει καὶ εἰς τὸ ζῶον καὶ εἰς τὸ δίποδον· αὐτὸ δὲ τὸ
γεγονὸς κατ' ἀναγκαιότητα πρέπει νὰ συμβαίῃ ἐπάνω εἰς τὰς
ἰδέας πού εἶναι αἰδία ὄντα, ἐφ' ὅσον αὐταὶ εἶναι προγενέστεραι
τῆς ὁλότητος καὶ ἀποτελοῦν μέρη τῆς. Ἀλλὰ πρέπει ὅμως νὰ
ὑπάρχουν καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν σύνθεσιν ξεχωριστά, ἀφοῦ δέβαια τὸ
εἶδος ἄνθρωπος ἔχει ξεχωριστὴν ὑπαρξιν· ἂν κανένα ξεχωριστὰ
δὲν ὑπάρχῃ, δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἔχῃ τὸ γένος ξεχωριστὴν ὑπαρξιν
παραπλευρῶς πρὸς τὰ εἶδη· ἂν ὅμως τὸ γένος θὰ ὑπάρχῃ μὲ
χωριστὴν ὑπαρξιν, χωριστὴν ὑπαρξιν θὰ ἔχῃ καὶ ἡ διαφορά.
Ἐπειτα πρέπει κανεὶς νὰ ἀπαντήσῃ ὅτι τὸ ζῶον καὶ τὸ δίποδον
εἶναι κατὰ τὸ εἶδος πρότερα καὶ δὲν ἐξαφανίζονται ταυτοχρό-
νως μὲ φθαρτὰ ὄντα. Ἡμπορεῖ ἀκόμη νὰ λεχθῇ ὅτι, ἐὰν τὰ
συστατικά στοιχεῖα τῶν ἰδεῶν εἶναι ἰδέαι (ὅπως πρέπει νὰ
γίνεται ἐφ' ὅσον τὰ συστατικά στοιχεῖα πρέπει νὰ εἶναι ὀλιγώτε-
ρον σύνθετα), πρέπει τὰ στοιχεῖα τῶν ἰδεῶν, ὅπως εἶναι τὸ ζῶον
καὶ τὸ δίποδον, νὰ ἀποδίδονται ὡς κατηγορούμενα ἐπάνω εἰς

1. Εἰς τὸν Πλάτωνα ἀπευθύνεται ἡ ἐπικρίσις αὐτή.

- Εἰ δὲ μή, πῶς γνωρισθήσεται; Ἔσται γὰρ ἰδέα τις ἢν ἀδύνατον ἐπὶ πλείονων κατηγορησαι ἢ ἑνός. Οὐ
 30 δοκεῖ δέ, ἀλλὰ πᾶσα ἰδέα εἶναι μεθεκτὴ. Ὡς περ
 οὖν εἴρηται, λανθάνει ὅτι ἀδύνατον ὀρίσασθαι ἐν
 τοῖς αἰδέοις, μάλιστα δὲ ὅσα μοναχά, οἷον ἥλιος ἢ
 σελήνη. Οὐ μόνον γὰρ διαμορτάνουσι τῷ προστι-
 θέναι τοιαῦτα ὧν ἀφαιρουμένων ἔτι ἔσται ἥλιος,
 35 ὥς περ τὸ περὶ γῆν ἰὸν ἢ νυκτικρυφές (ἂν γὰρ σιῇ
 ἢ αἰεὶ φανῇ, οὐκέτι ἔσται ἥλιος· ἀλλ' ἀτοπον εἰ μή·
 ὁ γὰρ ἥλιος οὐσίαν τινὰ σημαίνει)· ἔτι ὅσα ἐπ' ἄλ-
 λου ἐνδέχεται· οἷον ἐὰν ἕτερος γένηται τοιοῦτος,
 δηλον ὅτι ἥλιος ἔσται· κοινός ἄρα ὁ λόγος. Ἄλλ'
 1040b ἦν τῶν καθ' ἕκαστα ὁ ἥλιος, ὥς περ Κλέων ἢ Σω-
 κράτης, ἐπεὶ διὰ τί οὐδεὶς ὄρον ἐκφέρει αὐτῶν ἰδέας;
 Γένοιτο γὰρ ἂν δηλον πειρωμένων ὅτι ἀληθές τὸ
 νῦν εἰρημένον.
- 5 16. Φανερόν δ' ὅτι καὶ τῶν δοκουσῶν εἶναι οὐ-
 σιῶν αἰ. πλεῖστα δυνάμεις εἰσὶ, τὰ τε μόρια τῶν
 ζώων (οὐδὲν γὰρ κεχωρισμένον αὐτῶν ἐστίν· ὅταν
 δὲ χωρισθῇ, καὶ τότε ὄντα ὡς ὕλη πάντα), καὶ γῆ
 καὶ πῦρ καὶ ἀήρ· οὐδὲν γὰρ αὐτῶν ἓν ἐστίν, ἀλλ'
 10 οἷον ὁ ὀρρός πρὶν ἢ πεφθῇ καὶ γένηται τι ἐξ αὐτῶν
 ἓν. Μάλιστα δ' ἂν τις τὰ τῶν ἐμψύχων ὑπολάβοι
 μόρια καὶ τὰ τῆς ψυχῆς πάρεγγυς ἅμφω γίνεσθαι
 ὄντα καὶ ἐντελεχεῖα καὶ δυνάμει, τῷ ἀρχᾷ ἔχειν
 κινήσεως ἀπὸ τινος ἐν ταῖς καμπαῖς· διὸ ἓνια ζῶα

πολλά. Διότι ἄλλως πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰς γνωρίσῃ κανεῖς;
 διότι θὰ ὑπῆρχε μία ἰδέα ἢ ὁποῖα θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκφωνηθῇ
 ὡς κατηγορημα ἐπάνω εἰς περισσότερα ἀπὸ ἓνα πράγματα.
 Μίαν τοιαύτην ὁμως δοξασίαν κανεῖς δὲν τὴν παραδέχεται,
 ἀλλὰ παραδέχονται ὅτι κάθε ἰδέα εἶναι μεθεκτὴ ἀπὸ πολλὰ
 μερικὰ ὄντα.

Ὅπως λοιπὸν εἶπαμε, δὲν ἔχει κανεῖς προσέξει σχετικῶς
 πρὸς τὰ αἰδία ὄντα, ὅτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ὀρισμός, καὶ προ-
 πάντων σχετικῶς πρὸς ὅσα εἶναι μοναδικὰ εἰς τὸ εἶδος των,
 ὅπως εἶναι ὁ ἥλιος ἢ ἡ σελήνη· διότι ὅσοι κάμνουν τοιοῦτων
 ὄντων ὀρισμούς, δὲν ὑποπίπτουν μόνον εἰς τὸ σφάλμα νὰ προσ-
 θέτουν τοιαῦτα γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα καὶ ἂν ἀφαιρεθοῦν, ὁ
 ἥλιος θὰ εἶναι ἥλιος· π.χ. λέγουν ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι σῶμα ποῦ
 τριγυρίζει γύρω ἀπὸ τὴν γῆν, ἢ σῶμα ποῦ κρύβεται τὴν νύκτα
 (σύμφωνα βέβαια μὲ τὸν ὀρισμὸν αὐτὸν ἂν ὁ ἥλιος σταματήσῃ ἢ
 εἶναι ὁρατὸς πάντοτε, δὲν θὰ εἶναι πλέον ἥλιος· ἢ ἀκολουθίᾳ
 ὁμως αὐτὴ εἶναι ἀτοπος· διότι ὁ ἥλιος σημαίνει μίαν οὐσίαν)·
 ἀκόμη σφάλμα εἶναι ἡ ἀπόδοσις γνωρισμάτων ποῦ θὰ ἡμποροῦ-
 σαν νὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς ἓνα δεύτερον ὄν τοῦ αὐτοῦ εἶδους, π.χ.
 ἐὰν ἤθελε παρουσιασθῇ ἓνα ἄλλο ὄν μὲ γνωρίσματα ὡς ἂν τὰ
 προηγούμενα, χωρὶς ἀμφισβήτησιν θὰ εἶναι ἥλιος· τοιοῦτος
 ὁθεν ὀριστικὸς λόγος εἶναι κοινός, ὁμως ὁ ἥλιος ὑπάγεται εἰς τὴν
 τάξιν τῶν ἀτομικῶν ὄντων, ὅπως ὁ Κλέων ἢ ὁ Σωκράτης· ἐὰν δὲ
 ὁ ὀρισμὸς τῶν ἀτομικῶν ὄντων δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ τὰς δυσκο-
 λίας αὐτάς, ἃς μᾶς εἰποῦν τουλάχιστον οἱ ὁπαδοὶ τῶν Ἰδεῶν,
 διατί οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν τολμᾷ νὰ παρουσιάσῃ ὀρισμὸν Ἰδέας;
 Διότι ἐὰν ἀπεπειρῶντο νὰ τὸ κάμουν, θὰ ἡσθάνοντο πολὺ γρη-
 γορα τὴν ἀλήθειαν τῶν προηγουμένων μας ἰσχυρισμῶν.

16. Ὡσαύτως τυγχάνει φανερόν ὅτι μέγας ἀριθμὸς ἐκ τῶν
 ὄντων ποῦ φαίνονται ὡς οὐσίαι δὲν ὑπάρχουν παρὰ εἰς ἀπλὴν
 κατάστασιν δυνατοτήτων· τοιαῦτα εἶναι τὰ μόρια τῶν ζώων
 (διότι κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ὑπάρχει χωριστά· εἰς τὴν περίπτω-
 σιν θὰ τὰ ἐξεχωρίζαμεν ἀπὸ τὸ σύνολον, τότε θὰ εἶχαν ὅλα
 ὑπαρξιν οἷαν καὶ ἡ ὕλη), καὶ ἡ γῆ καὶ τὸ πῦρ καὶ ὁ ἀήρ· διότι
 κανένα ἀπὸ τὰ μόρια αὐτὰ δὲν εἶναι κάτι ἐνιαῖον, ἀλλ' ὑπάρ-
 χουν ὅπως ὁ σωρὸς τοῦ μεταλλεύματος προτοῦ λειώσῃ καὶ
 ἀποτελεσθῇ ἐκ τῶν τεμαχίων του ἐνιαῖόν τι. Θὰ εἶχεν ἀκόμη
 δίκαιον νὰ σχηματίσῃ κανεῖς τὴν γνώμην ὅτι ἔρχονται εἰς
 ὁμοιόμορφον σχέσιν ὑπάρξεως τὰ μόρια τῶν ἐμψύχων καὶ τὰ
 μόρια τῆς ψυχῆς, διότι καὶ αἱ δύο αὐταὶ τάξεις ὅσον ὑπάρχουν
 ἐντελεχειακῶς τόσον ὑπάρχουν καὶ δυναμικῶς, ἐπειδὴ ἔχουν
 ἀρχὰς κινήσεως, αἵτινες πηγάζουν ἀπὸ τινὰ εἰς τὰς καμπὰς

- 15 διαιρούμενα ζῆ. Ἄλλ' ὁμῶς δυνάμει πάντ' ἔσται, ὅταν ἢ ἔν καὶ συνεχὲς φύσει, ἀλλὰ μὴ βίᾳ ἢ καὶ συμφύσει· τὸ γὰρ τοιοῦτον πῆρως. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔν λέγεται ὥσπερ καὶ τὸ ὄν, καὶ ἡ οὐσία ἢ τοῦ ἑνός μίᾳ καὶ ὡν μίᾳ ἀριθμῷ ἔν ἀριθμῷ, φανερόν ὅτι οὔτε
20 τὸ ἔν οὔτε τὸ ὄν ἐνδέχεται οὐσίαν εἶναι τῶν πραγμάτων, ὥσπερ οὐδὲ τὸ στοιχεῖον εἶναι ἢ ἀρχῇ, ἀλλὰ ζητοῦμεν τίς οὖν ἡ ἀρχή, ἵνα εἰς γνωριμώτερον ἀναγάγωμεν. Μᾶλλον μὲν οὖν τούτων οὐσία τὸ ὄν καὶ ἔν ἢ ἢ τε ἀρχή καὶ τὸ στοιχεῖον καὶ τὸ αἷτιον,
25 οὐπω δὲ οὐδὲ ταῦτα, εἴπερ μὴδ' ἄλλο κοινὸν μὴδὲν οὐσία· οὐδενὶ γὰρ ὑπάρχει ἡ οὐσία ἀλλ' ἢ αὐτῇ τε καὶ τῷ ἔχοντι αὐτήν, οὗ ἔστιν οὐσία. Ἐτι τὸ ἔν πολλαχῇ οὐκ ἂν εἴη ἅμα, τὸ δὲ κοινὸν ἅμα πολλα-
30 χῇ ὑπάρχει· ὥστε δηλὸν ὅτι οὐδὲν τῶν καθόλου ὑπάρχει παρὰ τὰ καθ' ἕκαστα χωρὶς. Ἄλλ' οἱ τὰ εἶδη λέγοντες εἶναι τῇ μὲν ὀρθῶς λέγουσι χωρίζον-
τες αὐτά, εἴπερ οὐσίαι εἰσὶ, τῇ δ' οὐκ ὀρθῶς, ὅτι τὸ ἔν ἐπὶ πολλῶν εἶδος λέγουσιν. Αἷτιον δ' ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀποδοῦναι τίνες αἱ τοιαῦται οὐσίαι αἱ
35 ἀφθαρτοὶ παρὰ τὰς καθ' ἕκαστα καὶ αἰσθητάς. Ποι-
οῦσιν οὖν τὰς αὐτάς τῷ εἶδει τοῖς φθαρτοῖς (ταύ-
τας γὰρ ἴσμεν) αὐτοάνθρωπον καὶ αὐτόϊππον, προσ-
τιθέντες τοῖς αἰσθητοῖς τὸ ῥῆμα [τὸ] αὐτό. Καίτοι
1041a κἂν εἰ μὴ ἐωράκειμεν τὰ ἄστρα, οὐδὲν ἂν ἦττον οἴ-
μαι ἦσαν οὐσίαι αἰδίοι παρ' ἃς ἡμεῖς ἤδειμεν· ὥστε
καὶ νῦν εἰ μὴ ἔχομεν τίνες εἰσὶν, ἀλλ' εἶναι γέ τι-
νας ἴσως ἀναγκαῖον. Ὅτι μὲν οὖν οὔτε τῶν καθό-
5 λου λεγομένων οὐδὲν οὐσία, οὗτ' ἔστιν οὐσία οὐ-

1. Κατὰ θάσιν εἰς τὸ σύστημα τοῦ Ἀριστοτέλους ἡ μορφή, τὸ εἶδος, εἶναι ἡ ἀληθινὴ οὐσία.

2. Ἐδῶ, ὅπως καὶ εἰς πλείστας ἄλλας περιπτώσεις, ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ξεκαθαρίζει πλήρως τὴν γνώμην του ἐναντὶ τῶν ἀπόψεων πού ἀντικρούει. Ἐν προκειμένῳ νομίζει κανεὶς ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν Ἰδεῶν, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχομεν κἂν ἀνάγκην νὰ τὰς ἴδωμεν διὰ νὰ βεβαιώσωμεν μετὰ πεποι-
θήσεως ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχουν (Saint - Hilaire).

τῶν ἐναποτεθειμένην δυνάμιν. Δι' αὐτὸ καὶ μερικὰ ζῶα ζοῦν καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸν τεμαχισμόν των· παρὰ ταῦτα ὁμῶς κάθε τι ποὺ εἶναι φύσει ἐνιαῖον καὶ συνεχὲς χωρὶς ἢ ἐνότης αὐτῇ νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ἑνὸς διαίου καταναγκασμοῦ ἢ μιᾶς συμ-
φύσεως – διότι ἐν τοιοῦτον θὰ ἦτο πῆρως – ὑπάγεται εἰς τὴν τάξιν τῶν δυνάμει ὄντων. Ἐπειδὴ ὁμῶς τὸ ἕνα συγχωνεύεται ἀπολύτως μὲ τὸ ὄν, ἢ δὲ οὐσία τοῦ ἑνός εἶναι μία, ὅσων δὲ οὐσία εἶναι κατὰ τὴν ἀποψιν τοῦ ἀριθμοῦ μία, αὐτὸ εἶναι ἕνα – εἶναι φανερόν ὅτι οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ὄν ἢμπορεῖ νὰ εἶναι οὐσία τῶν πραγμάτων, εἰς τὸν ἴδιον δὲ βαθμὸν δὲν ἢμπορεῖ νὰ εἶναι οὐσία τῶν πραγμάτων τὸ εἶναι ποὺ ὑπάρχει εἰς τὸ στοι-
χεῖον ἢ εἰς τὴν ἀρχὴν ὡς καθαρὰ νοούμενα, ἀλλ' ἐπιζητοῦμεν νὰ ἀνέλθωμεν μέχρι τῆς ἀρχῆς αὐτῆς διὰ νὰ φθάσωμεν μὲ τὴν ἀναγωγὴν εἰς κάτι γνωριμώτερον.

Εἶναι βεβαίως τὸ ἔν καὶ τὸ ὄν μετὰξὺ αὐτῶν εἰς μεγαλύ-
τερον βαθμὸν οὐσία· ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, τὸ στοιχεῖον καὶ τὸ αἷ-
τιον, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἕνα καὶ τὸ ὄν ἀκόμη εἶναι οὐσία, ἐφ' ὅσον κανένα ἄλλο κοινὸν δὲν ἢμπορεῖ νὰ εἶναι οὐσία· διότι ἡ οὐσία δὲν ὑπάρχει εἰς κανένα ἄλλο πρᾶγμα ἀλλὰ μόνον εἰς τὸν ἑαυ-
τόν της καὶ εἰς ἐκεῖνο ποὺ τὴν κατέχει καθ' ὅσον εἶναι τοῦτου ἢ οὐσία. Ἄς προσθέσωμεν ὅτι τὸ ἕνα δὲν ἢμπορεῖ ταυτοχρό-
νως νὰ εἶναι εἰς πολλὰ μέρη, τὸ κοινὸν ὁμῶς ἐμφιλοχερεῖ εἰς πολλὰ μέρη. Ἐντεῦθεν τυγχάνει κατάδηλον ὅτι οὐδὲν τῶν κα-
θολικῶν δύναται νὰ ἔχη ξεχωριστὴν ὑπαρξιν ἔξω τῶν καθ' ἕκαστον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἔχουν ἐν μέρει δίκαιον οἱ ὀπαδοὶ τῶν Ἰδεῶν δίδοντες εἰς αὐτάς ἀπὸ κάποιαν ἀποψιν χωριστὴν ὑπαρξιν ἐφ' ὅσον εἶναι οὐσίαι, ἀπὸ μίαν ἄλλην ἀποψιν ὁμῶς θεωροῦντες τὴν Ἰδέαν ὡς κάτι ἐνιαῖον ἐπάνω εἰς πολλὰ, ὑπο-
πίπτουν εἰς σφάλμα. Ἡ πλάνη των προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐξηγήσουν τί εἶναι αἱ ἀφθαρτοὶ οὐσίαι των, ἔξω τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν ἐπὶ μέρους. Τὰς κάμνουν λοιπὸν ὁμοίας κατὰ τὸ εἶδος μὲ τὰς φθαρτάς (διότι αἱ φθαρταὶ οὐσίαι μᾶς εἶναι ξεκάθαρα γνωσταί), δημιουργοῦντες αὐτοάνθρωπον καὶ αὐτόϊππον μὲ τὴν προσθήκην τῆς λέξεως «αὐτὸ» ἐπάνω εἰς τὰ ὀνόματα τῶν αἰσθητῶν. Ἐν τούτοις, καὶ ἂν δὲν εἶχαμεν ἰδεῖ τὰ ἄστρα², φαντάζομαι ὅτι κανένας λόγος δὲν θὰ ἢμπόδιζε νὰ ὑπῆρχαν αἰώνια οὐσίαι, ἀνεξαρθήτως ἐκείνων ποὺ ἡμεῖς θὰ ἐγνωρίζαμεν· κατ' ἀκολουθίαν οὔτε ἐδῶ ἔχομεν ἀνάγκην νὰ γνωρίζωμεν τί εἶναι τὰ ἄστρα προκειμένου νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον τὸ νὰ ὑπάρχουν. Ἐν συντόμῳ, ἔγινε φανερόν ὅτι οὐδεὶς καθολικὸς ὅρος δύναται νὰ εἶναι οὐ-

δεμία ἐξ οὐσιῶν, δηλον.

17. Τί δὲ χρὴ λέγειν καὶ ὁποῖόν τι τὴν οὐσίαν, πάλιν ἄλλην οἶον ἀρχὴν ποιησάμενοι λέγωμεν· ἴσως γὰρ ἐκ τούτων ἔσται δηλον καὶ περὶ ἐκείνης τῆς οὐσίας ἣτις ἐστὶ κεχωρισμένη τῶν αἰσθητῶν οὐσιῶν. Ἐπεὶ οὖν ἡ οὐσία ἀρχὴ καὶ αἰτία τις ἐστίν, ἐντεθεν μετιτέον. Ζητεῖται δὲ τὸ διὰ τί αἰεὶ οὕτως, διὰ τί ἄλλο ἄλλω τινὶ ὑπάρχει. Τὸ γὰρ ζητεῖν διὰ τί ὁ μουσικὸς ἄνθρωπος ἄνθρωπος μουσικὸς ἐστίν, ἥτοι 15 ἐστὶ τὸ εἰρημένον ζητεῖ διὰ τί ὁ ἄνθρωπος μουσικὸς ἄνθρωπος μουσικὸς ἐστίν, ἢ ἄλλο. Τὸ μὲν οὖν διὰ τί αὐτὸ ἐστίν αὐτό, οὐδὲν ἐστὶ ζητεῖν (δεῖ γὰρ τὸ ὅτι καὶ τὸ εἶναι ὑπάρχειν δηλαδὴ ὄντα· λέγω δ' οἶον ὅτι ἡ σελήνη ἐκλείπει· αὐτὸ δὲ ὅτι αὐτό, εἰς λόγος 20 καὶ μία αἰτία ἐπὶ πάντων, διὰ τί ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπος ἢ ὁ μουσικὸς μουσικὸς), πλὴν εἴ τις λέγοι ὅτι ἀδιαίρετον πρὸς αὐτὸ ἕκαστον· τοῦτο δ' ἦν τὸ ἐνὶ εἶναι. Ἀλλὰ τοῦτο κοινόν τε κατὰ πάντων καὶ σύντομον. Ζητήσῃ δ' ἂν τις διὰ τί ὁ ἄνθρωπος 25 ἐστὶ ζῶον τοιονδί. Τοῦτο μὲν τοῖνυν δηλον ὅτι οὐ ζητεῖ διὰ τί ὅς ἐστιν ἄνθρωπος ἄνθρωπος ἐστίν. Τί ἄρα κατὰ τίνος ζητεῖ διὰ τί ὑπάρχει· ὅτι δ' ὑπάρχει, δεῖ δηλον εἶναι· εἰ γὰρ μὴ οὕτως, οὐδὲν ζητεῖ. Οἶον διὰ τί βροντᾷ; διὰ τί ψόφος γίγνεται ἐν τοῖς 30 νέφεσιν· ἄλλο γὰρ οὕτως κατ' ἄλλου ἐστὶ τὸ ζητούμενον. Καὶ διὰ τί ταδί, οἶον πλίνθοι καὶ λίθοι, οἰκία ἐστίν; φανερόν τοῖνυν ὅτι ζητεῖ τὸ αἷτιον· τοῦτο δ' [ἐστὶ τὸ τί ἦν εἶναι, ὡς εἰπεῖν λογικῶς. "Ο] ἐπ'

1. Ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ καταστήσῃ πλέον σαφὴ τὴν σκέψιν του. Καὶ τὸ ἐπιτυγχάνει ἐν μέρει. Ὅμως ὑφίστανται πάντοτε πολλὰ δυσχέρεια. Ἡ δὲ νέα θεωρία εἶναι ἀκόμη πρὸ σκοτεινῆς.

2. Ὁ Ἀλέξανδρος Ἀφροδισιεύς φρονεῖ ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης θέλει νὰ ὁμιλήσῃ ἐδῶ περὶ τῆς θείας οὐσίας, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ, πατρὸς καὶ στηρίγματος τοῦ σύμπαντος. Παρ' ὅλον ὅμως τὸ κῦρος τοῦ Ἀλεξάνδρου, δὲν βλέπομεν ὅτι ἡ συνέχεια τοῦ κεφαλαίου τούτου δικαιολογεῖ τὴν εἰκασίαν αὐτήν. Μᾶλλον πιθανὸν εἶναι ὅτι ἡ οὐσία αὐτὴ εἶναι ἡ μορφή· ἡ οὐσία θεδαίως ὑπάρχει ἐντὸς τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἡ οὐσία ἡμπορεῖ λογικῶς νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ αὐτὰ (Saint - Hilaire).

3. Τί νος ἐνεκα ἢ οὐ ἐνεκα: ἡ τελικὴ αἰτία (cause finale), ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον συντελεῖται μία πράξις. Εἶναι ἡ μία ἀπὸ τὰς τέσσαρας αἰτίας ἢ ἀρχὰς ποὺ παραδέχεται ὁ Ἀριστοτέλης. Αἱ ἄλλαι τρεῖς εἶναι: τὸ τί ἦν εἶναι (cause formelle), τὸ ὑποκείμενον (cause matérielle) καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς μετὰβολῆς (cause efficiente). Βλ. Λεξικὸν Φιλοσοφίας Λαλάντ, ἐκδ. «Παπύρου» 1958, σελ. 75.

οἷα, καὶ ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει οὐσία ἐξ οὐσιῶν ἀποτελουμένη.

17. Ἄς προσπαθήσωμεν τώρα νὰ λάβωμεν μίαν νέαν οὐτως εἰπεῖν ἀποψιν¹, καὶ ἄς καταστήσωμεν ἀντιληπτὸν πῶς πρέπει νὰ χαρακτηρίζωμεν τὴν οὐσίαν καὶ νὰ ἐξηγῶμεν τί πρᾶγμα εἶναι αὐτή. Διότι ὑπάρχει πιθανότης ὅτι ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτὴν θὰ διαφωτισθῇ καὶ τὸ ζήτημα ἐκείνης τῆς οὐσίας² ποὺ ὑπάρχει χωρισμένη ἀπὸ τὰς αἰσθητὰς οὐσίας. Ἐπειδὴ πρᾶγματι ἡ οὐσία εἶναι κάποια ἀρχὴ καὶ αἰτία, πρέπει τὸ σημεῖον τοῦτο νὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἀφετηρίαν μας. Ἡ ζήτησις τῆς αἰτίας ἣτις ἐκφράζεται μὲ τὸ διατί, ἔχει πάντοτε τὴν ἀκόλουθον σημασίαν: διατί ἕνα ἄλλο πρᾶγμα ὑπάρχει εἰς ἕνα ἄλλο πρᾶγμα. Τὸ νὰ ζητῇ κανεὶς δηλαδὴ διατί ὁ μορφωμένος ἄνθρωπος εἶναι ἄνθρωπος μορφωμένος, εἶναι μία ἐρώτησις τῆς μορφῆς ποὺ ἀνεφέραμεν «διατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι μορφωμένος», ἢ εἶναι κάτι διαφορετικόν. Ὅποια θεδαίως ἐρώτησις ἐρωτᾷ «διατί αὐτὸ εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι», δὲν εἶναι κἂν ἐρώτησις (διότι πρέπει τὸ «ὅτι» καὶ τὸ «εἶναι» νὰ ὑπάρχουν μὲ ἐνάργειαν· λέγω π.χ. ὅτι ἡ σελήνη παθαίνει ἐκλείψιν· ὅτι δὲ «αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι», ἢ ἐκφρασις αὐτὴ ἀποτελεῖ μίαν ἀπάντησιν καὶ μίαν αἰτιολογίαν ποὺ ἔχει ἐφαρμογὴν εἰς κάθε ἐρώτησιν τῆς μορφῆς «διατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄνθρωπος ἢ ὁ μορφωμένος μορφωμένος»), ἐκτὸς ἐὰν θέλῃ κανεὶς νὰ ἀπαντᾷ λέγων ὅτι κάθε πρᾶγμα ἐν συσχετίσει πρὸς τὸν ἑαυτὸ του εἶναι ἀδιαίρετον· ἀλλὰ ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἡ ἀπάντησις αὐτὴ εἶναι μία κοινὴ δι' ὅλα καὶ σύντομος ἀπάντησις.

Ἡμπορεῖ ὅμως κανεὶς νὰ ἐρωτήσῃ διατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι τοιούτου εἶδους ζῶον. Εἶναι φανερόν θεδαίως ὅτι ἡ ἐρώτησις αὐτὴ δὲν εἶναι τῆς ἰδίας μορφῆς μὲ τὴν ἐρώτησιν ἣτις ἐρωτᾷ, διατί ὁποῖος εἶναι ἄνθρωπος εἶναι ἄνθρωπος· εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ ἐρώτησις αὐτὴ διερευνᾷ διατί κάτι ὑπάρχει εἰς κάτι ὡς ἰδιότης. Ὅτι δὲν ὑπάρχει, πρέπει νὰ εἶναι φανερόν· διότι ἂν δὲν ἔχῃ ἡ ἐρώτησις αὐτὴ τὴν σημασίαν, δὲν εἶναι κἂν ἐρώτησις, π.χ. διατί ἀκούεται βροντῇ; διατί γίνεται κρότος μέσα εἰς τὰ νέφη; διότι κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, θέμα τῆς ἐρωτήσεως εἶναι ἕνα κάτι ποὺ ἀποδίδεται εἰς ἕνα ἄλλο. Καὶ λέγουσιν διατί αὐτοὶ - ἐδῶ π.χ. οἱ λίθοι καὶ οἱ πλίνθοι εἶναι σπῆτι; Εἶναι ὅθεν φανερόν ὅτι ἀναζητεῖ ἡ ἐρώτησις τὸ αἷτιον· αὐτὸ δὲ εἶναι - διὰ νὰ ἐκφρασθῶμεν μὲ ἀφηρημένον λογικὸν τρόπον - τὸ τί ἦν εἶναι· αὐτὸ δὲ εἰς περιπτώσεις τινὰς εἶναι τὸ τί νος ἐνεκα³ ὅπως ἡμπορεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς προκειμένου δι' ἕνα σπῆτι ἢ μίαν κλίνην, εἰς μερικὰς ὁμως περιπτώ-

- ἐνίων μὲν ἐστὶ τίνος ἕνεκα, οἷον ἴσως ἐπ' οἰκίας ἢ
 35 κλίνης, ἐπ' ἐνίων δὲ τί ἐκίνησε πρῶτον· αἷτιον γάρ
 καὶ τοῦτο. Ἀλλὰ τὸ μὲν τοιοῦτον αἷτιον ἐπὶ τοῦ γί-
 γνεσθαι ζητεῖται καὶ φθείρεσθαι, θάτερον δὲ καὶ
 ἐπὶ τοῦ εἶναι. Λανθάνει δὲ μάλιστα τὸ ζητούμενον
 ἐν τοῖς μὴ καταλλήλως λεγόμενοις, οἷον ἄνθρωπος
 1041b διὰ τί ἐστὶ ζητεῖται, διὰ τὸ ἀπλῶς λέγεσθαι, ἀλλὰ
 μὴ διορίζειν ὅτι τάδε τόδε. Ἀλλὰ δεῖ διαρθρώσαν-
 τας ζητεῖν· εἰ δὲ μὴ, κοινὸν τοῦ μὴ δὲν ζητεῖν [καὶ
 τοῦ ζητεῖν τι] γίγνεται. Ἐπεὶ δὲ δεῖ ἔχειν τε καὶ
 5 ὑπάρχειν τὸ εἶναι, δηλὸν δὴ ὅτι τὴν ὕλην ζητεῖ
 διὰ τί τί ἐστίν· οἷον οἰκία ταδί διὰ τί; ὅτι ὑπάρ-
 χει ὃ ἦν οἰκία εἶναι. Καὶ ἄνθρωπος τοδί ἢ τὸ
 σῶμα τοῦτο ὧδι ἔχον. Ὡστε τὸ αἷτιον ζητεῖται
 τῆς ὕλης [τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ εἶδος] ᾧ τί ἐστίν·
 10 τοῦτο δ' ἡ οὐσία. Φανερόν τοίνυν ὅτι ἐπὶ τῶν ἀπλῶν
 οὐκ ἐστὶ ζητήσις οὐδὲ δίδαξις, ἀλλ' ἕτερος τρόπος
 τῆς ζητήσεως τῶν τοιούτων. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἕκ-
 σύνθετον οὕτως ὥστε ἔν εἶναι τὸ πᾶν, ἀλλὰ μὴ ὡς
 σωρὸς ἀλλ' ὡς ἡ συλλαβὴ· ἡ δὲ συλλαβὴ οὐκ ἐστὶ
 15 τὰ στοιχεῖα, οὐδὲ τὸ βα ταὐτὸ τῷ β καὶ α, οὐδ' ἡ
 σὰρξ πῦρ καὶ γῆ· διαλυθέντων γάρ τὰ μὲν οὐκέτι
 ἐστὶ, οἷον ἡ σὰρξ καὶ ἡ συλλαβὴ, τὰ δὲ στοιχεῖα
 ἐστίν, καὶ τὸ πῦρ καὶ ἡ γῆ. Ἔστιν ἄρα τι ἡ συλλα-
 βή, οὐ μόνον τὰ στοιχεῖα τὸ φωνῆεν καὶ ἄφωνον,
 20 ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι· καὶ ἡ σὰρξ οὐ μόνον πῦρ καὶ
 γῆ ἢ τὸ θερμὸν καὶ ψυχρόν, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι. Εἰ
 τοίνυν ἀνάγκη κάκεῖνο ἢ στοιχεῖον ἢ ἐκ στοιχείων
 εἶναι, εἰ μὲν στοιχεῖον, πάλιν ὁ αὐτὸς ἐστὶ λόγος·
 25 ἐκ τούτου γάρ καὶ πυρὸς καὶ γῆς ἐστὶ ἡ σὰρξ καὶ
 ἔτι ἄλλου, ὥστ' εἰς ἀπειρον βαδιεῖται· εἰ δ' ἐκ στοι-
 χείου, δηλὸν ὅτι οὐχ ἑνὸς ἀλλὰ πλειόνων [ἢ] ἐκεῖ-
 νο αὐτὸ ἐστὶ, ὥστε πάλιν ἐπὶ τούτου τὸν αὐτὸν

σεις εἶναι ὅ,τι πρῶτον ἔδωκε κινήτικὴν ὥθησιν· διότι καὶ
 τοῦτο εἶναι αἷτιον· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον αἷτιον ἀποτελεῖ θέμα τῆς
 ζητήσεως, ὅταν πρόκειται διὰ γένεσιν καὶ φθοράν, τὸ ἄλλο ὁμως
 ὅταν πρόκειται καὶ διὰ τὸ εἶναι. Προπάντων εἶναι σκοτεινὴ ἡ
 ζήτησις εἰς τὰς ἐκφωνήσεις καθ' ἃς δὲν ἀποδίδεται κάτι εἰς ἓνα
 ἄλλο ὡς κατηγορούμενον· π.χ. ἐρωτῶμεν τί ἐστὶ ἄνθρωπος,
 διότι ἐκφραζόμεθα γενικῶς καὶ δὲν διατυπώνομεν καθαρὰ τὴν
 πρότασιν λέγοντες ὅτι αὐτὰ ἔδῳ εἶναι τοῦτο ἔδῳ· πρέπει ὁμως
 κανεῖς νὰ κάμῃ τὴν ἐρώτησιν ἀφοῦ ξεχωρίσῃ τὴν διάρθρωσιν
 τῶν μελῶν τῆς προτάσεως· ἄλλως προκύπτει κάτι ποῦ εἶναι εἰς
 τὸν ἴδιον βαθμὸν καὶ ἐρώτησις καὶ ὄχι ἐρώτησις. Ἐπειδὴ ὁμως
 πρέπει νὰ δοθῇ καὶ νὰ ὑπάρχῃ τὸ εἶναι, εἶναι πλέον ὀλοφάνερρον
 ὅτι ἡ ἐρώτησις διατὶ κάτι εἶναι κάτι, ἰσοδυναμεῖ μὲ μίαν ἐρώτη-
 σιν ποῦ ἐρωτᾷ διὰ τὴν ὕλην, διατὶ εἶναι ἡ ὕλη κάτι, π.χ. διατὶ
 αὐτὰ τὰ ὕλικά σχηματίζουν ἓνα σπῆτι; διότι εἰς αὐτὰ ὑπάρχει
 αὐτὸ ποῦ ἦν εἶναι σπῆτι, καὶ τοῦτο ἔδῳ ἢ τὸ σῶμα τοῦτο ποῦ ἔχει
 αὐτὴν ἔδῳ τὴν μορφήν, εἶναι ἄνθρωπος.

Τοιοιουτοτρόπως ἡ ἐρώτησις ἀναζητεῖ τὸ αἷτιον τῆς ὕλης,
 τοῦτο δὲ εἶναι τὸ εἶδος ποῦ ἐξ αἰτίας του κάτι ἔχει μίαν ὠρι-
 σμένην μορφήν. Αὐτὴ δὲ ἡ μορφή εἶναι ἡ οὐσία. Εἶναι φανε-
 ρὸν λοιπὸν ὅτι διὰ τὰς καθαρὰς ἀσυνθέτους μορφὰς δὲν ἔχει
 ἐφαρμογὴν ἡ συνήθης ζήτησις καὶ δίδαξις, ἀλλὰ δι' αὐτὰς
 ὑπάρχει ἄλλος τρόπος ζητήσεως ἔξω ἀπὸ τὸν συνήθη. Ὅ,τι δὲ
 εἶναι σύνθετον, ἔχει συντεθῇ κατὰ τρόπον ὥστε ὡς ὅλον νὰ
 ἔχῃ μίαν ἐνιαίαν ὑπαρξιν, καὶ δὲν ὑπάρχει ὅπως ὑπάρχει ἓνας
 σωρὸς, ἀλλὰ ὅπως ἡ συλλαβὴ· ἡ συλλαβὴ πάλιν δὲν εἶναι τὰ
 στοιχεῖα, οὐδὲ τὸ βα εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ β καὶ α, οὐδὲ ἡ σὰρξ
 εἶναι πῦρ καὶ γῆ. Διότι ἔπειτα ἀπὸ τὴν διάλυσιν, ἡ σὰρξ καὶ ἡ
 συλλαβὴ πλέον δὲν ὑπάρχουν, τὰ στοιχεῖα ὁμως, καὶ τὸ πῦρ
 καὶ ἡ γῆ ὑπάρχουν. Ἡ συλλαβὴ ὅθεν εἶναι κάτι εἰδικόν, εἶναι
 δὲ αὐτὴ ὄχι μόνον τὰ στοιχεῖα, τὸ φωνῆεν καὶ τὸ ἄφωνον,
 ἀλλὰ καὶ κάτι ἕτερον· ἡ δὲ σὰρξ εἶναι ὄχι μόνον πῦρ καὶ γῆ ἢ
 ψυχρότης καὶ θερμότης, ἀλλὰ καὶ κάτι ἕτερον. Ἐὰν λοιπὸν
 καὶ ἐκεῖνο τὸ ἴδιον πρέπει ἀναγκαστικῶς νὰ εἶναι ἡ στοιχεῖον
 ἢ ν' ἀποτελῇται ἀπὸ στοιχεῖα, ἐὰν μὲν εἶναι στοιχεῖον, ἔχει
 ἐφαρμογὴν ὁ αὐτὸς λόγος· δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἀπὸ πῦρ καὶ
 γῆν καὶ ἀπὸ κάποιου ἀκόμη ἄλλο, θὰ ἔχῃ τὸ εἶναι τῆς ἡ σὰρξ,
 ὥστε νὰ παρουσιασθῇ μία ἐπ' ἀπειρον ἐξακολούθησις· ἐὰν
 πάλιν ἀποτελῇται ἀπὸ στοιχεῖα, εἶναι φανερόν ὅτι θὰ ἀποτε-
 λῇται ὄχι ἀπὸ ἓνα στοιχεῖον ἀλλὰ ἀπὸ περισσότερα, διότι ἄλ-
 λως – ἂν ἀποτελῇται ἀπὸ ἓνα στοιχεῖον – αὐτὸ τὸ ἓνα στοι-
 χεῖόν του, θὰ εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ πρᾶγμα, ὅ,τι δὲ εἵπαμε

ἐροῦμεν λόγον καὶ ἐπὶ τῆς σαρκὸς ἢ συλλαβῆς. Δό-
 ξειε δ' ἂν εἶναι τι τοῦτο καὶ οὐ στοιχεῖον, καὶ αἴ-
 30 τιον γε τοῦ εἶναι τοῦ μὲν σάρκα τοῦ δὲ συλλαβὴν.
 Ὅμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Οὐσία δ' ἐκάστου
 μὲν τοῦτο· τοῦτο γὰρ αἷτιον πρῶτον τοῦ εἶναι· ἐπεὶ
 δ' ἕνια οὐκ οὐσίαι τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὅσαι οὐσίαι
 35 κατὰ φύσιν καὶ φύσει συνεστήκασιν, φανεῖται ὅτι αὕτη
 ἢ φύσις οὐσία, ἢ ἐστὶν οὐ στοιχεῖον ἀλλ' ἀρχή.
 Στοιχεῖον δ' ἐστὶν εἰς ὃ διαιρεῖται ἐνυπάρχον ὥς
 ὅλην, ὅλον τῆς συλλαβῆς τὸ α καὶ τὸ β.

σχετικῶς πρὸς τὴν σάρκα καὶ τὴν συλλαβὴν, ἡμποροῦμεν καὶ
 εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν. Ἐχομεν λοι-
 πὸν τὸ δικαίωμα νὰ σκεφθῶμεν ὅτι ὑπάρχει κάτι ξέχωρο
 ἀπὸ τὸ στοιχεῖον, καὶ ὅτι εἶναι αἰτία τοῦ νὰ εἶναι αὐτὸ ἐδῶ τὸ
 ὑλικόν σῶμα, καὶ ἐκεῖνο ἐκεῖ συλλαβή. Ἡ ἰδίᾳ σκέψις ἔχει
 ἐφαρμογὴν καὶ ἐπάνω εἰς κάθε ἄλλην περίπτωσιν· οὐσία λοι-
 πὸν κάθε πράγματος εἶναι τοῦτο· διότι τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν
 πρῶτην αἰτίαν τοῦ εἶναι· ἐπειδὴ ὅμως μερικὰ πράγματα δὲν
 εἶναι οὐσίαι, ἀλλὰ οὐσίαι εἶναι ὅσα πράγματα ἔχουν σύστασιν
 συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν, ἡμπορεῖ νὰ πα-
 ρουσιασθῇ ἡ φύσις ὡς οὐσία, καὶ ὅτι ἡ οὐσία δὲν εἶναι στοι-
 χεῖον ἀλλὰ ἀρχή. Εἶναι δὰ στοιχεῖον αὐτὸ εἰς τὸ ὁποῖον ὡς
 ὑλικόν του ποὺ μέσα του ἐνυπάρχει, ἡμπορεῖ κάτι νὰ διαιρεθῇ
 ὅπως εἶναι τὸ α καὶ ὁ στοιχεῖον τῆς συλλαβῆς.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ Ζ